

SAMENVATTING

Wanneer er een juridisch geschil ontstaat, zal er in de meeste gevallen beroep worden gedaan op een welbepaalde advocaat aan wie de cliënt zijn zaak toevertrouwd. Een advocaat is een persoon die verschillende plichten heeft t.o.v. zijn cliënt. In deze thesis zal slechts aandacht worden besteed aan de informatie- en bijstandsplicht. De informatieplicht bestaat uit het voldoende inlichten van de cliënt, bijvoorbeeld over termijnen om in beroep te kunnen gaan tegen een eerder gewezen vonnis. De bijstandsplicht bestaat uit het voldoende bijstaan van de cliënt, bijvoorbeeld door advies te geven en te pleiten.

Het uitgangspunt dat doorgaans gehanteerd wordt, betreft het gegeven dat de plichten die een advocaat op zich neemt middelenverbintenissen betreffen. Dit betekent dat de cliënt naast het uitblijven van een resultaat tevens dient te bewijzen dat de advocaat onvoldoende inspanningen heeft geleverd en bijgevolg niet heeft gehandeld zoals van een normaal, zorgvuldig en vooruitziend advocaat kan worden verwacht. Doch, sommige aspecten in het kader van de plichten betreffen een resultaatsverbintenis, bijvoorbeeld wanneer een advocaat zijn cliënt niet of niet voldoende heeft ingelicht omtrent de toepasselijke verjaringstermijnen. De cliënt dient dan enkel te bewijzen dat het resultaat is uitgebleven, wat voor de cliënt gunstiger is in het kader van de bewijslast.

Toch is de fout niet voldoende om aansprakelijkheid te bekomen. Het probleem situeert zich bij de schade. Hoe kan je bewijzen dat je schade hebt geleden wegens onvoldoende informatie of bijstand? Op welke manier staan deze in oorzakelijk verband met elkaar? Hoe kan de cliënt immers weten dat hij het proces had gewonnen indien hij beter geïnformeerd had geweest of beter advies had gekregen? Het gaat hier duidelijk niet om werkelijke schade maar wel om een verloren kans het proces te winnen. Indien de cliënt er in slaagt het oorzakelijk verband te leveren tussen de verloren kans en de schending van dergelijke plichten, komt hij in aanmerking voor schadevergoeding welke tevens allesbehalve evident is. Hoe dient een verloren kans nu precies begroot te worden?

Om aan deze problematiek tegemoet te komen, werd het leerstuk van het verlies van een kans in de rechtspraak gecreëerd. Na een lange discussie in de rechtspraak werd deze leer unaniem aanvaard. De theorie bepaalt dat wanneer er sprake is van een reële kans die definitief verloren is gegaan en bijgevolg in oorzakelijk verband staat met de fout, deze voor vergoeding in aanmerking komt. Deze leer heeft immers een enorme impact op de begroting van de schade. De vergoeding komt niet overeen met een integrale schadevergoeding. De rechter zal geval per geval dienen na te gaan hoe waarschijnlijk de kans was, dit aan de hand van een bepaald percentage waardoor de uitkomst altijd anders kan zijn. Indien dit percentage niet bereikt kan worden, kan de rechter zich in subsidiaire orde nog steeds steunen op een *ex aequo et bono* begroting. Deze begroting is mogelijk indien de rechter duidelijk weergeeft op welke elementen ze steunt. De verlies van een kans leer biedt dus heel wat rechtsonzekerheid. Bestaan er alternatieven om de cliënt toch meer waarborgen te bieden dan de verlies van een kans leer?

DANKWOORD

Het schrijven van een thesis vergt veel energie, gedrevenheid en doorzettingsvermogen welke ik ook heb mogen ondervinden. Gelukkig werd ik bijgestaan door enkele belangrijke personen die ik hiervoor graag zou willen bedanken.

Allereerst zou ik mijn promotor Prof. Dr. Ilse Samoy en mijn begeleider Drs. Wannes Vandenbussche willen bedanken. Ik kreeg het genoeg begeleid te worden door hen. Door hun opbouwende kritiek werd de inhoud van mijn masterscriptie positief beïnvloed. Ook ben ik enorm dankbaar voor hun enthousiasme. Zij beantwoordden steeds spoedig mijn vragen en wezen mij op een correcte manier op mijn inhoudelijke en stilistische fouten.

Vervolgens zou ik graag mijn ouders willen bedanken. Zij stonden steeds klaar voor mij en zijn steeds in mij blijven geloven. Tevens hebben ze mij de kans gegeven om deze studie aan te vatten. Dankzij hun opvoeding heb ik een grote portie zelfdiscipline ontwikkeld welke deze thesis opmerkelijk ten goede kwam. Ook bedank ik graag Mr. Van Casteren, advocaat bij ADVOCON advocaten te Aarschot. Dankzij haar kreeg ik een betere kijk op de problematiek gesitueerd in de praktijk.

Tot slot wil ik mijn medestudent Line Beneens bedanken. De uren die we samen doorbrachten in de Leuvense bib hebben ertoe geleid dat deze thesis vorm kreeg en naar een hoger niveau werd geleid. Ook haar luisterend oor deed in tijden van stress wonderen.

DE AANSPRAKELIJKHEID VAN ADVOCATEN : SCHENDING VAN DE INFORMATIE- EN BIJSTANDSPLICHT EN HET HERSTEL VAN DE GELEDEN SCHADE

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING.....	1
DEEL I: BEGINSELEN INZAKE DE AANSPRAKELIJKHEID VAN ADVOCATEN	5
HOOFDSTUK I. CONTRACTUEEL OF BUITENCONTRACTUEEL AANSPRAKELIJK? ..	6
AFDELING I. VERHOUDING TUSSEN ADVOCaat EN CLIËNT	6
AFDELING II. VERGELIJKING MET FRANKRIJK EN NEDERLAND	8
HOOFDSTUK II. RESULTAATS- OF MIDDELENVERBINTENIS	9
AFDELING I. UITGANGSPUNT	9
AFDELING II. RESULTAATSVERBINTENIS	9
AFDELING III. MIDDELENVERBINTENIS	10
AFDELING IV. VERGELIJKING MET FRANKRIJK EN NEDERLAND.....	11
HOOFDSTUK III. SOORTEN OVEREENKOMSTEN	12
AFDELING I. LASTGEVING	12
AFDELING II. AANNEMING	14
AFDELING III. BEWAARGEVING	14
HOOFDSTUK IV. TUSSENBSLUIT	14
DEEL II: AANSPRAKELIJKHEID VAN ADVOCATEN	17
HOOFDSTUK I. PLICHTEN IN HOOFDE VAN DE ADVOCaat	17
AFDELING I. ALGEMEEN	17
AFDELING II. PLICHT TOT BIJSTAND.....	17
AFDELING III. INFORMATIEPLICHT	20
AFDELING IV. AANSPRAKELIJKHEID WEGENS SCHENDING VAN DE PLICHTEN	23
HOOFDSTUK II. DE ADVOCATENAKTE	25

AFDELING I. KENMERKEN	25
AFDELING II. BEWIJS	26
AFDELING III. VERHOOGDE AANSPRAKELIJKHEID?	26
HOOFDSTUK III. DE AANSPRAKELIJKHEIDSVORDERING.....	27
AFDELING I. ALGEMEEN	27
AFDELING II. INLEIDING.....	27
AFDELING III. VERJARING	28
HOOFDSTUK IV. BESCHERMING INZAKE DE AANSPRAKELIJKHEID	28
AFDELING I. BEGRIPSOMSCHRIJVING.....	28
AFDELING II. AANSPRAKELIJKHEID DOOR FOUT CLIËNT	29
AFDELING III. OVERMACHT.....	33
AFDELING IV. ALTERNATIEVEN.....	34
HOOFDSTUK V. TUSSENBSLUIT.....	34
DEEL III: VERGOEDING WEGENS SCHENDING BIJSTANDS- INFORMATIEPLICHT	35
HOOFDSTUK I. SCHADE EN OORZAKELIJK VERBAND	35
AFDELING I. SCHADE.....	35
AFDELING II. OORZAKELIJK VERBAND.....	36
HOOFDSTUK II. VERLIES VAN EEN KANS	39
AFDELING I. ALGEMEEN	39
AFDELING II. VOORWAARDEN	40
AFDELING III. VERLIES VAN EEN KANS : EVOLUTIE.....	43
HOOFDSTUK III. TUSSENBSLUIT.....	47
DEEL IV: BEREKENING VAN DE GELEDEN SCHADE	49
HOOFDSTUK I. DE BEREKENING	49
AFDELING I. WAARDE VAN DE KANS	49

AFDELING II. VERMENIGVULDIGING WAARDE VERLOREN VOORDEEL MET KANSPERCENTAGE	49
AFDELING III. EX AEQUO ET BONO	50
HOOFDSTUK II. ADVOCATEN	51
AFDELING I. LAATTIJDIGE VORDERING	51
AFDELING II. VERLIES VAN EEN KANS OP HOGER BEROEP	52
AFDELING III. VERLIES VAN EEN KANS OP HUURHERNIEUWING	53
AFDELING IV. VERLIES VAN EEN KANS OP UITWINNING	54
HOOFDSTUK III. TUSSENBSLUIT.....	55
ALGEMEEN BESLUIT	57
BIBLIOGRAFIE	59

DE AANSPRAKELIJKHEID VAN ADVOCATEN : SCHENDING VAN DE INFORMATIE- EN BIJSTANDSPLIJCHT EN HET HERSTEL VAN DE GELEDEN SCHADE

"Actori incumbit probatio,
de Romeinen zeiden het al:
'wie stelt, moet bewijzen'"

INLEIDING

ONDERWERP

1. De aansprakelijkheid in hoofde van de advocaat is een uniek concept. In de 19de eeuw werd er zelfs niet gesproken over de aansprakelijkheid van de advocaat. Hij was een vrij beroeper die voor de eer werkte. Hij oefende zijn beroep uit in het kader van een vriendendienst. Hem aansprakelijk stellen zou getuigen van oneer en ondankbaarheid. Ook ging de advocaat enkel middelenverbintenissen aan waardoor de bewijslast niet evident was voor de cliënt. In de 20ste eeuw werd hier verandering in gebracht. Vanaf toen kon de advocaat wél aansprakelijk gesteld worden. De cliënt kon zijn schade verhalen op het persoonlijk vermogen van de advocaat maar tevens ook op het vermogen van de vennootschap waarbinnen de advocaat werkzaam was. Deze thesis behandelt slechts de persoonlijke aansprakelijkheid. Ook aanvaardde men resultaatsverbintenissen in hoofde van de advocaat.¹

2. De functie van de advocaat bestaat uit o.a. bijstand verlenen en tevens de cliënt te informeren m.b.t. juridische aangelegenheden. Wanneer de advocaat zijn gelijk behaalt voor de rechtbank en zijn partij dus wint, dan ontstaan er logischerwijze niet al te vaak discussies. Een ander verhaal betreft de gevallen waarin de advocaat een rechtszaak verliest. De cliënt die hij vertegenwoordigde kan hierdoor gefrustreerd geraken. Frustratie bij verlies van een rechtszaak vormt een van de vele redenen waardoor de aansprakelijkheid van de advocaat in het gedrang komt. De aansprakelijkheid vloeit voort uit de contractuele relatie die bestaat tussen cliënt en advocaat. Verscheidene auteurs verklaarden dat de relatie gesteund was op een buitencontractuele relatie maar deze stelling behoort definitief tot het verleden.²

3. De cliënt zal zich beroepen op bijvoorbeeld de bijstands- en informatieplicht in hoofde van de advocaat. Hij zal proberen aan te tonen dat er een gebrek was aan voldoende bijstand en informatie, doch dit is niet evident. Deze tekortkoming is zeer moeilijk te bewijzen aangezien er geen duidelijke grenzen zijn wat betreft de reikwijdte van deze verplichtingen. Het is tevens niet duidelijk hoe deze

¹ Rb. Luik, 14 oktober 2009, *JLMB* 2010,1434; Bergen 16 maart 2010, *JLMB* 2010,1429, Rb. Brussel 29 september 2009, *T.Verz.* 2010, 363; Antwerpen 7 oktober 2002, *NJW* 2003, 493, noot E. BREWAEYS.

² P. DEPUYDT, *De aansprakelijkheid van de advocaat*, Brussel, Larcier, 2006, 7; Vred. Zottegem, 6 mei 2010, *RW* 2010-11, 1450; A. BRAUN, *Les avocats, collection "tout savoir sur"*, Brussel, Story-Scientia, 1993, 32; R.-O. DALCQ, "La responsabilité civile de l'avocat. Évolution récente de la jurisprudence et de la doctrine", in X (ed.), *La responsabilité des avocats*, Brussel, Édition du Jeune Barreau de Bruxelles, 1992, 97; R.-O. DALCQ, *Traité de la responsabilité civile*, Brussel, Larcier, 1967, 329; P. DEPUYDT, "De aansprakelijkheid van advocaten en gerechtsdeurwaarders. Civiel-, proces- en verzekeringsrechtelijke aspecten" in X (ed.), *Recht en praktijk*, nr. 4, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1983, 15; J.-L. FAGNAERT, "La responsabilité - Chronique de jurisprudence (1976-1984)", *JT* 1986, 310; J.-F. GRIBOMONT, "Des aspects actuels de la responsabilité professionnelle des avocats", *JT* 1982, 589; P. LAMBERT, *Règles et usages de la profession d'avocat du barreau de Bruxelles*, Brussel, Bruylant, 1994, 505; M. MAHIEU, "La prévention de la responsabilité civile de l'avocat en matière de consultation et de négociation" in X (ed.), *La responsabilité des avocats*, Brussel, Édition du Jeune Barreau de Bruxelles, 1992, 51; C. ΡΟΤΤΙ, "Aansprakelijkheid van de advocaat ten opzichte van zijn cliënt" in *Universitaire Kring voor Rechtstheorie Antwerpen* (ed.), *De advocaat. De positie in en rond het Gerechtelijk Wetboek*, Antwerpen, Kluwer, 1978, 1-39; J. STEVENS, *Regels en gebruiken van de Advocatuur te Antwerpen*, Antwerpen, Kluwer, 1997, 750 en 761; M. STORME, "Les périls du procès", *JT* 1993, 509; B. TROIANI, "La responsabilité de l'avocat dans la consultation et la négociation", *Ann. Dr.* 1996, 364; A. VAN OEVELEN, "De professionele aansprakelijkheid van de advocaat en de gerechtsdeurwaarder", *RW* 1982-83, 446-451; P. WATELET, "La responsabilité des avocats" in A.M. STORRER (ed.), *La responsabilité professionnelle et assurance des risques professionnels*, Brussel, Larcier, 1975, 125.

probleempunten worden vertaald naar de praktijk. Is de lijst van de bijstand- en informatieplicht limitatief? Dit vormt dus een eerste probleempunt dat ik zal behandelen. Indien de advocaat aansprakelijk wordt gesteld op basis van een gebrek aan bijstands- en informatieplicht, kan dat leiden tot een bijkomend probleempunt. Wanneer er wordt beslist dat de partij niet voldoende werd vertegenwoordigd of informatie werd medegedeeld, dan maakt hij aanspraak op een schadevergoeding.

4. Desbetreffend probleempunt inzake de begroting van schade vormt samen met de bijstands- en informatieverplichting de rode draad doorheen dit onderzoek. Ik tracht te schetsen wat het probleem precies inhoudt en belangrijker, welke oplossingen kunnen worden aangereikt om deze probleempunten te verbeteren. Tot slot probeer ik mijn onderzoek te verdiepen door oplossingen te zoeken in de praktijk, bijvoorbeeld door contact op te nemen met advocaten en bijgevolg te ontdekken hoe zij deze aansprakelijkheidsproblematiek ervaren.

5. Om een overzicht te schetsen zal ik een beknopte weergave meedelen van enkele algemene beginselen toegepast op de concrete probleemstelling. Vervolgens bespreek ik waaruit de informatie- en bijstandsplicht van de advocaat bestaan. Tot slot bespreek ik hoe een cliënt een inbreuk op de informatie- en bijstandsplicht van de advocaat kan bewijzen en nog belangrijker, hoe deze schade begroot dient te worden.

PROBLEEMSTELLING

6. Het probleem dat achter deze materie schuilt betreft de kwestie wanneer de advocaat aansprakelijk kan gesteld worden wanneer hij zijn bijstands- en informatieplicht schendt. Hoe ver reikt deze bijstands- en informatieverplichting? Is het voldoende voor de advocaat dat hij informatie geeft over bijvoorbeeld termijnen of moet dit ruimer worden gezien? M.a.w. waaruit moeten de gebreken bestaan opdat er kan gesproken worden van een gebrek aan bijstands- en informatieverplichting? Een ander probleem dat hieruit voortvloeit betreft het bewijs van de schade. Hoe kan de cliënt bewijzen dat hij schade heeft geleden die het gevolg is van een tekortkoming van dergelijke plichten? Wanneer de cliënt erin slaagt het gebrek aan bijstands- of informatieplicht en de hieruit voortvloeiende schade te bewijzen, doet er zich opnieuw een probleem voor. Hoe dient deze schade begroot te worden? Zijn er criteria die de hoogte van de schadevergoeding bepalen? En welke grenzen dienen in acht te worden genomen?

ONDERZOEKSVRAGEN

7. Mijn centrale onderzoeksvraag luidt als volgt : "*Hoe wordt de aansprakelijkheid van de informatie- en bijstandsplicht van de advocaat en het herstel van de geleden schade ingevuld en hoe zou dit systeem geoptimaliseerd kunnen worden?*"

8. Bijkomstig wordt nog onderzocht welke problemen er opduiken bij de zoektocht naar het herstel voor een inbreuk op deze verplichtingen. Mijn centrale onderzoeksvraag is een beschrijvende vraag. Mijn onderzoek is gericht op de vraag waaruit de informatie- en bijstandsverplichting nu precies bestaan, m.a.w. wat zijn hun kenmerken en waarom zijn ze problematisch? In het verlengde daarvan zullen enkele subonderzoeksvragen aan bod komen :

Waaruit bestaan de informatie- en bijstandsplicht? Is de lijst limitatief? Is er een onderscheid tussen resultaats- en middelenverbintenissen wat betreft de plichten? Hoe kan de advocaat deze plichten schenden? Kan hij zijn aansprakelijkheid ontlopen?

Hoe dient het bewijs te worden geleverd van de schending inzake een informatie- of bijstandsplicht? Welke problemen ontstaan er tijdens de bewijsvoering?

Indien het bewijs geleverd wordt, hoe dient de schadevergoeding begroot te worden? Welke factoren dienen in acht te worden genomen? Wordt er een forfaitair bedrag toegekend of verschilt het naargelang de zwaarte van de schending?

9. Als normatieve vraag besteed ik aandacht aan een onderzoek naar oplossingen die aangereikt kunnen worden om deze probleempunten te verbeteren. Hoe zou de bijstands- en informatieverplichting er moeten uitzien opdat er geen sprake meer is van probleempunten? Om hierop een interessant antwoord te kunnen bieden, ga ik de rechtsstelsels van België, Frankrijk en Nederland integraal met elkaar vergelijken. Mogelijk bieden de andere rechtsstelsels reeds oplossingen voor deze problematiek. Mijn eigen mening naar de best mogelijke oplossing zal ook worden aangereikt, hetzij welk rechtsstelsel volgens mij de beste oplossingen biedt, hetzij eigen oplossingen die naar voren worden geschoven en dit gebaseerd op een aantal toetsingscriteria waaronder bv. de rechtszekerheid.

ONDERZOEKSMETHODEN

10. De beschrijvende vragen zullen worden opgelost door middel van interpretatie. Ik baseer mij hiervoor vooral op geschreven teksten. Voor de algemene beginselen en de inhoud van de knelpunten zal ik mij focussen op de rechtsleer. Het betreft een tekstueel onderzoek aangezien de rechtsleer vaak op verschillende manieren een begrip uitleggen. Ik zal dan ook trachten een zo goed mogelijke uitleg te vinden die aanleunt bij de meeste gezaghebbende auteurs. Een juiste interpretatie van deze begrippen is cruciaal aangezien de probleempunten de rode draad doorheen mijn onderzoek uitmaken. De beginselen en de probleempunten worden geïnterpreteerd aan de hand van een *systematische of logische interpretatie*. Deze methode is gebaseerd op de juridische context waarin de regel zich bevindt. Dit is belangrijk aangezien de informatieplicht bijvoorbeeld niet slechts van toepassing is op advocaten maar ook in andere gevallen. Ik moet dus vooral kijken naar de informatieplicht die geldt voor de advocaat. Ook bestaat er de mogelijkheid dat er iets geschreven is over de informatieplicht die helemaal niets bepaalt over de aansprakelijkheid van advocaten. Dit geldt tevens voor de plicht tot bijstand en de begroting. De systematische interpretatie is dus van belang om te voorkomen dat allerhande overbodige informatie bijeen wordt gesprokkeld.

11. De verklarende vragen zullen worden opgelost aan de hand van een *intern-logische verklaring*. De oorzaak van de probleempunten bevindt zich reeds in een verder stadium. Het is dus logisch de onderliggende verklaringen te begrijpen. Hierbij zal ik mij focussen op de gevolgen van de middelen- en resultaatsverbintenis. De gevolgen tussen beiden hebben invloed op de bewijslast die door de cliënt moet worden aangetoond. Dit is de reden waarom er eerst moet gekeken worden naar dieper liggende oorzaken alvorens de probleempunten gesitueerd kunnen worden.

12. De normatieve vragen bestaan erin hoe het recht uiteindelijk zou moeten zijn. In mijn onderzoek bestaan er twee probleempunten waarvoor ik oplossingen tracht aan te reiken. Bij het beantwoorden van

deze onderzoeksvraag word ik onbewust beïnvloed door mijn eigen nationaal rechtssysteem. Bij de beantwoording van de normatieve vragen laat ik mijn keuze vallen op de *empirisch-normatieve methode*. Ik ga op zoek naar alle mogelijke argumenten. Bij de normatieve vragen focus ik mij op de rechtspraak dus ik tracht de zoeken welke argumenten de rechters aanhalen om een advocaat al dan niet aansprakelijk te stellen. Welke argumenten pleiten voor de niet-aansprakelijkheid? Welke argumenten stellen de advocaten aansprakelijk? Tot slot, hoe kunnen deze argumenten met de probleempunten verweven worden?

13. Nu de probleemstelling voldoende omkaderd is, kan er aandacht worden besteed aan het werkelijke onderzoek. Allereerst zal ik even stilstaan bij enkele begrippen die van essentieel belang zijn opdat dit onderzoek optimaal begrepen kan worden. Vervolgens komt het luik van de aansprakelijkheid van de advocaat en al zijn specifieke aspecten aan bod om tot slot te eindigen met oplossingen die kunnen worden aangereikt om de probleempunten te omzeilen.

DEEL I: BEGINSELEN INZAKE DE AANSPRAKELIJKHEID VAN ADVOCATEN

14. PLAN - Een advocaat is een persoon die in het kader van zijn beroep bijstand verleent aan partijen die met elkaar in conflict zijn geraakt. Hij zal de belangen van een bepaalde partij verdedigen. Om deze bijstand te kunnen verlenen, steunt zijn kennis en vaardigheden op een bepaalde tak van het recht die hij in acht neemt.³ In het eerste deel van deze thesis zal de focus liggen op enkele beginselen inzake de aansprakelijkheid van advocaten. Het eerste hoofdstuk behandelt de relatie die bestaat in hoofde van een advocaat en zijn cliënt. Vervolgens wordt er gedurende het tweede hoofdstuk uitvoerig aandacht besteed aan het onderscheid tussen een resultaats- en een middelenverbintenis. Tot slot wordt er besproken welke soort overeenkomst een advocaat met zijn cliënt kan aangaan en wat de impact op de relatie hiervan betreft.

15. AANSPRAKELIJKHEIDSSYSTEMEN – In het Belgische aansprakelijkheidssysteem kan het slachtoffer beroep doen op de algemene regels van het aansprakelijkheidsrecht en bijgevolg de dader contractueel of buitencontractueel aansprakelijk stellen. Om schadevergoeding te bekomen dient het slachtoffer fout, schade en oorzakelijk verband aan te tonen (artikel 1382 e.v. BW).⁴ Deze voorwaarden gelden ook in Frankrijk (artikel 1383 *Code Civil*) en Nederland (artikel 6:162 en 6:98 Nieuw Burgerlijk Wetboek). Verder is het Franse aansprakelijkheidssysteem gebaseerd op de theorie inzake de rechtstreekse en onmiddellijke gevolgen. Deze theorie veronderstelt dat de schadeverwekker slechts aansprakelijk kan worden gesteld voor de rechtstreekse en/of onmiddellijke gevolgen van de fout. Frankrijk koos voor deze zienswijze met als doel de aansprakelijkheid binnen redelijke grenzen te bewaren (artikel 1151 BW). Tot slot hanteert het Nederlandse aansprakelijkheidssysteem twee fundamentele principes, nl. "ieder draagt zijn eigen schade" en "berokken een ander geen schade".⁵ De principes bepalen respectievelijk dat ieder persoon zijn schade zelf moet dragen indien hij niemand anders kan aanspreken om de schade te vergoeden en indien een persoon een ander schade berokkent, deze verantwoordelijk wordt gehouden voor de gevolgen hiervan.⁶

---

³ C. LECLERCQ, *Devoirs et prerogatives de l'avocat*, Bruxelles, Bruylant, 1999, 1.

⁴ H. BOCKEN en I. BOONE, *Inleiding tot het schadevergoedingsrecht. Buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere vergoedingsstelsels*, Brugge, die Keure, 2014, 7-9.

⁵ S.D. LINDENBERGH, "Schadevergoeding, een kwestie van techniek en moraal" in LINDENBERGH (ed.), *Schade: Vergoeden of beperken?*, Den Haag, Sdu, 2004, 2; A.S. HARTKAMP en C.H. SIEBURGH, *Mr. C. Assers handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht, Verbintenissenrecht, Deel IV, De verbintenis uit de wet*, Deventer, Kluwer, 2008, 18.

⁶ S.D. LINDENBERGH, "Schadevergoeding, een kwestie van techniek en moraal" in LINDENBERGH (ed.), *Schade: Vergoeden of beperken?*, Den Haag, Sdu, 2004, 2.

HOOFDSTUK I. CONTRACTUEEL OF BUITENCONTRACTUEEL AANSPRAKELIJK?

AFDELING I. VERHOUDING TUSSEN ADVOCaat EN CLIËNT

§1. Contract

16. CONTRACTUELE AARD - In de rechtsleer bestond reeds jaar en dag een controverse omtrent de stelling dat een rechtsverhouding tussen advocaat en cliënt van contractuele aard is ⁷, de rechtspraak en de meerderheid van auteurs namen aan dat de advocaat enkel verantwoordelijk was voor opzet en zware fout. Deze zienswijze is verleden tijd.⁸ Er wordt unaniem aanvaard dat het gaat om een contractuele kwalificatie ⁹ waarvan de voorwaarden bepaald worden door artikel 1146 e.v. BW.¹⁰ De advocaat is belast met verscheidene aspecten wat betreft zijn professionele handelingen. Daardoor kan de rechtsverhouding tussen advocaat en cliënt niet herleid worden tot slechts één contract. De advocaat kan krachtens een mandaat *ad litem* optreden wat betekent dat hij optreedt als gevolmachtigde van zijn cliënt (artikel 440 Ger. W.). Deze overeenkomst behelst een lastgevingsovereenkomst. De advocaat kan anderzijds zijn cliënt bijstaan en raad geven, waarbij hij handelt in het kader van een aanneming van intellectueel werk.

¹¹ Het betreft m.a.w. een overeenkomst die van gemengde aard is naargelang de functie die de advocaat uitoefent.¹²

17. REUMONT - De taak van de advocaat werd reeds vijftig jaar geleden omschreven. Een voorbeeld uit de rechtsleer destijds betreft de opvatting van REUMONT. Hij omschrijft de taak als "*Le mot d'assistance résume toute l'activité de l'avocat. Rédiger des exploits, conclusions et notes, suivre l'évolution d'un différend, l'éclairer, l'apaiser et le guider, plaider, assurer la sanction, en constituent les formes les plus courantes...*"¹³ De taak van de advocaat is principieel één van raadgeving en bijstand. De advocaat legt

---

⁷ J.L. LIBERT, "La responsabilité civile professionnelle de l'avocats" in Jeune Barreau de Liège (ed.), *Regards sur les règles déontologiques et professionnelles de l'avocat*, Liège, ASBL, 2001, 264; J.P. BUYLE, "Responsabilité de l'avocat: vers un devoir permanent de prudence et de diligence", *JLMB* 2000, 246; R.O DALCQ, "Traité de la responsabilité civile", in Les Nouvelles (eds.), *Droit Civil*, V, dl. 1, 297; R.O DALCQ, "La responsabilité civile de l'avocat. Evolution récente de la jurisprudence et de la doctrine", in *La responsabilité des avocats*, Bruxelles, Editions du Jeune barreau Bruxelles, 1992, 97 e.v.; J.-L. FAGNAERT, "La responsabilité civile-Chronique de jurisprudence (1976-1984)", *JT* 1986, 310; P. DEPUYDT, "De beroepsaansprakelijkheid van de advocaat", *TBBR* 1993, 296; Rb. Antwerpen 22 november 2001, *TBBR* 2004, 148.

⁸ V. COIGNIEZ, "De aansprakelijkheid van de advocaat" in X (ed.), *Handboek voor advocaat-stagiair. Deontologie*, 347; Luik 22 december 1998, *JLMB* 2000, 242; L. DE GRUYSE, "De beroepsaansprakelijkheid van advocaten" in H. VANDENBERGHE (ed.), *Onrechtmatige daad. Actuele tendensen*, Kluwer, Antwerpen, 1979, 108.

⁹ P. DEPUYDT, *De aansprakelijkheid van de advocaat*, Brussel, Larcier, 2006, 7; Vred. Zottegem, 6 mei 2010, *RW* 2010-11, 1450; A. BRAUN, *les avocats, collection "tout savoir sur"*, Brussel, Story-Scientia, 1993, 32; R.-O. DALCQ, "La responsabilité civile de l'avocat. Évolution récente de la jurisprudence et de la doctrine" in X (ed.), *La responsabilité des avocats*, Brussel, Édition du Jeune Barreau de Bruxelles, 1992, 97; R.-O. DALCQ, *Traité de la responsabilité civile*, Brussel, Larcier, 1967, 329; P. DEPUYDT, "De aansprakelijkheid van advocaten en gerechtsdeurwaarders. Civiel-, proces- en verzekeringsrechtelijke aspecten" in X (ed.), *Recht en praktijk*, nr. 4, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1983, 15; J.-L. FAGNART, "La responsabilité - Chronique de jurisprudence (1976-1984)", *JT* 1986, 310; J.-F. GRIBOMONT, "Des aspects actuels de la responsabilité professionnelle des avocats", *JT* 1982, 589; P. LAMBERT, *Règles et usages de la profession d'avocat du barreau de Bruxelles*, Brussel, Bruylant, 1994, 505; M. MAHIEU, "La prévention de la responsabilité civile de l'avocat en matière de consultation et de négociation" in X (ed.), *La responsabilité des avocats*, Brussel, Édition du Jeune Barreau de Bruxelles, 1992, 51; C. ROTTI, "Aansprakelijkheid van de advocaat ten opzichte van zijn cliënt" in Universitaire Kring voor Rechtstheorie Antwerpen (ed.), *De advocaat. De positie in en rond het Gerechtelijk Wetboek*, Antwerpen, Kluwer, 1978, 1-39; J. STEVENS, *Regels en gebruiken van de Advocatuur te Antwerpen*, Antwerpen, Kluwer, 1997, 750 en 761; M. STORME, "Les périls du procès", *JT* 1993, 509; B. TROIANI, "La responsabilité de l'avocat dans la consultation et la négociation", *Ann. Dr.* 1996, 364; A. VAN OEVELEN, "De professionele aansprakelijkheid van de advocaat en de gerechtsdeurwaarder", *RW* 1982-83, 446-451; P. WATELET, "La responsabilité des avocats" in A.M. STORRER (ed.), *La responsabilité professionnelle et assurance des risques professionnels*, Brussel, Larcier, 1975, 125.

¹⁰ Luik 24 juni 1999, *JLMB* 2001, 419.

¹¹ P. DEPUYDT, "De aansprakelijkheid van de advocaat. Bespreking van enkele grensdomeinen" in H. VANDENBERGHE (ed.), *De professionele aansprakelijkheid*, Brugge, die Keure, 2004, 130.

¹² G. DE LEVAL, *Institutions judiciaires. Introduction au droit judiciaire privé*, Liège, Ed. Collection Scientifique de la Faculté de Droit de Liège, 1992, nr. 372.

¹³ E. REUMONT, "La représentation par avocat", *JT* 1947, 805.

namelijk de eed af wat hem eraan herinnert dat hij geen zaak zal aanraden of verdedigen die hem naar eer en geweten onrechtvaardig is (artikel 429 Ger. W.). In subsidiaire orde werd opgemerkt dat het een advocaat toegelaten was een lastgeving te aanvaarden en zodus zijn cliënt te vertegenwoordigen (artikel 440, lid 2 Ger. W.). Aangezien de advocaat zijn cliënt verdedigt krachtens een mandaat bij wet vastgelegd, behelst de rechtsverhouding tussen advocaat en cliënt een contractuele verhouding. Deze verhouding is tevens van toepassing wanneer de advocaat zijn cliënt bijstaat en raad geeft.¹⁴

§2. Kenmerken

18. INTUITU-PERSONAE - De overeenkomst die heerst tussen de advocaat en zijn cliënt heeft een opvallend *intuitu personae*- karakter.¹⁵ De cliënt neemt een beslissing om zijn zaak toe te vertrouwen aan een welbepaalde advocaat waar hij vertrouwen in heeft. De grondslag van dit karakter vindt zijn oorsprong in art. 1110 lid 2 BW. Doch staat dit artikel er niet aan in de weg dat de advocaat beroep mag doen op zijn medewerkers.¹⁶ Tevens sluit deze bepaling weliswaar niet uit dat de advocaat hierdoor aan zijn aansprakelijkheid kan ontsnappen. Hij blijft persoonlijk verantwoordelijk ten aanzien van zijn cliënt.¹⁷

19. ONBENOEMDE OVEREENKOMST - De overeenkomst die heerst tussen de advocaat en zijn cliënt betreft een onbenoemde overeenkomst, meer specifiek een overeenkomst met een *sui generis*-karakter die verscheidene ladingen dekt wat reeds werd vermeld.¹⁸

20. AD NUTUM-OPZEGBAARHEID - Wat veelal gekoppeld wordt aan een *intuitu personae* - karakter betreft de *ad nutum*-opzegbaarheid. Deze is onontbeerlijk in het kader van dergelijke overeenkomst. De *ad nutum*-opzegbaarheid bepaalt dat de "opdrachtgever de aanneming tegen vaste prijs door zijn enkele wil kan verbreken, ook al is het werk reeds begonnen, mits hij de aannemer schadeloos stelt voor al zijn uitgaven, al zijn arbeid, en alles wat hij bij die aanneming had kunnen winnen (Artikel 1794 BW.)."

Het Hof van Beroep te Luik oordeelde dat deze regelgeving niet van toepassing is op advocaten.¹⁹ De rechtbank van eerste aanleg te Gent oordeelde daarentegen dat de cliënt wel de mogelijkheid moest bezitten het contract tussen beide te beëindigen en dit ten allen tijde en eenzijdig.²⁰ Het Hof van Beroep te Antwerpen voegde hier nog aan toe dat een cliënt niet kan verplicht worden de overeenkomst tussen beide verder te zetten indien er een wezenlijk gebrek aan vertrouwen heerst. Deze vertrouwenselementen zijn essentieel opdat een vrij beroep kan worden uitgeoefend in onze hedendaagse maatschappij. Indien deze ontbreken, raakt dit de openbare orde. Ook de modelovereenkomst die als voorbeeld dient voor een overeenkomst tussen advocaat en cliënt bepaalt dat de cliënt in elk stadia het recht heeft de overeenkomst te beëindigen met enige formaliteit, nl. schriftelijke kennisgeving aan de advocaat. Indien deze voorwaarden zijn voldaan, kan de advocaat geen schadevergoeding vragen. Toch zijn de meningen in de rechtsleer hieromtrent stevast verdeeld. Zo betwist S. RUTTEN het openbare orde karakter. Hij meent dat het niet verantwoord is dat de cliënt de mogelijkheid bezit het contract eenzijdig te herroepen.

¹⁴ P. DEPUYDT, *De aansprakelijkheid van advocaten en gerechtsdeurwaarders, Civiel-, proces- en verzekeringsrechtelijke aspecten*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1983, 16.

¹⁵ Vred. Zottegem 6 mei 2010, RW 2010-11, 1450.

¹⁶ Luik 24 juni 1999, JLMB 2001, 419, noot J.P. BUYLE.

¹⁷ P. DEPUYDT, *De aansprakelijkheid van de advocaat*, Brussel, Larcier, 2006, 11.

¹⁸ P. DEPUYDT, *De aansprakelijkheid van de advocaat*, Brussel, Larcier, 2006, 9; Vred. Zottegem 6 mei 2010, RW 2010-11, 1450.

¹⁹ Luik, 18 oktober 2001, A.R. nr. 2001/RG/718.

²⁰ Rb. Gent 12 januari 2001, JLMB 2004, 155.

Het strookt niet langer met het gemene recht waarvan hij vindt dat deze voldoende middelen ter beschikking stelt aan de cliënt om zijn belangen te vrijwaren.²¹

Omgekeerd geldt de *ad nutum*-opzegbaarheid ook voor de advocaat. Ook hij kan het vertrouwen verliezen in zijn cliënt, bv. wanneer de cliënt het niet eens is met een bepaalde strategie die de advocaat hanteert met allerhande discussies tot gevolg. Tevens kan hij zich baseren op hetgeen bepaald is in artikel 429 Ger. W. Deze bepaling gaat ervan uit dat de advocaat een zaak behandelt waarvan hij gelooft dat deze naar eer en geweten rechtvaardig is. In de modelovereenkomst tussen advocaat en zijn cliënt is eveneens een regeling opgenomen wat betreft de beëindiging van de overeenkomst op het verzoek van de advocaat. Ook hij is onderworpen aan dezelfde formaliteit zoals de cliënt, meer specifiek de schriftelijke kennisgeving.²²

AFDELING II. VERGELIJKING MET FRANKRIJK EN NEDERLAND

§1. Frankrijk

21. FRANKRIJK : VERHOUDING – In Frankrijk is de relatie tussen cliënt en advocaat tevens van contractuele aard.²³ Ook in het Frans aansprakelijkheidsrecht behelst het contract verschillende modificaties.²⁴ Zo kan de advocaat optreden volgens een mandaat, bv. wanneer hij zijn cliënt in rechte vertegenwoordigt. De advocaat kan tevens diensten verrichten, bv. opmaken van besluiten. Tot slot kan het contract een onbenoemde overeenkomst uitmaken. Tegenover een derde is de advocaat buitencontractueel aansprakelijk welke dit onderzoek buiten beschouwing laat. De artikelen 1147 en 1991 van de *Code Civil* zijn relevant inzake de aansprakelijkheid.²⁵

§2. Nederland

22. NEDERLAND : VERHOUDING – Ook in Nederland bestaat er tussen de advocaat en zijn cliënt een contractuele verhouding. Het betreft een overeenkomst van opdracht welke geregeld wordt in Boek 7 titel 7 van het BW. Dit artikel verplicht de advocaat als opdrachtnemer tot het in acht nemen van de zorg van een goed opdrachtnemer. Aangezien dit artikel redelijk vaag is, was er nood aan een duidelijke omschrijving. Artikel 46 van de Advocatenwet bepaalt dat advocaten aan tuchtrecht onderworpen zijn wat betreft hun handelen of nalaten welke in strijd is met de zorg die zij als advocaat behoren te behartigen. De advocaat dient zich te gedragen als een behoorlijk advocaat. In het contract kunnen de partijen bijvoorbeeld de honoraria bedingen of indien er zich wijzigingen inzake de opdracht voordoen die invloed hebben op het financiële aspect, dan wordt de cliënt hiervan op de hoogte gebracht.²⁶

---

²¹ S. RUTTEN, "De eenzijdige beëindiging door de cliënt van de overeenkomst gesloten met de beoefenaar van een vrij beroep", *TBH* 2002, 83-92.

²² L. LECLERCQ, *Devoirs et prerogatives de l'avocat*, Brussel, Bruylant, 1999, 92.

²³ Cass. (Fr.) 15 janvier 2015, n. 13-13.565.

²⁴ I. MARIA, *La nature de la responsabilité des professionnels du droit en France*, 4.

²⁵ S. DAVY, "La responsabilité professionnelle de l'avocat" in B. BEIGNIER, B. BLANCHARD en J. VILLACÈQUE (eds.), *Droit et déontologie de la profession d'avocat*, Paris, Presses Universitaires de France, 2002, 402-403; Cass. (Fr.) 4 juni 2014, n. 13-14.363; Cass. (Fr.), 16 januari 2013, n. 12-12.647.

²⁶ F.A.W. BANNIER, *Zoals een behoorlijk advocaat betaamt*, Antwerpen-Appeldoorn, Maklu, 2011, 55.

HOOFDSTUK II. RESULTAATS- OF MIDDELENVERBINTENIS

AFDELING I. UITGANGSPUNT

23. ALGEMEEN - Het uitgangspunt bestaat erin dat de verbintenissen die een advocaat voor zijn rekening neemt, middelenverbintenissen uitmaken. Bij de meeste aspecten van zijn omvangrijke rol kan hij immers geen resultaat beloven, denk bijvoorbeeld aan het pleiten. Het lot ligt nog steeds in handen van de rechter. Doch is een nuancering wenselijk. Niet alle verbintenissen die een advocaat op zich neemt, maken een middelenverbintenis uit. Sommige aspecten zoals bijvoorbeeld de cliënt voldoende inlichten over verjaringstermijnen maken wél een resultaatsverbintenis uit.²⁷ Daarom is het dus haast onmogelijk een bepaalde plicht van een advocaat in slechts één categorie te plaatsen. Het zal m.a.w. steeds geval per geval beoordeeld worden. In volgende afdelingen worden enkele voorbeelden geïllustreerd.

AFDELING II. RESULTAATSVERBINTENIS

24. RESULTAATSVERBINTENIS - Wanneer de advocaat gehouden is tot een resultaatsverbintenis dan is er slechts sprake van wanprestatie indien hij het beloofde resultaat niet bereikt. De cliënt hoeft dan enkel aan te tonen dat het resultaat niet werd bereikt.²⁸ Deze bewijslast is zeer cliëntvriendelijk vermits het eenvoudiger is om aan te tonen dat er geen resultaat werd bereikt. De resultaatsverbintenis leunt aan bij een meer formeel aspect, nl. het in acht nemen van vormvereisten en termijnen. Termijnen zijn voor een advocaat van uiterst belang waardoor hij verplicht wordt deze naar behoren te eerbiedigen.²⁹

25. VOORBEELDEN - Om duidelijker te kunnen staven welke verbintenissen een resultaatsverbintenis kunnen uitmaken, worden volgende voorbeelden aangehaald : niet komen opdagen op een zitting voor de correctionele rechtbank waarbij de advocaat gehouden was zich burgerlijke partij te stellen³⁰, vergeten hoger beroep in te stellen hoewel de partij hierom uitdrukkelijk de opdracht had gegeven nadat hij in kennis werd gesteld van het vonnis³¹, een vordering laattijdig instellen in het kader van een tienjarige aansprakelijkheid, termijnen van conclusies overschrijden³², een laattijdige vernieuwing van de handelshuur³³, niet hernieuwen van een beslag, vordering wordt ingesteld na de verjaringstermijn...³⁴, onvoldoende informatie geven omtrent verjaringstermijnen of erelonen... De advocaat zal in de meeste situaties m.b.t. het formele aspect gehouden zijn tot een resultaatsverbintenis.³⁵

26. COMBINATIE - Om de uitvoering van de resultaatsverbintenis te kunnen waarborgen, zal deze vaak gepaard gaan met een middelenverbintenis die voorafgaand is aan de resultaatsverbintenis. De advocaat

---

²⁷ Rb. Luik 14 oktober 2009, *JLMB* 2010, 1434; Bergen 16 maart 2010, *JLMB* 2010, 1429, Rb. Brussel 29 september 2009, *T. Verz.* 2010, 363; Antwerpen 7 oktober 2002, *NJW* 2003, 493, noot E. BREWAEYS.

²⁸ P. HENRY, "Le devoir de conseil de l'avocat et de l'huissier de justice" in *Les obligations d'information, de renseignement, de mise en garde et de conseil*, Bruxelles, Larcier, 2006, 59.

²⁹ Rb. Antwerpen 15 april 2002, *TBBR* 2004, 178.

³⁰ J.P. BUYLE, "Responsabilité de l'avocat: vers un devoir permanent de prudence et de diligence", *JLMB* 2000, 246; J.P. BUYLE, "L'avocat hors délai", *JLMB* 2003, 1667.

³¹ P. DEPUYDT, *De aansprakelijkheid van advocaten en gerechtsdeurwaarders. Civiel-, proces- en verzekeringsrechtelijke aspecten*, Antwerpen, Kluwer, 1983, 27.

³² J.P. BUYLE, "L'avocat hors délai", *JLMB* 2003, 1667; P. DEPUYDT, "De beroepsaansprakelijkheid van de advocaat", *TBBR* 1993, 296; J. LINSMEAU, "La responsabilité de l'avocat dans la mise en oeuvre du droit judiciaire", in *La responsabilité des avocats*, Bruxelles, Editions du Jeune barreau de Bruxelles, 1992, 119.

³³ Bergen 16 maart 2010, *JLMB* 2010, 1429.

³⁴ Rb. Turnhout 4 mei 1992, *RW* 1993-94, 201.

³⁵ J. LINSMEAU, "La responsabilité de l'avocat dans la mise en oeuvre du droit judiciaire", in *La responsabilité des avocats*, Bruxelles, Editions du Jeune Barreau de Bruxelles, 1992, 119-164; M. MAHIEU, "La responsabilité des professions libérales" in X (ed.), *Responsabilité et réparation des dommages*, édition du Jeune Barreau de Bruxelles, 1983, afdeling IV, *La responsabilité des avocats*, 263; Rb. Brussel 28 september 2009, *T. Verz.* 2010, 363.

zal zorgvuldig moeten nagaan welke termijnen en vormvereisten er gelden, hij zal hiervoor voldoende inspanningen moeten leveren. Om bepaalde termijnen in acht te nemen, zal hij zelfs genoodzaakt zijn een aantal berekeningen te maken.³⁶

AFDELING III. MIDDELENVERBINTENIS

27. MIDDELENVERBINTENIS - Wanneer de advocaat gehouden is tot een middelenverbintenis dan wordt er i.t.t. de resultaatsverbintenis geen resultaat beloofd. Ook de bewijslast is voor een cliënt in het kader van een middelenverbintenis omvangrijker. Bij een resultaatsverbintenis is het voldoende dat de cliënt het uitblijven van een resultaat aantoont maar bij een middelenverbintenis moet de cliënt bovenop het uitblijven van het resultaat ook bewijzen dat er niet voldoende inspanningen werden geleverd zoals een normaal, voorzichtig en zorgvuldig persoon geplaatst in dezelfde omstandigheden.³⁷ De cliënt zal m.a.w. een fout in hoofde van de advocaat moeten kunnen bewijzen. Aangezien het gaat om een contractuele relatie, zal er dus een contractuele fout bestaan die *in abstracto* moet worden beoordeeld aan de hand van het *bonus pater familias* criterium, welke in hoofde van de advocaat wordt gekenmerkt door het *bonus advocatus* criterium.³⁸

28. BEOORDELING - De keuze voor een beoordeling *in abstracto* is vele strenger dan een beoordeling *in concreto* waarbij de persoonlijke kenmerken van de persoon die de verbintenis moet waarmaken in aanmerking worden genomen. Doch, dit onderscheid dient genuanceerd te worden. Het abstract criterium ondergaat een soort van concretisering aangezien de *bonus pater familias* in dezelfde omstandigheden wordt geplaatst en er dus soms externe omstandigheden aan de beoordeling worden toegevoegd.³⁹

29. VOORBEELDEN - Enkele voorbeelden die werden aangenomen als middelenverbintenis bestaan uit het leiden van een proces⁴⁰, voldoende middelen aanwenden om proces tot een goed einde te brengen⁴¹, raad geven en bijstand verlenen aan de cliënt⁴², zijn rol als pleiter naar behoren vervullen⁴³, het opstellen van besluiten en overeenkomsten⁴⁴, de inhoud van zijn advies,⁴⁵... Het gaat dus voornamelijk om inhoudelijke taken.

---

³⁶ P. DEPUYDT, *De aansprakelijkheid van de advocaat*, Brussel, Larcier, 2006, 25; P. DEPUYDT, "De aansprakelijkheid van de advocaat. Bespreking van enkele grensdomeinen" in H. VANDENBERGHE (ed.), *De professionele aansprakelijkheid*, Brugge, die Keure, 2004, 131.

³⁷ P. HENRY, "Le devoir de conseil de l'avocat et de l'huissier de justice" in *Les obligations d'information, de renseignement, de mise en garde et de conseil*, Brussel, Larcier, 2006, 59; A. BRAUN, *les avocats, collection "tout savoir sur"*, Brussel, Story-Scientia, 1993, 93; R.O. DALCQ, "la responsabilité civile de l'avocat. Évolution récente de la jurisprudence et de la doctrine" in X (ed.), *La responsabilité des avocats*, Brussel, Édition du Jeune Barreau de Bruxelles, 1992, 101; P. DEPUYDT, "De aansprakelijkheid van advocaten en gerechtsdeurwaarders. Civiel-, proces- en verzekeringsrechtelijke aspecten" in X (ed.), *recht en praktijk*, nr. 4, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1983, 24 en 87; J.-L. FAGNAERT, "La responsabilité - Chronique de jurisprudence (1976-1984)", *JT* 1986, 310; L. SCHUERMANS, A. VAN OEVELEN en C. PERSIJN, "overzicht van rechtspraak (1983-1992). Onrechtmatige daad, schade en schadeloosstelling", *TPR* 1994, 987; Rb. Namen 19 juni 1996, *JLMB* 1997, 439, noot J.P. BUYLE.; Rb. Brussel 4 december 1990, *RW* 1991-92, 823; Gent 29 januari 1993, *RW* 1993-94, 23; Antwerpen 14 september 1994, *RW* 1995-96, 1312.

³⁸ V. COIGNIEZ, "De aansprakelijkheid van de advocaat" in X (ed.) *Handboek voor advocaat-stagiair. Deontologie*, 349.

³⁹ D. VAN GERVEN, S. STIJNS en P. WÉRY, "Chronique de jurisprudence (1985-1995). Les obligations : les sources", *JT* 1996, nr. 102.

⁴⁰ Luik 24 juni 1999, *JLMB* 2001, 419.

⁴¹ Rb. Brussel 11 mei 1995, *TBBR* 1996.

⁴² Bergen, 15 februari 2000, *JLMB* 2001, 422; P. HENRY, "Le devoir de conseil de l'avocat et de l'huissier de justice" in *Les obligations d'information, de renseignement, de mise en garde et de conseil*, Bruxelles, Larcier, 2006, 57.

⁴³ Bergen, 28 november 1994, A.R. nr. 13.537; Bergen 6 mei 1996, *JLMB* 1997, 432; Brussel 27 oktober 2008, *JLMB* 2000, 230; Brussel 24 november 1998, *JLMB* 2000 236; Luik 22 december 1998, *JLMB* 2000 ,242; Luik 24 juni 1999, *JLMB* 2000 2001, 419; Bergen 15 februari 2000, *JLMB* 2001, 422; Brussel 16 mei 2002, *JLMB* 2003, 1673.

⁴⁴ Vred. Luik 4 september 1998, *JLMB* 1999, 459, noot J.P. BUYLE.

⁴⁵ Rb. Brussel 28 september 2009, *T. Verz.* 2010, 363.

AFDELING IV. VERGELIJKING MET FRANKRIJK EN NEDERLAND

§1. Frankrijk

30. VERBINTENISSEN IN FRANKRIJK – Frankrijk en België zijn gelijklopend wat betreft het onderscheid tussen middelen- en resultaatsverbintenissen. Het belang inzake het verschil tussen beide verbintenissen, situeert zich op vlak van de bewijsregeling. Indien de verbintenis een resultaatsverbintenis betrof, dan volstaat het om aan te tonen dat het resultaat niet werd geleverd. Inzake een middelenverbintenis dient er naast het ontbreken van resultaat, tevens een gebrek aan inspanning voorhanden te zijn.⁴⁶

§2. Nederland

31. VERBINTENISSEN IN NEDERLAND – Ook het Nederlandse rechtssysteem maakt een onderscheid tussen middelen- en resultaatsverbintenissen. Het gangbare beeld is dat de advocaat slechts tot het doen van inspanningen is gehouden en niet voor een resultaat hoeft in te staan. Het slagen van een proces wordt niet gegarandeerd, de advocaat tracht zijn uiterste best te doen om het proces tot een goed einde te brengen maar kan hierbij geen succes beloven. Toch kwam er kritiek in de rechtsleer, dit aan de zijde van SCHOORDIJK en PITLO. Zij waren van mening dat het gaat om een gemengde rechtsverhouding waarbij verplichtingen om een inspanning en een resultaat leveren elkaar aanvullen, zoals dit in het Belgische systeem het geval is. Indien er sprake is van kennelijke fouten of vergissingen die de voorbereiding of de logistiek van de uitvoering van de werkzaamheden betreffen, of formele of procedurele eisen die daaraan gesteld worden, is sprake van de schending van een garantieverplichting door de beroepsbeoefenaar die zijn diensten aangeboden heeft. In dat geval kan de cliënt die van de diensten gebruikt heeft gemaakt, volstaan met het stellen van een resultaat dat niet bereikt is. De beroepsbeoefenaar is bijgevolg aansprakelijk indien hij zich niet op bijvoorbeeld overmacht kan beroepen wat ook in België het geval is. Wanneer het verrichten van werkzaamheden waarbij het inspanningsgehalte groter is dan het resultaatsgehalte, is het de vraag of er geen verdere onderscheidingen kunnen worden aangebracht.⁴⁷

Tijdens de uitvoering van zijn werkzaamheden moet de advocaat initiatieven nemen. Het volstaat niet om iets louter volgens het boekje af te werken. De advocaat heeft een informatieplicht ten aanzien van de gevolgen van de voorgenomen handeling. Indien er een complicatie optreedt mag verwacht worden dat hij daarop reageert als een redelijk bekwaam vakman, die redelijk handelt.⁴⁸

§3. Eigen mening

32. VOORKEUR – Mijn voorkeur ligt in eerste instantie bij het Belgische en Franse systeem. Er moet een onderscheid worden gemaakt tussen een resultaats- en middelenverbintenis. Het merendeel van de taken van de advocaat zullen allicht een middelenverbintenis uitmaken aangezien hij niet zwart op wit kan bedingen dat de zaak gewonnen zal worden. Bijstand en advies zijn twee taken die moeilijk omkaderd kunnen worden. Wat is nu precies het criterium om te spreken van een 'goed' advies of bijstand en wanneer worden deze plichten geschonden? Daarom is het van belang te wijzen op het feit dat deze verbintenissen een middelenverbintenis inhouden.

De advocaat gaat zijn uiterste best doen om zijn cliënt zo veel mogelijk bij te staan en hem zo goed mogelijk advies te verlenen wat volgens de advocaat gebruikelijk is. Toch zijn er wel enkele taken waarbij

⁴⁶ P. MALINVAUD, D. FENOUILLET EN M. MUSTAPHA, *Droit des obligations*, Paris, Lexis Nexis SA, 2014, 8-9.

⁴⁷ H.C.F.SCHOORDIJK, *Algemeen Verbintenissenrecht NBW*, Pitlo-Bolweg, Verbintenissenrecht, 1979, 83-85.

⁴⁸ J.PH. BROEKHUIZEN, A.J. VERHEIJ EN A.L.T. VAN VUGHT, *Beroepsaansprakelijkheid*, Nijmegen, Ars aequi Libri, 1996, 84.

hij een resultaat kan beloven, bv. verschijnen op de zitting, voldoende informatie geven over termijnen... Wanneer een advocaat dit niet naleeft, dan vind ik het normaal dat hij daarvoor gestraft wordt aangezien deze plichten niet onmogelijk zijn om na te komen. Gelukkig zagen SCHOORDIJK en PITLO wat het Nederlands stelsel betreft ook in dat een advocaat niet enkel gehouden is tot middelenverbintenissen. Uiteindelijk ben ik het dus eens met de verschillende stelsels.

HOOFDSTUK III. SOORTEN OVEREENKOMSTEN

AFDELING I. LASTGEVING

§1. Algemeen

33. GEMENGD CONTRACT – Zoals reeds werd vermeld, zijn de taken van een advocaat vrijwel allesomvattend.⁴⁹ Hij verdedigt niet enkel zijn cliënt maar bezit ook een vertegenwoordigingsbevoegdheid ten opzichte van de cliënt.⁵⁰ De vertegenwoordigingsbevoegdheid vindt zijn grondslag terug in artikel 440, lid 2 Ger. W. : "De advocaat verschijnt als gevolmachtigde van de partij zonder dat hij van enige volmacht moet doen blijken, behalve indien de wet een bijzondere lastgeving vereist"⁵¹ en in artikel 728, lid 1 Ger. W. "Op het ogenblik van de rechtsingang en later dienen de partijen in persoon of bij advocaat te verschijnen."⁵²

34. FUNCTIES - De advocaat verricht allerlei functies voor zijn cliënt, o.a. vorderingen instellen in zijn naam, pleiten, conclusies schrijven, advies geven...⁵³ Deze functies behoren toe aan de advocaat die lasthebber is van zijn cliënt, specifiek het mandaat *ad litem* welke een weerlegbaar wettelijk vermoeden inhoudt.⁵⁴ Concreet kunnen volgende handelingen gesteld worden binnen het kader van een *ad litem* mandaat: bijwonen van een deskundigenonderzoek, opstellen en ondertekenen van conclusies, pleiten, vonnis ten uitvoer laten leggen door gerechtsdeurwaarder, ... De handelingen die niet voldoen aan een vertegenwoordiging in rechte zoals bv. afstand van het geding, verhaal op de rechter, dading, aanwending van een rechtsmiddel... hebben een bijzonder mandaat nodig en vallen bijgevolg niet onder het mandaat *ad litem*.⁵⁵ Voor alle handelingen die de advocaat stelt jegens zijn cliënt is er logischerwijze een akkoord nodig. De handelingen die een advocaat als mandataris *ad litem* stelt zijn dus niet onbeperkt. Het mandaat *ad litem* is namelijk beperkt tot procedurehandelingen.⁵⁶

§2. De aansprakelijkheid

35. ALGEMEEN – Het mandaat *ad litem* is beperkt tot de handelingen waarvoor de advocaat een volmacht heeft verkregen. De advocaat die binnen zijn mandaat *ad litem* handelt, verbindt zijn cliënt voor de fouten die hij begaat. Wanneer hij handelingen stelt binnen de bevoegdheid van zijn mandaat doch deze op een

---

⁴⁹ P. LAMBERT, *Règles et usages de la profession d'avocat du Barreau de Bruxelles*, Ed. Nemesis, 1988, 453; E. DURSIN, E. HEEB, P. NAEYAERT, E. TERRYEN EN B. TILLEMEN, "Lastgeving : vorm van de lastgevingsovereenkomst", *TPR* 2010, afl. 2, 624; *Vred. Zottegem* 6 mei 2010, *T. Vred.* 2012, 399, noot DE PAOUL F.; *Rb. Mechelen* 6 juni 2007, *P&B* 2007, 389, noot P. THIRIAR.

⁵⁰ J.L. LIBERT, "La responsabilité civile professionnelle de l'avocats" in *Jeune Barreau de Liège* (ed.), *Regards sur les règles déontologiques et professionnelles de l'avocat*, Liège, ASBL, 2001, 264.

⁵¹ R.M. DEPUYDT, *Deontologie van de advocaat*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 1.

⁵² V. COIGNIEZ, "De aansprakelijkheid van de advocaat" in X (ed.), *Handboek voor advocaat-stagiair. Deontologie*, 352.

⁵³ P. HENRY, "Le devoir de conseil de l'avocat et de l'huissier de justice" in *Les obligations d'information, de renseignement, de mise en garde et de conseil*, Bruxelles, Larcier, 2006, 58.

⁵⁴ Kh. Brussel 4 februari 2014, *DAOR* 2014, 64, noot D. PHILIPPE.

⁵⁵ G. RIGO, "L'avocat devant le tribunal de la jeunesse" in *Jeune Barreau de Liège* (ed.), *Regards sur les règles déontologiques et professionnelles de l'avocat*, Liège, ASBL, 2001, 252.

⁵⁶ E. DURSIN, E. HEEB, P. NAEYAERT, E. TERRYEN EN B. TILLEMEN, "Lastgeving : kwalificatieproblemen-geldigheidsvereisten", *TPR* 2010, afl. 2, 602.

verkeerde wijze uitoefent, dan kan hij hiervoor aansprakelijk gesteld worden. Evenwel is het niet mogelijk voor de derde-medecontractant om een vordering te laten gelden ten opzichte van de lasthebber wegens diens contractuele fout ten opzichte van de lastgever. De contractuele fout maakt geen quasi-delictuele fout uit waarop derden zich mogelijkwijze kunnen op beroepen. De cliënt-lastgever kan uiteraard wel een vordering instellen tegen de lasthebber-advocaat.⁵⁷

36. LASTGEVER-LASTHEBBER - Wanneer de lastgever rechtshandelingen stelt buiten het kader van zijn mandaat, dan is hij principieel niet gebonden door de rechtshandeling tenzij hij deze stilzwijgend of uitdrukkelijk heeft bekrachtigd. De lasthebber-advocaat kan dus normalerwijze niet worden aangesproken door zijn cliënt maar wel door de derde-medecontractant. Deze aansprakelijkheid hangt af van de vraag of de derde-medecontractant op de hoogte was van de omvang van de vertegenwoordigingsbevoegdheid.⁵⁸

Indien de derde-medecontractant op de hoogte was dan is de lasthebber-advocaat niet aansprakelijkheid ten opzichte van de medecontractant op voorwaarde dat hij voldoende kennis van zijn volmacht heeft gegeven, behalve indien er een persoonlijke verbintenis werd afgesloten. In het geval waar de derde-medecontractant geen weet had of behoorde te weten van de omvang inzake de vertegenwoordigingsbevoegdheid, wordt aangenomen dat de advocaat-lasthebber niet persoonlijk gehouden is tot de handelingen gesteld buiten zijn mandaat, behalve wanneer hij zich persoonlijk verbonden heeft uiteraard. De enige mogelijkheid om een aansprakelijkheidsvordering in te stellen, bestaat in het geval wanneer de lastgever-client de handeling bekrachtigd. Op deze manier kan de lasthebber-client de lastgever-advocaat alsnog aansprakelijk stellen. De meerderheid in de rechtsleer en rechtspraak zijn het er over eens dat de handelende lasthebber-advocaat een onrechtmatige daad begaat op basis van artikelen 1382 en 1383 BW.⁵⁹

37. ONTKENTENIS VAN PROCEDUREHANDELINGEN - De vertegenwoordigde partij kan op basis van artikel 848 BW betwisten dat haar raadsman opdracht heeft gekregen om bepaalde procedurehandelingen te stellen, toe te laten of te bekrachtigen. Hij mag zich hierop beroepen zelfs voor handelingen die vallen onder het mandaat *ad litem*. De advocaat die de procedurehandeling heeft gesteld, moet worden gedagvaard of kan vrijwillig tussenkomen.⁶⁰ Dergelijke procedure kan niet worden ingesteld wanneer de procespartij de handeling die wordt aangeklaagd, uitdrukkelijk of stilzwijgend heeft bekrachtigd. In een aantal gevallen zal de advocaat effectief zonder mandaat gehandeld hebben. Zo vernietigde het Hof van Beroep te Luik het bevelschrift dat het akkoord betreffende de hoede over een kind toevertrouwt aan de peter aangezien de advocaat geen mandaat had gekregen om dergelijk akkoord af te sluiten.⁶¹ In andere gevallen zal hij dan weer niet kunnen bewijzen dat hij een volmacht heeft gekregen wegens gebrek aan schriftelijk bewijs. De advocaat kan uiteindelijk veroordeeld worden tot het betalen van een schadevergoeding aan de eisers en bijkomende partijen (artikel 848 laatste lid Ger. W.). Voor de advocaat is het dus wenselijk dat hij een schriftelijk akkoord aan zijn cliënt vraagt wat betreft de te stellen proceshandelingen.

⁵⁷ V. COIGNIEZ, "De aansprakelijkheid van de advocaat" in X (ed.), *Handboek voor advocaat-stagiair, Deontologie*, 354.

⁵⁸ E. DURSIN, E. HEEB, P. NAEYAERT, E. TERRYEN EN B. TILLEMANN, "Lastgeving : vertegenwoordiging t.o.v. derden", *TPR* 2010, 680.

⁵⁹ V. COIGNIEZ, "De aansprakelijkheid van de advocaat" in X (ed.), *Handboek voor advocaat-stagiair, Deontologie*, 355; L. MARECHAL, "le mandat de l'avocat" in X (ed.), *Regards sur les règles déontologiques et professionnelles de l'avocat*, 151-174; Rb. Luik 14 oktober 2009, *JLMB* 2010, 1434, noot J.P. BUYLE; Rb. Antwerpen 12 april 2002, *TBBR* 2004, 159; J.P. BUYLE, "Le recours à un collaborateur par un avocat", *JLMB* 2010, 1437-1438.

⁶⁰ V. COIGNIEZ, "De aansprakelijkheid van de advocaat" in X (ed.), *Handboek voor advocaat-stagiair, Deontologie*, 355.

⁶¹ Luik 31 juli 1984, *Jur Liège* 1984, 492.

AFDELING II. AANNEMING

38. AANNEMING - De term "aanneming" dekt verschillende overeenkomsten, waaronder overeenkomsten tussen een vrij beroeper en zijn cliënt.⁶² De advocaat stelt dus niet enkel rechtshandelingen voor rekening van zijn cliënt maar oefent tevens diensten uit van intellectuele en materiële aard, nl. bijstand en raadgeving.⁶³ Deze diensten worden door de rechtspraak en rechtsleer gekwalificeerd als een aanneming van werk. Het is de advocaat verboden een overeenkomst te sluiten waarin een bepaling wordt opgenomen die de cliënt bevrijdt om erelonen te betalen wanneer een resultaat niet wordt bereikt. Zij kunnen wel een bepaalde marge overeenkomen die stijgt dan wel daalt in hoeverre het resultaat wordt bereikt.⁶⁴ Om te bepalen wanneer de advocaat-aannemer aansprakelijk kan gesteld worden, dient te worden gekeken naar het gemeen contractueel aansprakelijkheidsrecht. Hierbij volgt men de klassieke opdeling tussen een middelen- en een resultaatsverbintenis (*supra*).⁶⁵

AFDELING III. BEWAARGEVING

39. BEWAARGEVING - In sommige gevallen is de advocaat een bewaarnemer van specifieke roerende goederen, bv. vertrouwelijke stukken die de cliënt hem ter beschikking stelt. De advocaat heeft ten opzichte van deze stukken een bewakingsplicht in die zin dat hij zich dient te gedragen als een goed bewaarnemer, bv. ervoor zorgen dat de stukken veilig worden opgeborgen zodat ze niet verloren kunnen gaan.⁶⁶ Wanneer hij kan aantonen dat het kantoor brandveilig genoeg was dan kan hij zich trachten in te dekken wanneer zijn aansprakelijkheid in het gedrang komt. De bewakingsplicht is een middelenverbintenis waarbij de advocaat-bewaarnemer alle mogelijke inspanningen moet leveren om de verbintenis tot een goed resultaat te leiden.⁶⁷ Zijn bewakingsplicht omvat een bezoldigd karakter waardoor zijn aansprakelijkheid strenger wordt beoordeeld op basis van artikel 1928 BW. Tot slot is de advocaat verplicht om het goed dat hij in bewaring heeft, terug te geven aan de cliënt. Deze teruggaveplicht maakt dan weer een resultaatsverbintenis uit. De advocaat-bewaarnemer kan zijn aansprakelijkheid ontlopen indien hij bewijst dat de verbintenis niet kon worden nagekomen door een vreemde oorzaak waar hij geen vat op had.⁶⁸

HOOFDSTUK IV. TUSSENBSLUIT

40. CONCLUSIE - Jaar en dag bestond er discussie over de rechtsverhouding tussen een advocaat en zijn cliënt. Gelukkig is deze discussie beëindigd en wordt er algemeen aanvaard dat de verhouding van contractuele aard is. De verbintenissen betreffen in principe een middelenverbintenis doch sommige aspecten betreffen een resultaatsverbintenis. Indien een advocaat gehouden is tot een resultaatsverbintenis dan is er slechts sprake van een wanprestatie indien de advocaat het beloofde resultaat niet heeft bereikt. Indien de advocaat gehouden is tot een middelenverbintenis, dan dient het uitgebleven resultaat maar ook het niet genoeg leveren van inspanningen te worden aangetoond. Een

---

⁶² A.L. VERBEKE en P. BRULEZ, *Actuele tendenzen aanneming. Tussen eenheid en verscheidenheid*, Brugge, die Keure, 2012, 1.

⁶³ P. DEPUYDT, *De aansprakelijkheid van advocaten en gerechtsdeurwaarders, Civiel-, proces- en verzekeringsrechtelijke aspecten*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1983, 19.

⁶⁴ A.L. VERBEKE en P. BRULEZ, *Actuele tendenzen aanneming. Tussen eenheid en verscheidenheid*, Brugge, die Keure, 2012, 21.

⁶⁵ V. COIGNIEZ, "De aansprakelijkheid van de advocaat" in X (ed.), *Handboek voor advocaat-stagiair. Deontologie*, 356.

⁶⁶ Gent 7 februari 1842, *JLMB* 2011, 1339.

⁶⁷ Rb. Mechelen 6 juni 2007, *P&B* 2007, 389, noot P. THIRIAR.

⁶⁸ V. COIGNIEZ, "De aansprakelijkheid van de advocaat" in X (ed.) *Handboek voor advocaat-stagiair. Deontologie*, 356; P. DEPUYDT, *De aansprakelijkheid van advocaten en gerechtsdeurwaarders, Civiel-, proces- en verzekeringsrechtelijke aspecten*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1983, 118.

advocaat is in de meeste gevallen gehouden tot een resultaatsverbintenis indien het gaat om formele aspecten. De middelenverbintenis is meer geënt op de inhoudelijke taken van een advocaat.

Er werd reeds aangehaald dat een contract tussen een advocaat en zijn cliënt niet herleid kan worden tot een welbepaald contract. In rechte kan een advocaat optreden via een mandaat *ad litem*. Op grond van dergelijk mandaat bezit hij een soort vertegenwoordigingsbevoegdheid, bijvoorbeeld tijdens het pleiten. Een advocaat oefent tevens een dienst van aanneming uit, bijvoorbeeld wanneer hij advies verleent. Tot slot kan de advocaat gehouden worden tot een overeenkomst van bewaargeving. In het kader van dergelijke overeenkomst dient hij bijvoorbeeld stukken veilig te waarborgen.

DEEL II: AANSPRAKELIJKHEID VAN ADVOCATEN

41. PLAN – In het vorige deel werden enkele algemene beginselen aangehaald die van belang zijn om de aansprakelijkheid van de advocaat te onderzoeken. In dit deel wordt de aansprakelijkheid concreter behandeld. In het eerste hoofdstuk komen de plichten aan bod. Aangezien niet alle plichten behandeld kunnen worden, heb ik ervoor gekozen mij te beperken tot enerzijds de plicht tot bijstand waaronder advies inbegrepen is en anderzijds de informatieplicht. In het eerste hoofdstuk zullen deze plichten geïllustreerd worden a.d.h.v. enkele spraakmakende voorbeelden. Het tweede hoofdstuk behandelt de advocatenakte. Hoofdstuk drie bevat enkele procedurele aspecten met betrekking tot de aansprakelijkheid. Tot slot wordt er een overzicht gegeven van gronden die kunnen leiden tot een gedeelde- of geen aansprakelijkheid in hoofde van de advocaat.

HOOFDSTUK I. PLICHTEN IN HOOFDE VAN DE ADVOCAAT

AFDELING I. ALGEMEEN

42. ALGEMEEN - Een advocaat is belast met uiteenlopende plichten. Het is onmogelijk deze allemaal te behandelen waardoor ik mij zal beperken tot de bijstands- en informatieplicht. Analoog met de beroepsaansprakelijkheid inzake notarissen is een opdeling van de plichten wenselijk.⁶⁹ Als overkoepelende term bestaat er de raadgevingsplicht. Deze plicht bestaat enerzijds uit bijstand waaronder advies wordt inbegrepen en anderzijds uit informatie, voorlichting en onderzoek.⁷⁰ Zoals reeds vermeld focus ik mij op de bijstandsplicht waaronder de adviesplicht is inbegrepen en de informatieplicht als dusdanig.

AFDELING II. PLICHT TOT BIJSTAND

§1. Algemeen

43. BEGRIPSOMSCHRIJVING - Het staat een advocaat vrij een zaak te aanvaarden of te weigeren. Wanneer hij een zaak aanvaardt, bestaat zijn taak erin zijn cliënt zo goed mogelijk bij te staan. Deze taak bevat elementen van zowel een feitelijke als een intellectuele dienstverlening. Toch bezit de advocaat steeds de mogelijkheid om zich te bevrijden van een zaak op voorwaarde dat hij zijn cliënt hiervan tijdig op de hoogte stelt.⁷¹

Enkele voorbeelden uit de rechtspraak die een illustratie vormen van de bijstandsplicht bestaan uit een miskennis van een rechtsregel wanneer de advocaat vergat een partij op te nemen in zijn akte van beroep (artikel 1042 Ger. W.)⁷², gebrek aan intenser onderzoek, de poging ontnemen om een deel verduisterde bedragen te recupereren⁷³, het noteren van een verkeerde datum van uitspraak waardoor er geen tijdig beroep kon worden ingesteld, vergeten schadebedragen te vorderen in een aansprakelijkheidsvordering⁷⁴, het niet tijdig laten hernieuwen van een hypothecaire inschrijving⁷⁵, een

---

⁶⁹ J. RENS, "De raadgevingsplicht van de notaris. Besluit", *TPR* 2006, 1818-1874; K. TROCH, "De notariële informatie- en raadgevingsverplichting revisited", *TBBR* 1999, 287-302.

⁷⁰ I. DEMUYNCK, "De verkoop van andermans zaak en de aansprakelijkheid van de notaris terzake", *TBBR* 1995, 68-73.

⁷¹ V. COIGNIEZ, "De aansprakelijkheid van de advocaat" in X (ed.), *Handboek voor advocaat-stagiair. Deontologie*, 352.

⁷² Luik 30 oktober 2001, *JLMB* 2003, 334.

⁷³ Rb. Mechelen 14 december 1994, A.R. nr. 32.148.

⁷⁴ Rb. Brussel 9 oktober 2005, A.R. nr. 10.853/91.

⁷⁵ Brussel 22 april 2002, *NJW*, 379, noot E. BREWAEYS.

verzoekschrift indienen tot herziening van schadevergoeding voor onteigening welke alleen via dagvaarding kan geschieden⁷⁶, het stellen van de nodige maatregelen opdat een verzoekschrift in hoger beroep tijdig zou worden neergelegd⁷⁷,...

§2. Kenmerken

44. ZORGVULDIGHEIDSP LICHT - Een advocaat die de verdediging van de belangen van een cliënt op zich neemt, kan geen genoegen nemen met een uitvoering van louter het formele aspect van zijn taak, nl. het tijdig en behoorlijk vervullen van de handelingen die noodzakelijk zijn om een rechtspleging tot een goed einde te brengen. Het volstaat dus niet dat een advocaat aanwezig is op de zitting en dat hij besluiten neerlegt. Hij moet blijk geven van een normale zorgvuldigheid om zo middelen te ontwikkelen die hij kan doen gelden. De advocaat is tijdens het proces een soort leider, hij bezit vrijheid en moet geen middelen van de cliënt in acht nemen die een te groot gevaar inhouden. Vooraleer er wordt gedagvaard, moet de advocaat alle informatie en gegevens verzamelen.⁷⁸ Zo oordeelde de rechtbank van Brussel in een zaak waar hij zich moest uitspreken over het gedrag van een advocaat die een te restrictieve dagvaarding had opgesteld waardoor deze onontvankelijk werd verklaard.⁷⁹

45. OPZOEKINGSPLICHT - Het Hof van Beroep te Bergen legde in het kader van de bijstandsplicht een verregaande opzoekingsplicht op ten laste van de advocaat. Het ging over een verkeersongeval waarbij de advocaat geen rekening had gehouden met alle mogelijke betrokken partijen. Het Hof oordeelde dat een normaal, redelijk, aandachtige en zorgvuldige advocaat anders zou hebben gehandeld.⁸⁰ De advocaat is verplicht het proces te blijven volgen tot de uitspraak en de cliënt van deze uitspraak te verwittigen zodat hij de mogelijkheid heeft om beroep aan te tekenen. Zo oordeelde het Hof van Beroep te Gent waarbij de advocaat zijn cliënt verdedigde voor de correctionele rechtbank. De advocaat had vermeld dat de uitspraak zou tussenkomen na de gerechtelijke vakantie, op 15 september. In werkelijkheid werd het vonnis geveld op 12 juli. Het Hof was van mening dat door na een laatste uitstel voor uitspraak op 30 juni, de advocaat had kunnen te weten komen dat er uitspraak werd gedaan of naar welke zitting deze was verschoven.⁸¹

46. GLOBAAL GEDRAG - De beoordeling van het globale gedrag van de advocaat tijdens de behandeling van het dossier wordt tevens in beschouwing genomen voor het bepalen van de draagwijdte van de bijstandsplicht. De vraag die we ons hier moeten stellen is of er van een advocaat verwacht kan worden dat hij de meest adequate procedure kiest. De rechtspraak beantwoordt deze vraag door te argumenteren dat een advocaat meester is bij het uitwerken van een globale werkwijze in de behandeling van een zaak. De beoordeling van dergelijke strategie dient te gebeuren overeenkomstig de gehele rechtspleging en niet louter gebaseerd op een geïsoleerde handeling. Er moet m.a.w. rekening worden gehouden met de concrete omstandigheden, bv. wanneer een cliënt gedurende het geding, een ander raadsman kiest. Aan de eerste advocaat wordt dan de mogelijkheid ontnomen zijn strategie te verwezenlijken.⁸²

---

⁷⁶ Bergen 18 november 2013, *JLMB* 2014, 1406.

⁷⁷ Brussel 11 juni 2013, *RW* 2013-14, 630.

⁷⁸ P. DEPUYDT, *De aansprakelijkheid van advocaten en gerechtsdeurwaarders, Civiel-, proces- en verzekeringsrechtelijke aspecten*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1983, 16.

⁷⁹ Rb. Brussel 21 februari 1963, *Pas.*, 1963, III, 54.

⁸⁰ Bergen, 22 oktober 1980, *RGAR* 1981.

⁸¹ Gent 16 oktober 1980, A.R. nr. 7761.

⁸² P. DEPUYDT, *De aansprakelijkheid van advocaten en gerechtsdeurwaarders, Civiel-, proces- en verzekeringsrechtelijke aspecten*, Antwerpen Kluwer Rechtswetenschappen, 1983, 99; P. DEPUYDT, *De aansprakelijkheid van de advocaat*, Larcier, Gent, 181.

47. STRATEGIE - Ook is het niet steeds eenvoudig een strategie te volgen. De situatie zoals deze zich heeft voorgedaan en het gewenste resultaat die de cliënt tracht te beogen, zijn veelal niet gelijklopend. De advocaat is bijgevolg genoodzaakt een keuze te maken. Vragen die rijzen bestaan uit: moet een vordering worden ingeleid of is het wenselijk nog te onderhandelen? Is het wenselijk om in kortgeding te dagvaarden of ten gronde? Bij de tenuitvoerlegging van een vonnis, moeten alle dwangmiddelen optimaal worden ingezet of dient de debiteur de kans te krijgen de volledige totaalsom te vergoeden teneinde insolventie te vermijden? Het eindresultaat mag niet het aanknopingspunt zijn voor de beoordeling. Men mag zich enkel en alleen plaatsen op het ogenblik waarop de beslissing is genomen. Op die manier kan geduid worden of de keuze onredelijk blijkt of buitensporige risico's omvatte. De advocaat is wel gehouden zijn beslissing aan te passen bij het opduiken van nieuwe elementen die tot mislukking gedoemd zijn. De rechter zal beoordelen volgens het criterium van de marginale toetsing.⁸³

§3. Plicht tot adviesverlening

A. Algemeen

48. BEGRIPSOMSCHRIJVING - Er is reeds jaar en dag discussie over de aansprakelijkheid inzake adviesverlening. De rechtbank van Gent stelde reeds in 1901 dat de advocaat slechts aansprakelijk kan worden gehouden voor de adviezen of maatregelen waarbij hij elementaire rechtsbeginselen miskent.⁸⁴ Algemeen wordt aangenomen dat een voorafgaandelijk onderzoek aan een verstrekt advies cruciaal is. De advocaat is aldus gehouden de toepasselijke wetgeving uit te spitten. Aangezien de wetgeving vaak dubbelzinnig geïnterpreteerd wordt, zullen de rechtspraak en rechtsleer als subsidiaire bronnen worden geraadpleegd. De advocaat zal zijn cliënt er wel op moeten wijzen dat zijn interpretatie vatbaar is voor betwisting en zijn aangehaalde oplossing onzeker is. De adviesplicht houdt in principe een middelenverbintenis in.⁸⁵ Wanneer de advocaat een wet verkeerd interpreteert, dan maakt dat op zichzelf geen quasi-delictuele fout uit volgens het Hof van Cassatie.⁸⁶ Enkele voorbeelden van de adviesplicht betreffen het tijdig hernieuwen van een hypothecaire inschrijving of minstens het tijdig ter kennis brengen aan de cliënt dat niet tijdig hernieuwen tot verval kan leiden⁸⁷, het inlichten van de cliënt indien hij het niet eens is met een bepaalde gedragslijn en hiervan wil afwijken⁸⁸, de cliënt adviseren de juiste persoon te dagvaarden⁸⁹, advies verlenen aan een cliënt in het kader van een echtscheidingsprocedure om de overdracht van onroerende goederen te laten vaststellen door authentieke akte om ze tegenstelbaar te maken⁹⁰...

B. Kenmerken

49. HOEDANIGHEID CLIËNT - De rol van de hoedanigheid van de cliënt speelt ook in het kader van de adviesverlening. Wanneer de cliënt advies tracht in te winnen, dan geeft hij blijk van zijn onwetendheid. Er kan bijgevolg geen sprake zijn van een vermoede kennis.⁹¹

---

⁸³ P. DEPUYDT, *De aansprakelijkheid van advocaten en gerechtsdeurwaarders, Civiel-, proces- en verzekeringsrechtelijke aspecten*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1983, 103.

⁸⁴ Rb. Gent 17 juli 1901, *BJ* 1903.

⁸⁵ Bergen 22 maart 2013, *JLMB* 2014, 1387.

⁸⁶ J.L. FAGNART, noot onder Cass. 4 januari 1973, *JT*, 1973, 552.

⁸⁷ Brussel 22 april 2002, *NJW* 379, noot E. BREWAEYS.

⁸⁸ Luik 30 juni 2000, *JLMB* 2005, 280.

⁸⁹ Luik 20 november 2010, *JLMB* 2013, 1736.

⁹⁰ Bergen 27 september 2011, *JLMB* 2012, 762.

⁹¹ P. DEPUYDT, *De aansprakelijkheid van advocaten en gerechtsdeurwaarders, Civiel-, proces- en verzekeringsrechtelijke aspecten*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1983, 108.

50. SPOEDEISEND KARAKTER - Ook het spoedeisend karakter van het advies kan een beoordelingselement uitmaken. Indien de cliënt onvoldoende tijd aan de advocaat verstrekt, dan kan van hem niet verwacht worden dat zijn advies even volledig zou zijn als wanneer hij wel die mogelijkheid bezat het probleem grondig te bestuderen. Dezelfde zienswijze is voorhanden wanneer het gaat om een telefonisch of mondeling advies.⁹² Er wordt van uitgegaan dat de advocaat de algemene beginselen en de belangrijkste wetten kent maar men kan niet verwachten dat hij de omstandige doctrine en jurisprudentie uit het hoofd kent.⁹³

51. KOSTELOOSHEID ADVIES - Een iets meer delicate kwestie betreft de kosteloosheid van het advies. In de praktijk gebeurt het maar al te vaak dat een cliënt zijn advocaat telefonisch om inlichtingen verzoekt. Vaak worden deze inlichtingen niet in rekening gebracht, dit om een soort service te kunnen bieden aan trouwe cliënten. Het is niet eenvoudig een eenduidig antwoord te formuleren op de vraag of een advocaat al dan niet aansprakelijk kan worden gesteld wegens "slecht" advies. Opnieuw spelen de feitelijke omstandigheden een aanzienlijke rol.⁹⁴

§4. Frankrijk

52. FRANKRIJK : ADVIESPLICHT - In Frankrijk bestaat er net zoals in Nederland en België een adviesplicht. Veel Franse dienstverleners, waaronder de advocaat inbegrepen, hebben een 'devoir de conseil'. In bepaalde relaties hebben zij een zwaardere adviesplicht. De dienstverlener mag zich dan niet beperken tot het geven van inzicht in de eigenschappen van zijn eigen prestaties en de daaraan verbonden risico's. Zo dient een advocaat in Frankrijk een behoorlijk onderzoek van het geldende recht te verrichten vooraleer hij advies geeft, doch hij is niet gehouden alle toekomstige ontwikkelingen in de jurisprudentie te voorzien.⁹⁵ Ook België deelt deze zienswijze.

§5. Nederland

53. NEDERLAND : ADVIESPLICHT - Ook in Nederland bestaat er een adviesplicht in hoofde van de advocaat. In het Nederlandse recht omschrijft men advies als een beredeneerde aanbeveling om bepaalde keuzes te maken. Althans wordt de adviesplicht niet expliciet vermeld in de rechtsleer. De Nederlandse Tuchtrechtspraak inzake de advocatuur volgt de Franse denkwijze niet. Volgens het Nederlandse systeem bezit een advocaat een redelijke beleidsvrijheid.⁹⁶ België neemt dus van beide rechtsstelsel elementen over.

AFDELING III. INFORMATIEPLICHT

§1. Algemeen

54. BEGRIPSOMSCHRIJVING - Naast een bijstandspflicht, heeft de advocaat tevens een informatieplicht ten opzichte van zijn cliënt.⁹⁷ Deze plicht bestaat erin dat hij zijn cliënt moet wijzen op eventuele

---

⁹² T. VANSWEEVELT, "Telefonisch advies en schade wegens verlies van een kans", *VI. T. Gez.* 1990-91, 215.

⁹³ P. DEPUYDT, *De aansprakelijkheid van advocaten en gerechtsdeurwaarders, Civiel-, proces- en verzekeringsrechtelijke aspecten*, Antwerpen Kluwer Rechtswetenschappen, 1983, 109.

⁹⁴ P. DEPUYDT, *De aansprakelijkheid van advocaten en gerechtsdeurwaarders, Civiel-, proces- en verzekeringsrechtelijke aspecten*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1983, 111.

⁹⁵ Y. AVRIL, *La responsabilité de l'avocat*, Paris, Jurisprudence Générale Dalloz, 1981, 9.

⁹⁶ J.M. BARENDRECHT EN E.J.A.M. VAN DEN AKKER., *Informatieplichten van dienstverleners: van dwaling tot zelfstandig leerstuk: informatieplichten van artsen, advocaten, notarissen, banken, aannemers, verzekeraars en anderen*, Deventer, Tjeen Willink, 1993, 131.

⁹⁷ Bergen 14 mei 2009, *JLMB* 2010, 1423.

probleempunten, risico's en vooral formaliteiten, bv. informatie over toepasselijke verjaringstermijnen, over de kosten en erelonen, wat ook de omvang is van het mandaat *ad litem*, indien de advocaat, bij kennisname van het dossier van zijn cliënt ontdekt dat de nalatigheid van een andere advocaat aan de oorsprong ligt van het geschil waarvan hij de leiding wordt toevertrouwd, dient hij onmiddellijk en spontaan zijn cliënt hiervan op de hoogte te brengen, de cliënt op de hoogte brengen van verjaringstermijnen die gelden in zake vorderingen,...⁹⁸

§2. Illustraties

55. BRUSSEL 29 APRIL 2003 – De plichten in hoofde van een advocaat kunnen met elkaar verweven worden. De informatie- en bijstandsplicht gaan vaak met elkaar gepaard. Zo deed het Hof van Beroep te Brussel uitspraak in een zaak waarbij de aansprakelijkheid van de advocaat in het gedrang kwam. De zaak betrof een huurhernieuwing inzake handelshuur. De informatieplicht bestond erin dat iedere advocaat behoort te weten dat de aanvraag tot huurhernieuwing in het kader van een handelshuur moet worden geformuleerd volgens de bewoordingen die de Handelshuurwet voorschrijft en bijgevolg zijn voorgeschreven op straffe van nietigheid. Wanneer een cliënt een ontwerp van aanvraag tot huurhernieuwing indient bij zijn advocaat waarbij deze verzuimt na te gaan of het desbetreffende ontwerp de wettelijk vereiste vermeldingen bevat, handelt niet zoals een normaal, voorzichtig en vooruitziend advocaat geplaatst in dezelfde concrete omstandigheden waardoor hij zijn bijstandsplicht schendt. De cliënt dient een ongeldige aanvraag tot huurhernieuwing in doordat zijn advocaat verzuimde deze te onderzoeken. Het gevolg hiervan is dat hij schade lijdt en de advocaat aansprakelijk kan stellen.⁹⁹

56. ANTWERPEN 12 NOVEMBER 2007 - Het Hof van Beroep te Antwerpen oordeelde dat een advocaat een professionele fout begaat wanneer hij bij de Raad van State een verzoekschrift indient tot schorsing en nietigverklaring van een onrechtmatige beslissing tot gunning van een openbare aanbesteding, terwijl de advocaat op voorhand wist dat zijn cliënt louter een schadevergoeding wenste voor de onrechtmatige beslissing.¹⁰⁰ Ook oordeelde het Hof in een andere zaak dat een advocaat aansprakelijk kan worden gesteld wanneer hij op de hoogte is van de financiële toestand van zijn cliënt maar toch zijn cliënt onvoldoende informatie verstrekt wat betreft de kosten gekoppeld aan zijn tussenkomst en honorarium en uiteindelijk bij de berekening ervan geen rekening houdt met de schrijnende financiële toestand van zijn cliënt.¹⁰¹

57. LUIK 30 JUNI 2000 - Het Hof van Beroep te Luik deed uitspraak in een de zaak waarin een partij wordt veroordeeld om enkele werken tot stand te brengen onder verbeurte van een dwangsom. Op grond van het advies van de advocaat, weigert zijn cliënt deze werken uit te voeren. Wanneer de advocaat zijn cliënt niet had gewezen op dergelijke dwangsommen dan kan hij aansprakelijk gesteld worden op basis van een schending van zijn informatieplicht.¹⁰²

58. TERMIJNEN - Na een bepaalde uitspraak moet de advocaat kennis nemen van de tussengekomen beslissing en moet hij hiervan de draagwijdte nagaan. Wanneer deze niet overeenstemt met de vordering zoals geformuleerd in de dagvaarding, dan moet hij de cliënt aanraden alsnog hoger beroep aan te tekenen. Wat het aanwenden van een rechtsmiddel betreft, gaat er aan de informatieplicht een

---

⁹⁸ Brussel 10 januari 2003, *JLMB* 2005, 286.

⁹⁹ Brussel 29 april 2003, *RW* 2006-07, 15.

¹⁰⁰ Antwerpen 12 november 2007, *RW* 2009-10, 1087.

¹⁰¹ Antwerpen 8 juni 2009, *RW* 2010-11, 1356.

¹⁰² Luik 30 juni 2000, *JLMB* 2005, 280.

voorlichtingsplicht vooraf. De advocaat moet zijn cliënt erop wijzen dat de betekening de termijn doet lopen.¹⁰³ De advocaat die nalaat de te vervullen formaliteiten na de uitspraak uit te oefenen, moet de cliënt daaromtrent de passende informatie geven. Deze voorlichting komt vooral tot uiting bij echtscheidingsprocedures. Hij heeft de plicht om zijn cliënt te wijzen op de noodzaak het echtscheidingsvonnis tijdig te laten overschrijven op de huwelijksakte. Ook dient de advocaat die de tenuitvoerlegging volgt, zijn cliënt nuttig advies te verstrekken. Hij moet bijvoorbeeld vermijden dat indien de solvabiliteit van de debiteur twijfelachtig is, zijn cliënt verbonden is voor de uitvoeringskosten.¹⁰⁴ Zo gaan de informatie- en bijstandsplicht vaak gepaard met elkaar.

§3. Hoedanigheid cliënt

59. HOEDANIGHEID CLIËNT – Wordt de informatieplicht beïnvloed door de bijzondere hoedanigheid van de cliënt? Advocaten behandelen dagelijks dossiers voor bedrijven of banken die een eigen juridische dienst bezitten. De gespecialiseerde juristen van die dienst kennen de materie vaak beter als de advocaat. Wordt de advocaat dan ontslaan van de informatieplicht? De rechtspraak en de rechtsleer waren van mening dat de plicht tot informatie een suppletief karakter heeft.¹⁰⁵

De plicht heeft met name tot doel de onwetendheid in hoofde van de partijen te vervullen. De auteurs stelden dat er geen plicht tot informatie bestaat wanneer de partij even goed als de advocaat weet, of behoorde te weten omdat hun persoonlijke bekwaamheid niet voor betwisting vatbaar is.¹⁰⁶ Toch is deze zienswijze wat kort door de bocht aangezien cliënt, zelfs juristen, vaak niet op de hoogte zijn van wettelijke vereisten. De aansprakelijkheid in hoofde van de advocaat wordt best beoordeeld geval per geval en dit in functie van het rechtspunt waarop de niet gegeven vereiste informatie betrekking had. De auteurs zijn dus van mening dat de bijzondere hoedanigheid in hoofde van de cliënt enkel een rol speelt bij de beoordeling van de plicht tot informatie en advies. Zij heeft m.a.w. geen invloed op de aansprakelijkheid tijdens het voeren van de rechtspleging.¹⁰⁷

§4. Frankrijk

60. INFORMATIEPLICHT - Ook in Frankrijk is het nodig om de grenzen inzake de informatieplicht af te tasten aangezien er gebrek heerst aan een duidelijk juridisch kader. In Frankrijk gaat men uit van een 'obligation de renseignement' dewelke in het kader van alle contracten aanvaard wordt waarbij deze en andere informatieplichten onderwerp zijn van een groot aantal boeken en tijdschriftartikelen. Als achtergrond van de informatieplicht ziet men voor alles een ongelijkheidscompensatie. Deze betekent dat vooral informatieplichten worden aangenomen waar het verschil in deskundigheid en opleidingsniveau tussen partijen groot is. Volgens het Franse rechtssysteem rust de informatieplicht op de professionele contractspartij. De belangrijkste informatieplicht is de 'obligation de conseil'.¹⁰⁸ FABRE-MAGNAN heeft daarbij nog een onderverdeling gemaakt tussen informatieplichten gebaseerd op de wilsvorming en informatieplichten gebaseerd op de uitvoering van de overeenkomst.

¹⁰³ P. DEPUYDT, *De aansprakelijkheid van advocaten en gerechtsdeurwaarders, Civiel-, proces- en verzekeringsrechtelijke aspecten*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1983, 96.

¹⁰⁴ P. DEPUYDT, *De aansprakelijkheid van advocaten en gerechtsdeurwaarders, Civiel-, proces- en verzekeringsrechtelijke aspecten*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1983, 97.

¹⁰⁵ P. HARMEL EN R. BOURSEAU, *Les sources et la nature de la responsabilité civile des notaires*, Liège, Faculté de droit, 1964, p. 171-184, nr. 113; Bergen 22 maart 2013, *JLMB* 2014, 1387.

¹⁰⁶ Brussel 17 september 2013, AR nr. C.12.0505.N.

¹⁰⁷ Gent 12 februari 1997, *RW* 1998-99, 193, noot S. DENNOO.

¹⁰⁸ FABRE-MAGNAN, *Droit des obligations 2. Responsabilité civile et quasi-contrats*, Paris, Thémis droit, 2013, 282.

De 'obligation de conseil' is een verdergaande informatieplicht waarbij niet enkel informatie wordt gegeven over de feiten maar tevens over de 'opportunité van de voorgenomen transactie. Bij de 'mise en garde' moet de aandacht van de wederpartij met nadruk op de verstrekte informatie worden gevestigd, bijvoorbeeld als het gaat om omvangrijke risico's. De advocaat moet dus nagaan wat zijn cliënt reeds weet. Enkel van hetgeen waarvan hij nog niet op de hoogte is, zal de advocaat hem informatie verschaffen.¹⁰⁹

Ook Frankrijk heeft een bepaling omtrent de vraag of er al dan niet rekening moet worden gehouden met de hoedanigheid van de cliënt. In Frankrijk is er daarentegen wel rechtspraak die zich uitlaat over deze materie. De inlichtingen waarover de cliënt beschikt, moeten beantwoorden aan de precieze inlichtingen die de advocaat diende te verstrekken. De rechtspraak vindt het niet voldoende dat de inlichtingen slaan op een benaderende kennis. Wanneer de kennis van de cliënt aanzienlijk breder is dan deze van de raadsman, wordt de raadsman ontslaan van zijn verplichting. Ook dient er rekening te worden gehouden met de aard van de zaak, bv. complexiteit, procesrisico...¹¹⁰

§5. Nederland

61. INFORMATIEPLICHT - De informatieplicht is een belangrijk bestanddeel inzake de aansprakelijkheid van advocaten.¹¹¹ Het is belangrijk om te weten wat de grenzen zijn van de informatieplicht. Beide partijen hebben er immers belang bij te weten wanneer en waarover informatie moet worden gegeven. De advocaat omdat hij zal moeten bepalen welke informatie hij zal moeten geven en de cliënt omdat hij zal willen weten naar welke informatie hij zo nodig nog zal moeten vragen of anderszins onderzoek zal moeten verrichten. De cliënt moet immers mee denken en mee beslissen wat enkel mogelijk is indien hij voldoende op de hoogte wordt gesteld.¹¹²

AFDELING IV. AANSPRAKELIJKHEID WEGENS SCHENDING VAN DE PLICHTEN

§1. Tekortkoming

62. BESTAAN OVEREENKOMST - Opdat de aansprakelijkheid in hoofde van de advocaat bewezen kan worden, volstaat het niet dat de cliënt alleen de opdracht van zijn advocaat en de draagwijdte ervan bewijst. Hij moet tevens kunnen aantonen dat er sprake is van een tekortkoming. Het is toegelaten om de tekortkoming te bewijzen met alle middelen van recht. Inzake contractuele aansprakelijkheid, is artikel 1341 BW van toepassing. Het bestaan en de inhoud van de overeenkomst tussen advocaat en cliënt worden met geschriften bewezen. Deze zienswijze dient genuanceerd te worden. Wanneer een advocaat aanvaardt een dossier te behandelen, dan maakt hij niet steeds een document op waarin de precieze opdracht wordt omschreven. De opdracht zal dus met andere middelen van rechten dienen bewezen te worden.¹¹³

---

¹⁰⁹ G. PIGNARRE, *La responsabilité liée aux activités juridiques obligation d'information et de conseil*, rapport français, Professeur à l'Université de Savoie, 2-3.

¹¹⁰ G. PIGNARRE, *La responsabilité liée aux activités juridiques obligation d'information et de conseil* rapport français Professeur à l'Université de Savoie, 4. no 622.

¹¹¹ F.A.W. BANNIER, *Zoals een behoorlijk advocaat betaamt*, Antwerpen-Appeldoorn, Maklu, 2011, 61.

¹¹² J.M. BARENDERECHT en E..J.A.M VAN DEN AKKER, *Informatieplichten van dienstverleners : van dwaling tot zelfstandig leerstuk: informatieplichten van artsen, advocaten, notarissen, banken, aannemers, verzekeraars en anderen*, Deventer, Tjeen Willink, 1999, 3.

¹¹³ P. DEPUYDT, *De aansprakelijkheid van de advocaat*, Brussel, Larcier, 2006, 23.

63. ADVOCATENAKTE - De cliënt zou de advocatenakte kunnen invoeren maar het probleem bestaat erin dat er geen advocatenakte werd afgesloten. Indien dit het geval blijkt, zal de cliënt zich trachten te beroepen op de briefwisseling om de opgenomen verbintenissen te bewijzen. De brieven die uitgaan van de advocaat kunnen een begin van bewijs of evenwel een erkenning van een tekortkoming aan een opgenomen verbintenis omvatten (*infra*).¹¹⁴

64. ONDERSCHIED VERBINTENISSEN - Zoals reeds werd vermeld, betreft het uitgangspunt dat de plichten in hoofdzaak van de advocaat een middelenverbintenis betreffen. De advocaat zal zijn uiterste best doen om de zaak tot een goed einde te brengen maar een positief resultaat beloven is onmogelijk. De bijstandsplicht zal in de meeste gevallen een middelenverbintenis betreffen.¹¹⁵ Indien deze verbintenis geschonden wordt, zal de cliënt moeten aantonen dat naast een tekortkoming de advocaat niet heeft gehandeld zoals een normaal, voorzichtig en zorgvuldig advocaat geplaatst in dezelfde omstandigheden. De gevoerde briefwisseling kan hierbij nuttig zijn. Vaak komt deze bewijsproblematiek voor in het kader van advies daar deze mondeling wordt gegeven. De advocaat heeft het meeste belang bij een geschrift. Het bestaan van dergelijke plicht is in veel gevallen moeilijk betwistbaar. Volgens artikel 1315 BW moet hij die de uitvoering van een verbintenis vordert, het bestaan daarvan bewijzen (*actori incumbit probatio*).¹¹⁶ Hij die beweert bevrijd te zijn, moet het bewijs leveren van betaling of van het feit dat het tenietgaan van zijn verbintenis heeft beoogd (*reus in excipiendo fit actor*). Krachtens artikel 870 Ger. W. dient iedere partij het bewijs te leveren van de feiten die zij aanvoert (*Onus probandi incumbit ei qui dicit*). De rechter behoudt evenwel een appreciatiemarge.¹¹⁷

Niet alle plichten betreffen een middelenverbintenis. Sommige aspecten behelzen een resultaatsverbintenis. De advocaat is te allen tijde gehouden voldoende informatie mee te delen aan de cliënt. De taak van de rechter is in het kader van een resultaatsverbintenis relatief eenvoudig. Wanneer de advocaat een tekortkoming begaat dan moet de cliënt enkel bewijzen dat er een tekortkoming is. Deze tekortkoming maakt immers een vermoeden van fout uit. De rechter moet in deze situaties geen rekening houden met de concrete omstandigheden aangezien hij geen enkel beoordelingsvrijheid bezit. De advocaat neemt een resultaatsverbintenis op wanneer hij in het kader van een mandaat *ad litem*, daden van rechtspleging vervult : het verschijnen op de zitting, een zaak inschrijven op de rol, neerleggen van conclusies, het aanwenden van rechtsmiddelen... De informatieplicht valt hier ook onder aangezien de advocaat moet aantonen wat er moet gedaan worden met een betekening, wanneer er tijdig beroep dient te worden ingesteld, wat de verjaringstermijnen zijn... De maatstaf om te bepalen of een advocaat aansprakelijk is voor een slechte uitvoering van zijn informatieplicht, wordt beoordeeld op het moment dat de beslissingen werden genomen en dus niet op het moment van de uitspraak. Indien de advocaat dus tijdens de beslissingen met alle nodige zorgvuldigheid handelde en voldoende informatie ter beschikking stelde, dan kan hem niets verweten worden.¹¹⁸

¹¹⁴ I. VAN DEN BOSCH, "De advocatenakte", *NNK* 2014, 33-34.

¹¹⁵ Bergen 22 maart 2013, *JLMB* 2014, 1387.

¹¹⁶ Cass. (Fr.) 27 april 1997, *Bull. Civ. RGAR* 1998, nr. 12935.

¹¹⁷ H. VANDENBERGHE, M. VAN QUICKENBORNE en P. HAMELINK, "Overzicht van rechtspraak, Aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad, 1964-1978", *TPR* 1980, 1158.

¹¹⁸ P. DEPUYDT, *De aansprakelijkheid van advocaten en gerechtsdeurwaarders, Civiel-, proces- en verzekeringsrechtelijke aspecten*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1983, 27; Gent 17 oktober 2013 *NJW* 2014, 704, noot S. GUILIAMS.

§2. Oplossing

65. EIGEN VOORSTEL – Het feit dat het niet evident is dergelijke schending aan te tonen, is duidelijk. De wet regelt enkel het mandaat *ad litem* (artikel 440 Ger. W.) maar vermeld verder niet waaruit de plicht tot bijstand en informatie bestaan. De plichten worden enkel omschreven in de rechtsleer maar een duidelijke omkadering wordt hiervoor niet gegeven. Een eerste ‘oplossing’ die werd geboden om dit knelpunt te verbeteren betreft de rechtspraak. Daarin worden talrijke voorbeelden gegeven waaruit de plicht tot bijstand en informatie bestaan en waarvoor de advocaat aansprakelijk kan worden gesteld maar ook dit is slechts een indicatie. Aangezien de cliënt een contract heeft met zijn advocaat, lijkt het mij daarom wenselijk in dat contract te omschrijven wat allemaal onder de bijstands- en informatieplicht moet worden begrepen dit om meer transparantie te bieden voor de cliënt. Beide partijen zouden dit conventioneel kunnen regelen zodat het voor hen duidelijk is wat er wordt verwacht. Tevens zou er een clause moeten worden opgenomen waarin de advocaat verklaart schadevergoeding te betalen bij miskennen van een van de punten die onder deze plichten vallen.

Voor de punten die vergeten of niet werden opgenomen, kan nog steeds de schending worden bewezen aan de hand van de inspannings- dan wel resultaatsverbintenis maar voor enkele essentiële punten inzake de plichten, is de cliënt gerustgesteld wetende dat hij alsnog schadevergoeding krijgt. Op die manier wordt het meeste conventioneel geregeld wat ook de rechters ten goede komen aangezien zij minder belast worden. Ook de advocaat heeft er baat bij. Het feit dat hij niet voor de rechter zal verschijnen is interessant daar hij negatieve publiciteit kan missen. Deze zienswijze werkt wel enkel indien de advocaat zich eraan houdt en betaalt wanneer hij een van de contractueel bedongen punten schendt.

Ook is het belangrijk dat de beroepsaansprakelijkheidsverzekeraars instemmen met de lijst aangezien zij degene zijn die de processen voeren. Naar mijn mening denk ik dat dit kan werken aangezien de advocaat liever gewoon een som zal willen betalen dan voor de rechter te verschijnen. Ook voor de beroepsaansprakelijkheidsverzekeraars kan dit interessant zijn. Hun taak zou bijvoorbeeld kunnen worden uitgebreid tot het verlenen van bijstand aan de advocaat bij het opstellen van dergelijk contract. Dit lijkt mij efficiënter dan het voeren van allerhande aanslepende processen die voor beide partijen minder aantrekkelijk zijn.

HOOFDSTUK II. DE ADVOCATENAKTE

AFDELING I. KENMERKEN

66. ALGEMEEN – De advocatenakte is een onderhandse akte die medeondertekend wordt door de raadsman van de betrokken partijen. Het betreft geen nieuwe figuur in ons rechtssysteem.¹¹⁹ Elke partij die een onderscheiden belang voor ogen heeft, moet door een andere advocaat worden bijgestaan (artikel 2, lid 2 wet 29 april 2013). De medeondertekening van de advocaten van de partijen heeft drie gevolgen. Allereerst betekent de advocatenakte een verhoogde bewijswaarde tussen partijen en hun erfgenamen of rechtverkrijgenden van de handtekening en het handschrift van de partijen. Vervolgens zorgt de advocatenakte ervoor dat er een vrijstelling is van de door de wet voorgeschreven handgeschreven

---

¹¹⁹ S. RYNWALT, “De advocatenakte ontleed”, *Notariaat* 2013, 1-4.

vermeldingen. Tot slot betreft het een responsabilisering van de advocaat aangaande zijn voorlichtingsplicht.¹²⁰

AFDELING II. BEWIJS

67. NUANCERING BEWIJSWAARDE - De verhoogde bewijswaarde dient evenwel genuanceerd te worden.¹²¹ De akte is van een andere aard dan de authentieke bewijswaarde van de notariële akte. De advocaat doet, in tegenstelling tot een notaris, geen vaststellingen waarvoor hij bekleed is met het imperium van de Staat. De statuten van advocaat en notaris zijn niet gelijklopend. Dit onderscheid situeert zich tevens op het niveau van de handtekening van de partijen op de akte. De akte bestaat namelijk enkel uit de ondertekening van de partijen. De notariële akte bestaat ook uit de handtekening van de notaris waardoor de akte zelfs geldig is wanneer de partijen niet in de mogelijkheid zijn deze te ondertekenen.¹²²

68. OMKERING BEWIJSLAST - De verhoogde bewijswaarde van de advocatenakte houdt een omkering van de bewijslast in rechte in. Normaliter heeft een onderhandse akte enkel bewijskracht ten aanzien van een partij wanneer hij zijn handtekening erkent. De partij kan eveneens beslissen zijn handtekening niet te erkennen met als gevolg dat er een schriftelijk onderzoek wordt gevoerd teneinde te bewijzen dat het om de handtekening van de betrokken persoon in kwestie gaat. Wanneer de onderhandse akte medeondertekend is door advocaten, dan wordt de bewijslast omgekeerd. Degene die de echtheid van de handtekening wil ontkennen, zal dit moeten betwisten via een procedure van valsheid in burgerlijke zaken. Wanneer de partijen de akte ondertekenen, wordt verwacht dat ze met voldoende kennis van zaken handelen. Dit geldt tevens voor de advocaat. Wanneer hij dergelijke akte ondertekent, moet hij zich bewust zijn van de plichten en aansprakelijkheid. Wanneer hij de akte ondertekent, verklaart hij immers dat hij zijn cliënt volledig heeft ingelicht over de rechtsgevolgen hetgeen in de akte moet worden opgenomen.¹²³ Indien achteraf blijkt dat hij deze onvoldoende heeft ingelicht dan zal hij hiervoor aansprakelijk worden gesteld.¹²⁴

AFDELING III. VERHOOGDE AANSPRAKELIJKHEID?

69. ALGEMEEN - Brengt de advocatenakte een verhoogde aansprakelijkheid mee voor de advocaat? Artikel 3 van de akte bepaalt immers "*door de akte mede te ondertekenen, verklaart de advocaat dat hij de partij of partijen die hij bijstaat, volledig heeft ingelicht over de rechtsgevolgen van die akte. Zulks wordt in de akte vermeld.*" Door deze bepaling krijgt de advocaat er een belang bij zijn handtekening te weigeren. Indien hij tekent, aanvaardt hij immers dat hij zijn informatie- en bijstandsplicht naar behoren zal invullen. Dit artikel brengt m.a.w. geen verhoogde aansprakelijkheid met zich mee aangezien een advocaat die een cliënt bijstaat bij het ondertekenen van een akte, steeds een plicht tot informatie en

---

¹²⁰ Art. 3 van de wet van 29 april 2013 betreffende de door de advocaten van de partijen medeondertekende onderhandse akte, *BS* 3 juni 2013.

¹²¹ P. HOFSTROSSLER, "De verhoogde bewijswaarde van documenten voorbereid door de advocaat", in X (ed.), *De advocatenakte*, 43-98.

¹²² M. GRIMALDI, "L'acte 'd'avocat'. Première vue sur un article de l'avant-projet de loi de modernisation des professions judiciaires et juridiques réglementées", *DeFrénois*, nr. 04/10, 390.

¹²³ Art. 3 van de wet van 29 april 2013 betreffende de door de advocaten van de partijen medeondertekende onderhandse akte, *BS* 3 juni 2013.

¹²⁴ J. DE POULPIQUET, "La responsabilité du rédacteur d'un acte sous signature juridique. Ebauche d'une étude prospective", *La semaine juridique-Edition notariale et immobilière*, nr. 24, 2010, 15.

bijstand heeft. Wanneer de advocaat de akte ondertekend heeft, zal hij zelfs gemakkelijker kunnen aantonen dat hij zijn plichten is nagekomen.¹²⁵

70. CONCLUSIE - Er kan geconcludeerd worden dat de advocatenakte uiteindelijk geen grote verandering betekende voor het bewijsrecht. Ons bewijsrecht steunt op twee duidelijk omliggende categorieën van akten, nl. de onderhandse akte en de authentieke akte. Een tussenvorm werd dus buiten beschouwing gelaten aangezien deze onduidelijkheid zou brengen. Toch kan dit betreurd worden maar het doet evenwel geen afbreuk aan het principe dat het gaat om een onderhandse akte, althans in een bijzondere vorm. De cliënt zal zich dus kunnen beroepen op de advocatenakte doch deze zal niet doorslaggevend zijn in het bewijs. De akte brengt enkel een omkering van de bewijslast mee. Het lijkt mij dus dat de akte eerder een ondersteunende functie heeft om concreter aan te tonen dat de plichten wel degelijk werden nageleefd. Een verhoging van de aansprakelijkheid lijkt mij enigszins niet het doel van de advocatenakte.

HOOFDSTUK III. DE AANSPRAKELIJKHEIDSVORDERING

AFDELING I. ALGEMEEN

71. IN RECHTE AANSPREKEN - De cliënt die meent dat de advocaat zich niet gehouden heeft aan voormelde plichten zal, indien een minnelijke schikking onmogelijk is, de advocaat uiteindelijk in rechte moeten aanspreken. Een advocaat kan zoals elke andere rechtsonderhorige worden aangesproken op basis van de gemeenrechtelijke regels. In Frankrijk zijn er uitdrukkelijke bepalingen voorhanden die weergeven dat op aansprakelijkheidsvorderingen tegen advocaten de gewone procedureregels van toepassing zijn.¹²⁶

72. PARTIJEN IN HET GEDING - De hoedanigheid van de eisende partij wordt beoordeeld volgens de gemeenrechtelijke regels. De verwerende partij is de aansprakelijk geachte advocaat. Indien deze overleden is, kunnen de erfgenamen worden aangesproken. Wanneer de advocaat een vervanger inschakelt, dan blijft hij aansprakelijk voor fouten begaan door deze vervanger behoudens het geval waarin er een rechtstreekse band tot stand kwam tussen de cliënt en de vervanger.¹²⁷

AFDELING II. INLEIDING

73. INLEIDING VORDERING - Opdat een advocaat aansprakelijk kan worden gesteld, dient er een vordering te worden ingesteld. Deze kan worden ingeleid bij wijze van hoofdvordering dan wel bij wijze van tussenvordering. De aansprakelijkheidsvordering kan ook worden ingeleid in het bodemgeding, waar de advocaat een fout wordt verweten. Deze keuze veronderstelt dat de cliënt zijn vertrouwen is verloren en beroep heeft gedaan op een andere advocaat. Deze laatste neemt het initiatief zijn confrater te dagvaarden tenzij deze vrijwillig bij verzoekschrift tracht tussen te komen. Het voorwerp van desbetreffende tussenkomst kan gehouden zijn tot een gemeenverklaring van de in het bodemgeding tussen te komen beslissing. De aansprakelijkheidsvordering maakt uiteindelijk het voorwerp uit van een ander geding. In hoger beroep dient het voorwerp beperkt te zijn aangezien de aansprakelijkheidsvordering niet voor het eerst in graad van beroep kan worden ingesteld. De

---

¹²⁵ I. SAMOY en W. VANDENBUSSCHE, "Recente ontwikkelingen in het burgerlijk bewijsrecht" in X (ed.), *Recht in beweging. 22ste VRG Alumnidag 2015*, Antwerpen, Maklu, 66-67; S. RYNWALT, "De advocatenakte ontleed", *Notariaat* 2013, afl. 16, 1-4; I. VAN DEN BOSCH, "De advocatenakte", *NNK* 2014, afl. 2, 33-34; P. DEPUYDT, "De advocatenakte: Vooral een mooie overwinning ... maar wat met de beroepsaansprakelijkheid?" *Ad Rem* 2013, afl. 3, 33.

¹²⁶ Article 26 de la loi n° 71-1130 du 31 décembre 1971 portant réforme de certaines professions judiciaires et juridiques Version consolidée au 10 mai 2015.

¹²⁷ E. REUMONT, "La collaboration entre avocats", *JT* 1954, 529.

gemeenverklaring laat toe de uitspraak in het bodemgeding tegen te werpen aan de advocaat. De vordering tot gemeenverklaring is ook interessant wanneer de fout nog niet vaststaat maar een partij de onregelmatigheid van een proceshandeling heeft opgeworpen.¹²⁸

AFDELING III. VERJARING

74. TOEPASSELIJKE VERJARINGSTERMIJNEN – Het verjaringsregime van de vordering wegens professionele aansprakelijkheid van de advocaat is aan een bijzondere verjaringstermijn onderworpen. Artikel 2262 *bis* BW bepaalt dat advocaten ontlast zijn van hun beroepsaansprakelijkheid en bijgevolg niet meer verantwoordelijk zijn voor de stukken, wanneer vijf jaren zijn verlopen vanaf het moment hun taak werd beëindigd.¹²⁹ Maar wanneer eindigt een taak? Het Hof van Cassatie heeft bepaald dat het moet gaan om het tijdstip waarop de cliënt ondubbelzinnig het mandaat beëindigt.¹³⁰ Doch bepaalt artikel 2262 *bis* BW dat alle persoonlijke rechtsvorderingen verjaren na verloop van tien jaar maar dat alle rechtsvorderingen tot vergoeding van schade op grond van een buitencontractuele aansprakelijkheid verjaren na verloop van vijf jaren vanaf de dag volgend op die waarop de benadeelde kennis heeft gekregen van de schade of van de verzwaaring ervan en van de identiteit van de daarvoor aansprakelijke persoon, met een maximum van twintig jaar vanaf de dag volgend op die waarop het feit waardoor de schade is veroorzaakt, zich heeft voorgedaan. Het Hof ging in op de mogelijke discriminatie die beide bepalingen mogelijkwijze inhielden.¹³¹ Toch mag de wetgever omwille van economische of maatschappelijke redenen korte verjaringstermijnen voorzien. Hij mag er tevens van uitgaan dat een cliënt ingevolge een mogelijke beroepsfout in hoofde van de advocaat, geen vijf jaar zal wachten om tegen hem een vordering in te stellen.¹³²

HOOFDSTUK IV. BESCHERMING INZAKE DE AANSPRAKELIJKHEID

AFDELING I. BEGRIPSOMSCHRIJVING

75. ALGEMEEN - De advocaat kan zijn aansprakelijkheid ontlopen wanneer hij kan aantonen dat de cliënt zelf in fout is gegaan, door hem bv. onvolledige of onjuiste stukken te verschaffen... De focus ligt op het gemeenrechtelijk beginsel dat niemand de schadelijke gevolgen van zijn eigen handelen ten laste kan leggen van een derde. De rechter zal dus moeten nagaan welke fout in oorzakelijk verband staat met de schade. Op die manier kan deze derde zich mogelijkwijze exonereren voor zijn aansprakelijkheid. Ook kan de advocaat overmacht inroepen om zijn aansprakelijkheid te ontlopen. Overmacht vereist het bewijs van *'een gebeurtenis die een onoverkomelijk beletsel uitmaakt tot de nakoming van de verbintenissen van de schuldenaar en die, wat haar totstandkoming betreft, aan geen fout van de schuldenaar is te wijten'*. Een advocaat zal snel naar deze remedie grijpen wanneer het gaat om een niet-uitvoering van een resultaatsverbintenis, bv. wegens plotse ziekte niet verschijnen op de zitting, door een

¹²⁸ P. DEPUYDT, *De aansprakelijkheid van advocaten en gerechtsdeurwaarders, Civiel-, proces- en verzekeringsrechtelijke aspecten*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1983, 157.

¹²⁹ Luik 21 oktober 2010, *JT* 2011, 6427, 168; Bergen 16 maart 2010, *JLMB* 2010, 1429.

¹³⁰ E. BREWAEYS, "Einde opdracht is startschot voor verjaringstermijn beroepsaansprakelijkheid van advocaat", *Juristenkrant* 2003, afl. 70, 9.

¹³¹ Luik 21 oktober 2010, *JT* 2011, 168.

¹³² E. BREWAEYS, "Aansprakelijkheidsvordering tegen advocaat mag bijzonder verjaringsregime kennen", *Juristenkrant* 2003, afl. 39, 4.

verkeersongeval niet tijdig beroep kunnen instellen bij de griffie...¹³³ Indien de advocaat geen provisie vroeg, bv. aan vertrouwde cliënten, dan kan dit gebrek aan verzoek niet als exoneratiegrond worden ingeroepen aangezien het gaat om een nalatigheid.¹³⁴

AFDELING II. AANSPRAKELIJKHEID DOOR FOUT CLIËNT

§1. Algemeen

76. FOUT CLIËNT - Een advocaat kan tevens een beroepsfout maken waarin de cliënt een aandeel bezit. Er zijn reeds verschillende zaken voorgekomen waarin de advocaat zijn taken niet behoorlijk kon uitoefenen wegens een fout of nalaten van de cliënt. De meest voorkomende fout bestaat erin dat de cliënt nalaat om bepaalde stukken of informatie mee te delen aan zijn advocaat. Wanneer dit voorhanden is, zal de advocaat niet volledig moeten opdraaien voor de schadevergoeding. Hij zal slechts een deel moeten betalen. Het andere deel zal dan voor rekening van de cliënt zijn. Wat betreft de verhouding, is het niet eenvoudig hier een eenduidig antwoord over te formuleren, daarvoor moeten we kijken naar de concrete omstandigheden. Wanneer er wordt geoordeeld dat de schade volledig te wijten is aan een fout in hoofde van de cliënt, dan zal de advocaat bevrijdt worden van zijn aansprakelijkheid.

Opvallend is dat een cliënt vaak niet weet dat hij bepaalde informatie moet meedelen. Daarom is het van belang de plichten in hoofde van de advocaat op een afdoende wijze te formuleren zodat het voor de cliënt duidelijker is wat er kan verwacht worden. De advocaat moet zijn cliënt ook voldoende op de hoogte brengen als hij bv. bepaalde stukken nodig heeft. De cliënt is vaak een leek in het hele rechtssysteem. De rechtspraak biedt enkele illustraties die een resultaatsverbintenis in hoofde van de advocaat betreffen, nl. laattijdige vordering of laattijdig rechtsmiddel. Ook bestaan er gevallen die zijn middelenverbintenis betreffen tot bijstand zowel in het kader van een proces als daarbuiten.

§2. Illustraties

A. Laattijdige vordering

77. ALGEMEEN - In enkele gevallen verwijt de advocaat zijn cliënt dat hij heeft nagelaten tijdig belangrijke informatie of stukken over te maken. De advocaat roept hiervoor de bijzondere hoedanigheid van de cliënt in (zakenman, verzekeringsmaatschappij...). De rechtspraak heeft enkele illustraties geboden enerzijds van gevallen die handelen over de resultaatsverbintenis in hoofde van de advocaat en anderzijds gevallen die een middelenverbintenis betreffen. Ook in Frankrijk wordt de advocaat vaak aansprakelijk gesteld ten gevolge van nalatigheden in hoofde van zijn cliënt. De advocaat kan deze fout inroepen om zo zijn aansprakelijkheid te ontlopen.¹³⁵

78. BRUSSEL 8 MEI 2001- Het Hof van Beroep te Brussel¹³⁶ diende zich uit te spreken inzake de aansprakelijkheid van een advocaat voor een niet tijdig ingestelde vordering tegen de ex-werkgever van zijn cliënt. De tussenkomst van de advocaat was in eerste instantie beperkt tot het verlenen van een schriftelijk advies maar later besliste de cliënt dat de taak werd uitgebreid naar onderhandelingen tussen de advocaat en de werkgever. Toch werd de vordering laattijdig ingesteld. De advocaat had in mei een

---

¹³³ P. DEPUYDT, *De aansprakelijkheid van advocaten en gerechtsdeurwaarders, Civiel-, proces- en verzekeringsrechtelijke aspecten*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1983, 65.

¹³⁴ P. DEPUYDT, *De aansprakelijkheid van advocaten en gerechtsdeurwaarders, Civiel-, proces- en verzekeringsrechtelijke aspecten*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1983, 135.

¹³⁵ Y. AVRIL, *La responsabilité de l'avocat*, Paris, Jurisprudence Générale Dalloz, 1981, 33.

¹³⁶ Brussel, 8 mei 2001, *JLMB* 2003, 1656.

brief betreffende een minnelijke regeling gestuurd naar zijn cliënt welke onbeantwoord bleef. In augustus en oktober stuurde ze talrijke herinneringsbrieven. De verjaring was nakend en het Hof weerhield een lichte fout in hoofde van de advocaat omdat zij vroeger dan oktober de aandacht op de verjaring had moeten vestigen. Toch oordeelde de beroepsrechter dat de aansprakelijkheid verdeeld dient te worden. De cliënt had namelijk foutief gehandeld door niet te reageren en de gevraagde stukken slechts over te maken enige tijd na de verjaring.¹³⁷

B. Laattijdig rechtsmiddel

79. ALGEMEEN - Een advocaat die geconfronteerd wordt met een laattijdig rechtsmiddel, stelt zijn cliënt hiervoor aansprakelijk. De advocaat laat dan gelden dat zijn cliënt zelf fout treft aangezien hij zich had moeten informeren omtrent de betekening van de tussengekomen uitspraak. De cliënt antwoordt regelmatig met het gegeven dat de advocaat hem hierover had moeten inlichten. Aan de informatieplicht van een cliënt, gaat een voorlichtingsplicht vooraf in hoofde van de advocaat. Enkel in gevallen waarin er een bijzondere hoedanigheid rust in hoofde van de cliënt, kan de advocaat aantonen dat deze als voldoende voorgelicht kon beschouwd worden. Beide partijen hebben er belang bij dat de termijn om beroep aan te tekenen niet verstrijkt. In het geval dat er een betekening voorhanden is, dient de cliënt het afschrift ervan aan zijn advocaat over te maken. De advocaat moet op zijn beurt melding maken van de gevolgen die voortvloeien uit een dergelijke betekening.¹³⁸

80. ANTWERPEN 7 APRIL 1989 - Ook het Hof van Beroep te Antwerpen sprak zich meermaals uit inzake aansprakelijkheid betreffende laattijdig beroep. In een eerste zaak ging het over een geneesheer-ambtenaar die na een echtscheiding geconfronteerd werd met een verhoging van het onderhoudsgeld en wijziging inzake de omgangsregeling. De man wenste hoger beroep aan te tekenen tegen deze beslissing. Hij gaf de opdracht aan diens advocaat. De advocaat verzocht om persoonlijke opmerkingen door te sturen zodat de advocaat deze kon verwerken in de beroepsakte. Het vonnis werd vervolgens betekend op verzoek van de ex-echtgenote welke geen advocaat had. Het afschrift van het exploit werd overhandigd aan de ex-echtgenoot die enkele dagen later de gevraagde opmerkingen mededeelde zonder te spreken over voormeld afschrift of betekening. Een week later werd het vonnis definitief.¹³⁹

De rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen¹⁴⁰ kon zich vinden in de redenering van de advocaat. De advocaat mocht er immers op vertrouwen dat zijn cliënt hem zou inlichten indien er een betekening zou plaatsvinden. De advocaat had hem immers kennis gegeven wat betreft het belang en de betekenis van de akte van betekening. Het Hof van Beroep te Antwerpen¹⁴¹ deelde deze zienswijze niet en weerhield vervolgens de exclusieve aansprakelijkheid van de advocaat. Uit de feiten kon immers niet worden opgemaakt dat de advocaat zijn cliënt voldoende op de hoogte had gebracht van de gevolgen en betekenis van een betekening. De cliënt kende dit belang niet van de vroegere echtscheidingsprocedure omdat hij toen keuze van woonplaats had gedaan bij een vorige advocaat. Het Hof oordeelde tevens dat de cliënt

---

¹³⁷ P. DEPUYDT, *De aansprakelijkheid van de advocaat*, Brussel, Larcier, 2006, 25; P. DEPUYDT, "De aansprakelijkheid van de advocaat. Bespreking van enkele grensdomeinen" in H. VANDENBERGHE (ed.), *De professionele aansprakelijkheid*, Brugge, die Keure, 2004, 136.

¹³⁸ Brussel 9 september 2002, *NJW* 2003, 419.

¹³⁹ Antwerpen 7 april 1989, Arr.Cass. 1988-89, 893.

¹⁴⁰ Rb. Antwerpen 7 april 1989, A.R. nr. 11.308.

¹⁴¹ Antwerpen 1 april 1992, *RW* 1994-95, 817.

niet bijzonder onderlegd was of ervaring had opgedaan zodoende dat hij geen informatie van zijn advocaat nodig had.¹⁴²

81. ANTWERPEN 17 FEBRUARI 1993 - Het Hof van Beroep te Antwerpen¹⁴³ weerhield in een andere situatie geen aansprakelijkheid in hoofde van de advocaat, op grond van "overeenstemmende, zwaarwichtige en ter zake dienende vermoedens", dat de cliënt wist dat hoger beroep dient te worden aangetekend binnen de maand na de betekening. De cliënt had zelf de aansprakelijkheidsvordering in staat gesteld en hij was tevens in voorgaande zaken reeds in beroep gegaan. De advocaat mocht er dus op vertrouwen dat zijn cliënt weet had van dergelijke beroepstermijnen en bovenop zou verwittigd worden in geval van een betekening. In een meer recenter geval weerhield het Hof een aansprakelijkheidsverdeling.¹⁴⁴ De advocaat werd voor drie vierden aansprakelijk gehouden. Zij riep tevergeefs haar onwetendheid in. Ze meende dat ze niet kon weten dat een correcte behandeling van haar belangen zou impliceren dat zij iedere gerechtelijke akte meteen aan haar advocaat zou meedelen. Ook haar advocaat beging een fout. Hij had zijn cliënte niet gevraagd om haar op de hoogte te houden van een mogelijke betekening. Als hij had gehandeld als een normaal, voorzichtig en zorgvuldig persoon dan zou hij dat wel gevraagd hebben. Een advocaat heeft een voorlichtingsplicht wat impliceert dat in geval van niet-naleving, de cliënt in onwetendheid blijft. Ook de niet-naleving van de informatieplicht maakt een fout uit, aldus het Hof.

82. LUIK 17 MAART 1998 - De rechtbank van eerste aanleg te Luik sprak zich eveneens uit in gevallen betreffende een laattijdig hoger beroep. In een eerste zak betrof het een cliënt die het afschrift van de betekening had overgemaakt aan haar advocaat. De advocaat betwistte evenwel dat de opdracht tot hoger beroep mondeling was gegeven. De rechtbank oordeelde nochtans dat het niet aan de cliënt toekomt zich te beveiligen door zijn instructies schriftelijk te bevestigen. De advocaat pleitte voor een aansprakelijkheidsverdeling bij helften, op grond van een "gedeelde stilte". De rechtbank antwoordde hierop dat de verweerder tekortschoot aan diens verplichtingen.¹⁴⁵

83. LUIK 13 NOVEMBER 2000 - In de tweede zaak had de cliënt het afschrift van de betekening niet overgemaakt aan zijn raadsman. Deze had reeds twee maanden voordien opdracht gekregen om hoger beroep aan te tekenen. De advocaat had de aandacht van de cliënt niet voldoende gevestigd op het belang en de gevolgen van een betekening. De rechtbank vond dat de advocaat dringend een verzoekschrift in beroep diende in te stellen, ondanks dat het verzoekschrift complex was. Hij had dus onvoldoende informatie medegedeeld wat een fout uitmaakte.¹⁴⁶

C. De procesvoering

84. BRUSSEL 27 OKTOBER 1998 - Het Hof van Beroep te Brussel diende na te gaan of een vergissing dat werd verweten gedurende de procesvoering, gerechtvaardigd kon worden door de dringendheid en de beweerde "strategische keuze" van de cliënt. De zaak betrof een vordering in echtscheiding op grond van feitelijke scheiding waarbij de advocaat de raadsman was van de eisende echtgenoot. Er was een verstekvonnis waarbij de advocaat de rechtbank niet had verzocht een uitspraak voor te behouden omtrent een omkering van het vermoeden van artikel 306 BW. De advocaat meende dat het ging om een

---

¹⁴² P. DEPUYDT, *De aansprakelijkheid van de advocaat*, Brussel, Larcier, 2006, 25; P. DEPUYDT, "De aansprakelijkheid van de advocaat. Bespreking van enkele grensdomeinen" in H. VANDENBERGHE (ed.), *De professionele aansprakelijkheid*, Brugge, die Keure, 2004, 138.

¹⁴³ Antwerpen, 17 februari 1993, *RGAR* 1994, nr. 12392.

¹⁴⁴ Antwerpen 7 oktober 2002, *NJW* 2003, afl. 29 493., noot E. BREWAEYS.

¹⁴⁵ Rb. Luik 17 maart 1998, A.R. nr. 92/104/A.

¹⁴⁶ Rb. Luik 13 november 2000, A.R. nr. 97/3560/A.

strategische keuze om snel de echtscheiding te bekomen. Toch mocht deze omstandigheid niet beletten het voorbehoud te vragen aangezien deze geen invloed had op de uitspraak inzake de echtscheiding. De strategische keuze in akkoord met de cliënt kon aldus niet worden opgeworpen als rechtvaardiging aangezien de cliënt onbevoegd is op zowel juridisch als procedureel vlak.¹⁴⁷

85. BRUSSEL 26 OKTOBER 1995 - De rechtbank van eerste aanleg te Brussel weerhield¹⁴⁸ enkele afgeleide fouten die eisers opwierpen tegen hun advocaat. Eisers verweten de advocaat dat hij twintig maanden had gewacht met hen in te lichten dat de beroepsakte nooit was neergelegd. Bovendien verweten ze hem dat hij hen niet correct had ingelicht omtrent de gevolgen van de afwezigheid van hoger beroep. De rechtbank oordeelde dat de cliënten voor de helft mede aansprakelijk waren aangezien het evident is dat elke normaal, voorzichtige en zorgvuldige zaakvoerder van een vennootschap, bij ontvangst van elk van deze deurwaardersakten, niet zou hebben nagelaten zijn advocaat te ondervragen om zekerheid te bekomen omtrent de neerlegging van de beroepsakte en het bestaan en gevolgen van deze uitvoeringsakten.¹⁴⁹

86. BRUSSEL 22 MAART 1989 - Ook de rechtbank van koophandel te Brussel sprak zich uit in deze problematiek. De rechtbank hield rekening met de bijzondere hoedanigheid van de cliënt om zelfs tot een afwezigheid van de aansprakelijkheid in hoofde van de advocaat te besluiten. De zaak ging over een bedrijf die schade had veroorzaakt aan een kraan die haar werd toevertrouwd ingevolge een nazicht. Het bedrijf werd veroordeeld tot schadevergoeding bij vonnis dat uitvoerbaar bij voorraad werd verklaard hoewel dit niet gevraagd was. De verzekeraar van het bedrijf betaalde de eigenaar van de kraan uit doch de eigenaar werd enige tijd daarop failliet verklaard waarop de curator het geding hervatte. De advocaat bracht de verzekeraar ervan op de hoogte dat de gelden in de massa verdwenen waren aangezien de vordering betaald werd voor dat de eigenaar failliet werd verklaard. De curator liet weten dat voor de chirografaire schuldvordering die de verzekeraar zou hebben ingeval het vonnis hervormd zou worden, er geen activa voorhanden is. De verzekeraar besloot de zaak in handen te geven van een andere advocaat, die voor het Hof een vermindering van de schadevergoeding bewam.¹⁵⁰

D. Buiten de procesvoering

87. ALGEMEEN - De advocaat kan ook in dossiers die geen procesvoering betreffen, zijn aansprakelijkheid trachten te ontlopen wegens het gedrag van de cliënt. Het ging over het volgende. Een advocaat werd geraadpleegd door een aandeelhouder-bestuurder in het kader van moeilijkheden met andere vennoten. Tijdens een vergadering werd een akkoord bereikt. Het akkoord hield een verkoop in van de aandelen van de cliënt, en een verbintenis van de andere vennoten om van de banken de vrijmaking te bekomen van de borgstellingen onderschreven door de cliënt. De vrijmaking werd niet bekomen waarop de cliënt zijn advocaat een tekortkoming van zijn plicht tot voorlichting en advies verweet. De niet-nakoming bestond erin dat de advocaat niet voor ogen had gehouden een vrijmaking te bekomen alvorens een overeenkomst werd afgesloten.¹⁵¹

---

¹⁴⁷ Brussel 27 oktober 1998, *JLMB* 2000, 230.

¹⁴⁸ Rb. Brussel 26 oktober 1995, A.R. nr. 92/7228/A.

¹⁴⁹ P. DEPUYDT, *De aansprakelijkheid van de advocaat*, Brussel, Larcier, 2006, 25; P. DEPUYDT, "De aansprakelijkheid van de advocaat. Bespreking van enkele grensdomeinen" in H. VANDENBERGHE (ed.), *De professionele aansprakelijkheid*, Brugge, die Keure, 2004, 141.

¹⁵⁰ Kh. Brussel, 22 maart 1999, A.R. nr. 96/8079.

¹⁵¹ P. DEPUYDT, *De aansprakelijkheid van de advocaat*, Brussel, Larcier, 2006, 181.

88. BERGEN 6 MEI 1996 - Het Hof sprak zich uit in het kader van een vereffening-verdeling van een dubbele nalatenschap. Er kwam een transactie tot stand die de cliënt aanvaard had na een verkeerde raadgeving in hoofde van zijn advocaat. De advocaat had de opleg die de broer van zijn cliënt verschuldigd was, lager geschat dan het in werkelijkheid betrof. Het Hof weerhield een fout in hoofde van de advocaat, maar bij het bepalen van de schadevergoeding werd er rekening gehouden met het feit dat de partijen voor de notaris waren verschenen voor de ondertekening van de vereffeningstaat, zodat de cliënt kon weten wat het juiste bedrag van de opleg was. De vergissingen hadden m.a.w. vermeden kunnen worden indien de advocaat alsook zijn cliënt waakzamer hadden gehandeld.¹⁵²

89. BERGEN 24 JANUARI 2002 - Het Hof van Beroep te Bergen nam de motieven van de eerste rechter integraal aan. Toch probeerde de cliënt zich meermaals te beroepen op zijn juridische onkunde. Het Hof oordeelde dat van deelnemers aan het economische leven verwacht kan worden dat zij begrijpen wat zij ondertekenen. Zij zullen niet op de hoogte zijn van de juridische draagwijdte van sommige beslissingen maar in dat geval staat niets hen in de weg om bijkomende informatie te vragen aan hun advocaat.¹⁵³

AFDELING III. OVERMACHT

90. OVERMACHT - De advocaat kan zijn aansprakelijkheid tevens ontlopen indien hij kan aantonen dat er een vreemde oorzaak aanwezig was. ¹⁵⁴ Een vreemde oorzaak betreft een omstandigheid die buiten de wil van de advocaat om gebeurde en waardoor hij in de onmogelijkheid verkeerde zijn verbintenissen tot een goed einde te brengen, bv. fout van derden (griffier), fout van de cliënt die de betekening van het vonnis vergat mee te delen, ... Poststakingen worden eveneens als overmacht beschouwd door de advocaten maar deze zienswijze dient genuanceerd te worden. De rechtspraak is daarentegen van oordeel dat poststakingen niet onder de noemer van vreemde oorzaak kan worden geplaatst. Zo weigerde het Hof van Beroep te Antwerpen om een onvoorzienne en gelokaliseerde poststaking als overmacht te kwalificeren. Deze nuancering is zelfs wettelijk vastgelegd, nl. in artikel 1056 Ger. W. die voorziet in een regeling waarbij de akten moeten worden ingediend ter griffie. De verzending per post is een mogelijkheid die de regelgeving onverlet laat.¹⁵⁵

Ook het Hof van Beroep te Brussel oordeelde dat van een normaal, voorzichtige advocaat mag worden verwacht dat hij het nodige doet om zijn verzoekschrift in hoger beroep binnen de vervaltermijn neer te leggen. Het betreft hier een resultaatsverbintenis van de advocaat. Indien de advocaat koos voor het laten neerleggen van het bewuste verzoekschrift via de post had hij zich – vóór de vervaltermijn – ervan moeten vergewissen dat dit proceduristuk wel degelijk tijdig was ingediend. Door niet de nodige maatregelen te treffen opdat het verzoekschrift in hoger beroep tijdig zou worden neergelegd, is de advocaat tekortgeschoten aan zijn professionele verplichtingen en heeft hij bijgevolg een fout begaan. Een poststaking kan niet worden beschouwd als een geval van overmacht.¹⁵⁶ De advocaat kan de overmacht enkel inroepen wanneer hij gehouden is tot een resultaatsverbintenis.

---

¹⁵² Bergen 6 mei 1996, *JLMB* 1997, 432 noot J.P. BUYLE.

¹⁵³ Bergen 24 januari 2002, *JLMB* 2003, 1671.

¹⁵⁴ Cass. 18 november 2001, *RW* 2002-03, 1342.

¹⁵⁵ Antwerpen 27 april 2009, nr. 2005/AR/1164.

¹⁵⁶ Brussel 11 juni 2013, *RW* 2013-14, 630.

AFDELING IV. ALTERNATIEVEN

91. BEROEPSVERZEKERING – Wanneer de advocaat zich niet kan beroepen op voormelde gronden en toch aansprakelijk zal worden geacht, dan kan hij zich nog wel beroepen op zijn beroepsverzekering. De advocaat heeft doorgaans in de meeste gevallen een beroepsverzekering. De termijn die geldt voor het instellen van een rechtstreekse vordering van het slachtoffer jegens de verzekeraar beroepsaansprakelijkheid begint te lopen vanaf het feit die de schade heeft veroorzaakt. De toepasselijke verjaringstermijn is in deze gevallen vijf jaar. Wanneer de fout in hoofde van de advocaat de verjaring van een vordering uitmaakt, dan begint de termijn pas te lopen vanaf het ogenblik dat deze verjaring verworven is. Dergelijke termijn is volgens art. 34 § 1 en 2 WLVO niet aan de orde wanneer het minderjarigen betreft.

92. GARANTIEFONDSEN - Ook in Frankrijk werd een beroepsverzekering voorzien om de advocaten te beschermen tijdens het uitoefenen van hun werkzaamheden, meer bepaald in artikel 27, nr. 71-1130 van de wet van 31 december 1971. Tussen 2000 en 2010 zijn er maar liefst 80% beroepsverzekeringen afgesloten. In Frankrijk werden er tevens garantiefondsen in het leven geroepen om de beroepsaansprakelijkheid te beschermen. Zo bestaat er een regionaal en centraal fonds.¹⁵⁷

HOOFDSTUK V. TUSSENBSLUIT

93. CONCLUSIE - Uit bovenstaande kan geconcludeerd worden dat zowel de informatie- als de bijstandsplicht omvattend zijn. Er zijn oneindig veel voorbeelden die de plichten illustreren. Meestal gaat de bijstandsplicht en informatieplicht respectievelijk gekoppeld met een middelen- dan wel resultaatsverbintenis. In het laatste geval dient de cliënt enkel aan te tonen dat er geen resultaat werd bereikt. De advocatenakte kan duidelijkheid scheppen omtrent de plichten. Indien een advocaat deze tekent, verklaart hij zich immers akkoord voldoende informatie te geven. Doch dient het nut van de akte genuanceerd te worden. Een advocaat sluit immers niet altijd dergelijke akte af. Tevens brengt de akte geen verhoogde aansprakelijkheid met zich mee daar de advocaat steeds een plicht heeft om zijn cliënt voldoende in te lichten. De advocaat kan zijn aansprakelijkheid geheel of gedeeltelijk ontlopen door aan te tonen dat zijn cliënt een fout heeft begaan. De verdeling van de schadevergoeding wordt bepaald door de rechter. Indien de fout volledig is te wijten aan de cliënt, of indien er overmacht voorhanden was, dan kan de advocaat zijn aansprakelijkheid volledig ontlopen. Het is dus niet evident voor een cliënt om te bewijzen dat zijn advocaat een van de plichten heeft geschonden. De plichten staan niet vermeld in de wet. Daarom lijkt het mij wenselijk deze afdoende te omschrijven in een contract voorzien van een clausule waarin de advocaat verklaart schadevergoeding te betalen wegens schending van de plichten omschreven in het contract.

---

¹⁵⁷ H. SLIM, La responsabilité liée aux activités juridiques Colloque. Les garanties de l'indemnisation, rapport français (Texte provisoire), Professeur à l'Université François-Rabelais (Tours).

DEEL III: VERGOEDING WEGENS SCHENDING BIJSTANDS-INFORMATIEPLICHT

94. PLAN – Naast het bewijs van een tekortkoming inzake de plichten, dient de cliënt te bewijzen dat hij schade heeft geleden als gevolg van een schending van de plichten. In het eerste hoofdstuk worden de elementen schade en oorzakelijk verband besproken. Wanneer het slachtoffer dergelijk bewijs niet kan leveren, dan gaat hij met lege handen naar huis : "The loss rests where it falls". Hoe dit bewijs wordt geleverd en welke knelpunten hierbij opduiken, worden in dit deel uitvoerig besproken. Hoe kan de cliënt immers het bewijs leveren dat hij schade heeft geleden? Er is geen werkelijke schade want de cliënt had niet kunnen voorzien of hij zijn zaak al dan niet ging winnen. Blijft hij dan in de kou staan? Om dit gevaar te vermijden, werd het verlies van een kans leerstuk ontwikkeld wat in het tweede hoofdstuk aan bod komt.

HOOFDSTUK I. SCHADE EN OORZAKELIJK VERBAND

95. ALGEMEEN – Opdat een slachtoffer vergoeding kan bekomen, dient hij, naast de tekortkoming in hoofde van de advocaat (*supra*), de geleden schade te bewijzen.¹⁵⁸ Tenslotte dient hij te bewijzen dat fout en schade met elkaar in oorzakelijk verband staan.¹⁵⁹ Wanneer de rechter van oordeel is dat het causaal verband een zekere mate van waarschijnlijkheid¹⁶⁰ vertoont of dat de fout enkel het risico dat de schade zou optreden heeft vergroot, dan is een veroordeling tot schadevergoeding zeer problematisch. In beginsel wordt de vordering dan ook afgewezen. Het slachtoffer draagt dus uiteindelijk het onzeker causaal verband. Om toch een oplossing te kunnen bieden voor deze onzekerheid, zijn een aantal alternatieven ontwikkeld, waaronder de verlies van een kans leer.¹⁶¹

AFDELING I. SCHADE

§1. Het zekerheidsvereiste van de schade

96. SCHADE MOET ZEKER ZIJN - De draagwijdte van de schade verdient zoals reeds vermeld bijzondere aandacht. Allereerst moet de schade "zeker" zijn opdat men schadevergoeding kan bekomen. Traditioneel wordt schade beschreven als een nadeel, verlies of krenking van een feitelijk belang.¹⁶² Het wordt gedefinieerd als "de negatieve uitkomst van een vergelijking tussen twee toestanden: de actuele toestand van de benadeelde zoals die is veroorzaakt door de fout en de hypothetische toestand waarin hij zou zijn gebleven of zou zijn terechtgekomen, indien deze fout zich niet had voorgedaan". Er wordt een onderscheid gemaakt tussen de zekerheid over het bestaan van de schade en de zekerheid over de omvang van de schade. Indien dit laatste component ontbreekt, maar de schade vastgesteld is, is een vergoeding verschuldigd.¹⁶³ Het slachtoffer is genoodzaakt het bewijs te leveren van het bestaan van de schade maar eens dit bewijs werd geleverd, kan er geen herstel geweigerd worden op basis van het feit dat de juiste omvang of precieze bedrag niet zeker is. Beide elementen worden door de rechter op

¹⁵⁸ Cass. 6 december 2013, *RW* 2014-15, 940.

¹⁵⁹ A. VAN OEVELEN, C. PERSYN, B. DE TEMMERMAN en G. JOCQUE, "Onrechtmatige daad: schade en schadeloosstelling. Algemene beginselen", *TPR* 2007, afl. 2, 941.

¹⁶⁰ Cass. 17 september 1981, *Pas.* 1982, I, 190.

¹⁶¹ H. BOCKEN, Verlies van een kans. Het cassatiearrest van 5 juni 2008. Vervolg en (voorlopig?) slot, *NJW* 2009, 194.

¹⁶² J. RONSE, L. DE WILDE, A. CLAEYS en I. MALLEMANS, "Schade en schadeloosstelling, I" in X (ed.) *APR*, Gent, Story-scientia, 1984, 7.

¹⁶³ H. DE PAGE, "Traité élémentaire de droit civil belge, II, Brussel, Bruylant, 1964, 1062; J. RONSE, L. DE WILDE, A. CLAEYS en I. MALLEMANS, "Schade en schadeloosstelling, I" in X (ed.), *APR*, Gent, Story-scientia, 66.

soevereine wijze beoordeeld.¹⁶⁴ Het is geen vereiste dat de schade absoluut moet vaststaan. Wat wel vereist wordt is dat het bewijs moet voldoen aan de gerechtelijke zekerheid. Deze gerechtelijke zekerheid is een "hoge graad van waarschijnlijkheid, zodat men aan het tegendeel, dat theoretisch mogelijk blijft, niet meer ernstig hoeft te denken."¹⁶⁵ Dit zelfde zekerheidsvereiste wordt ook vereist bij het oorzakelijk verband waar later op wordt ingegaan.¹⁶⁶

97. HYPOTHETISCHE SCHADE - Het Hof van Cassatie plaatst het zekerheidsvereiste tegenover de hypothetische schade.¹⁶⁷ Er wordt van de rechter niet verwacht dat hij rekening houdt met loutere gissingen. Wanneer de fout bestaat in een nalaten, dan is het complexer om het oorzakelijk verband aan te tonen. Wanneer het slachtoffer schadevergoeding beoogt ingevolge schade waarvan een verzuim de aanleiding was, dan zal hij moeten aantonen dat de nagelaten handeling dit gebeuren had verhinderd. Concreter doen moeilijkheden zich vaak voor wanneer de verweten fout een verzuim is van de informatieplicht.¹⁶⁸

98. VERLIES VAN EEN KANS - Het verlies van een kans leerstuk zorgt er uiteindelijk wel voor dat de eis inzake het vaststaand karakter van de schade gemilderd wordt. Het verlies van een kans is een onzeker leerstuk. Doch, hetgeen wat wel zeker is, is dat de mogelijkheid op een goede uitkomst door de fout definitief is uitgesloten. Bijgevolg is er dus schade geleden. De actuele toestand waarin het slachtoffer zich bevindt is minder gunstig dan de toestand waarin deze zich zou hebben bevonden indien de fout niet had voorgedaan.¹⁶⁹

§2. Onzekerheidsprobleem

99. ONZEKERHEID - Het leerstuk inzake het verlies van een kans tracht een oplossing te bieden voor de onzekerheid van de schade. Schade betreft een causaal begrip welke door een bepaalde gebeurtenis veroorzaakt is. Schade is m.a.w. steeds het gevolg van een zekere gebeurtenis waardoor ze onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Stel dat een advocaat laattijdig hoger beroep instelt. Zijn verweer zal erin bestaan dat de cliënt geen schade heeft geleden want de zaak was zodanig zwak dat deze eigenlijk al verloren was. Om deze reden zal er dus ook geen oorzakelijk verband bestaan.¹⁷⁰ Het gevaar bestond er in dat de cliënt in de kou bleef staan. Om hieraan tegemoet te komen, werden er enkele alternatieven ontwikkeld waaronder het verlies van een kans leerstuk.

AFDELING II. OORZAKELIJK VERBAND

§1. België

100. OORZAKELIJK VERBAND IN BELGIË - In België wordt er gebruik gemaakt van de equivalentieleer.¹⁷¹ Iedere juridische oorzaak die heeft bijgedragen tot de schade zoals deze zich *in concreto* heeft

---

¹⁶⁴ Cass. 7 december 1970, Arr. Cass. 1971, 339.

¹⁶⁵ J. RONSE, L. DE WILDE, A. CLAEYS en I. MALLEMANS, "Schade en schadeloosstelling, I" in X (ed.), *APR*, Gent, Storyscientia, 76.

¹⁶⁶ J. FAGNAERT, "La perte d'une chance", *Con. M.* 1998, 190.

¹⁶⁷ Cass. 29 oktober 1981, Arr. Cass. 1981-82, 315.

¹⁶⁸ Cass. (Fr.) 8 juli 1922, S. 1922, I, 35.

¹⁶⁹ Cass. 17 december 2009, *NJW* 2010, 660, noot I. BOONE, *Pas.* 2009, 3056, *RGAR* 2010, nr. 14633 en *RW* 2011-12, 1466.

¹⁷⁰ I. BOONE, "Het verlies van een kans bij onzeker causaal verband", *RW* 2004-05, 11.

¹⁷¹ H. BOCKEN, "Toerekening van de aansprakelijkheid op grond van de equivalentieleer", in B. TILLEMANS en I. CLAEYS. (eds.), *Buitencontractuele aansprakelijkheid*, Brugge, die Keure, 220.

voorgedaan, wordt als gelijkwaardig beschouwd.¹⁷² Er kan dan enkel schadevergoeding worden toegekend indien met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid vaststaat dat de schade zich zonder de fout niet zou hebben voorgedaan. Dit strookt met het principe van *conditio sine qua non*.¹⁷³ De equivalentieleer heeft dus tot gevolg dat iedere *conditio sine qua non* als gelijkwaardig dient beschouwd te worden en aanleiding kan geven tot integrale vergoeding van de schade.¹⁷⁴

101. ALTERNATIEVEN IN BELGIË – Het beginsel *conditio sine qua non* heeft als gevolg dat het causaal verband tussen fout en schade niet steeds gemakkelijk te leveren valt wat vervolgens leidt tot een “alles of niets”-benadering. Het slachtoffer krijgt slechts een integrale schadevergoeding wanneer deze het bewijs kan leveren van het oorzakelijk verband. Wanneer het slachtoffer daarentegen het oorzakelijk verband niet kan bewijzen, dan krijgt hij helemaal niets, ook geen vergoeding voor een deel van de schade.¹⁷⁵ Men beschouwde deze zienswijze als onbillijk en omwille van deze reden werden er technieken bedacht om de impact van het beginsel te verzachten.¹⁷⁶ Een van deze manieren is het leerstuk van het “verlies van een kans”.¹⁷⁷

§2. Frankrijk

102. OORZAKELIJK VERBAND IN FRANKRIJK – in Frankrijk is er, in tegenstelling tot ons systeem, geen eenduidigheid omtrent de inhoud van het oorzakelijk verband. In de Franse doctrine zijn er verscheidene meningen. Enerzijds zijn een aantal auteurs van mening dat het oorzakelijk verband een unitaire opvatting behelst die gepaard gaat met de equivalentieleer. Zo is iedere gebeurtenis waarvan het slachtoffer kan bewijzen dat ze heeft bijgedragen tot de schade zoals ze zich *in concreto* heeft voorgedaan een juridische oorzaak van deze schade. Toch is het niet steeds gemakkelijk het bewijs te leveren. Dan ontstaat er een vorm van onzekerheid waardoor er niets wordt toegekend aan het slachtoffer.¹⁷⁸ Om aan deze problematiek steun te kunnen bieden zijn een aantal Franse rechtsgeleerden voorstander van de theorie van de adequate oorzaak. Deze theorie houdt in dat enkel gebeurtenissen waarbij de schade objectief voorzienbaar was, een juridische oorzaak kunnen uitmaken.¹⁷⁹ Anderzijds hanteren een deel van de Franse rechtsgeleerden een dualistische opvatting. Deze zienswijze combineert de equivalentieleer met de leer van de adequate oorzaak. Volgens deze opvatting draagt een gebeurtenis slechts bij tot de schade als het gaat om een *conditio sine qua non* die gelijkwaardig zijn.¹⁸⁰

103. ALTERNATIEVEN IN FRANRIJK – Het oorzakelijk verband dient net zoals het geval is in België, met een gerechtelijke zekerheid vast te staan. Wanneer dit niet het geval is, kan het slachtoffer geen

---

¹⁷² H. BOCKEN en I. BOONE, *Inleiding tot het schadevergoedingsrecht : buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsstelsels*, Brugge, Die Keure, 2014, 76.

¹⁷³ Antwerpen 5 mei 2014, AR 2012/AR/2027 – X./G.V.

¹⁷⁴ H. BOCKEN, “Causaal verband in het Belgische recht” in R. VAN DER POEL, D. SCHEENJES en T. VAN DER WAL (eds.), *Causaliteit*, 127-129.

¹⁷⁵ H. BOCKEN, “Causaal verband in het Belgische recht” in R. VAN DER POEL, D. SCHEENJES en T. VAN DER WAL (eds.), *Causaliteit*, 136; C. EYBEN, “La théorie de la perte d’une chance defigurée ou revisitée”, *RGDC* 2005, 317; M. VAN QUICKENBORNE, *Oorzakelijk verband tussen onrechtmatige daad en schade*, Mechelen, Kluwer, 75.

¹⁷⁶ H. BOCKEN, “Geen kans verloren. Causale onzekerheid en de rechtspraak van het Hof van Cassatie over het verlies van een kans” in K. BERNAUW en H. BOCKEN (eds.), XXXIIIe Postuniversitaire Cyclus Willy Delva 2006-07, *Aansprakelijkheid, aansprakelijkheidsverzekering en andere schadevergoedingssystemen*, Mechelen, Kluwer, 2007, 280.

¹⁷⁷ H. BOCKEN, “Causaal verband in het Belgische recht” in R. Van der POEL, D. SCHEENJES en T. VAN DER WAL (eds.) *Causaliteit*, 138.

¹⁷⁸ M. BACACHE – GIBELLI, *Les obligations de la responsabilité civile extracontractuelle*, Paris, Economica, 2012, 520.

¹⁷⁹ M. FABRE-MAGNAN, *Droit des obligations* 2. Responsabilité civile et quasi-contrats, Paris, Thémis Droit, 2013, 200.

¹⁸⁰ M. BACACHE – GIBELLI, *Les obligations de la responsabilité civile extracontractuelle*, Paris, Economica, 2012, 509.

schadevergoeding bekomen. Ook in Frankrijk werd dit onbillijk verklaard waardoor het besloot de techniek van het verlies van een kans leerstuk over te nemen.¹⁸¹

§3. Nederland

104. OORZAKELIJK VERBAND IN NEDERLAND – Het Nederlandse systeem maakt tevens gebruik van de *conditio sine qua non* test om het oorzakelijk verband te kunnen vaststellen.¹⁸² Hierbij volstaat het dat er een juridische zekerheid is. Althans bestaat er een verschil met het Belgische systeem. Wanneer het oorzakelijk verband in Nederland wordt vastgesteld, wordt er gebruik gemaakt van een tweeledig proces. Allereerst wordt onderzocht of er een *conditio sine qua non*-verband bestaat tussen de schadeveroorzakende gebeurtenis en de fout. Vervolgens moet onderzocht worden of dat verband voldoende is om hiervan schadevergoeding toe te kennen aan het slachtoffer.

105. ALTERNATIEVEN IN NEDERLAND – Ook in Nederland zorgt het *conditio sine qua non* beginsel voor bewijsproblemen.¹⁸³ In Nederland werd daarom geopteerd voor twee technieken. Enerzijds wordt er gebruik gemaakt van de omkeringsregel wat inhoudt dat niet langer het slachtoffer instaat voor de bewijslevering. Er geldt een weerlegbaar vermoeden van oorzakelijk verband in hoofde van de verweerder met als gevolg dat hij dient te bewijzen dat zijn fout niet de oorzaak van de schade is. Anderzijds werd de leer inzake de proportionele aansprakelijkheid ontwikkeld. De proportionele benadering verdeelt de onzekerheidslast in een proportionele verhouding over de benadeelde en de gedaagde op basis van het criterium van veroorzakingswaarschijnlijkheid. De proportionele benadering kan bereikt worden hetzij via het causaliteitsbegrip, hetzij via het schadebegrip.¹⁸⁴

§4. Conclusie

106. ALGEMEEN – Algemeen kan gesteld worden dat alle landen gebruik maken van de *conditio sine qua non* test om het oorzakelijk verband vast te stellen. Opmerkelijk is dat deze test tot verschillende resultaten leidt. In België wordt het oorzakelijk verband volgens één fase vastgesteld. Het oorzakelijk verband is bepaald wanneer een gebeurtenis een *conditio sine qua non* uitmaakt.¹⁸⁵ Deze bepaling heeft tot gevolg dat alle gebeurtenissen als gelijkwaardig worden beschouwd. Wanneer dergelijke gebeurtenis voorhanden is, kan het slachtoffer een integrale schadevergoeding eisen.¹⁸⁶

Het Franse en Nederlandse rechtssysteem maken gebruik van een tweedeling. De eerste fase is parallel aan de enige fase in België, nl. het bepalen van welke gebeurtenissen een *conditio sine qua non* vormen. Zoals reeds werd vermeld, is het Franse aansprakelijkheidssysteem gebaseerd op ofwel de

---

¹⁸¹ M. BACACHE-GIBELLI, *Les obligations de la responsabilité civile extracontractuelle*, Paris, Economica, 2012, 402.

¹⁸² I. BLOMSMA, L. VAN KESSEL en M. SCHELTEMA, "Bewijs en causaliteit" in R. VAN DER POEL, D. SCHEENTJENS en T. VAN DER WAL (eds.), *Causaliteit. Top-down en bottom-up in Nederlands en transnationaal perspectief*, Appeldoorn, Maklu, 2010, 18.

¹⁸³ T. HARTLIEF, "Proportionele aansprakelijkheid: een introductie" in A. AKKERMANS, M. FAURE en T. HARTLIEF (eds.), *Proportionele aansprakelijkheid*, Den Haag, Boom juridische uitgevers, 2000, 13.

¹⁸⁴ A. AKKERMANS, "Grondslagen van proportionele aansprakelijkheid" in W. BOOM (ed.), *Tussen 'alles' en 'niets'*, Deventer, W.E.J. Tjeen Willink, 1997, 105; C. KLAASEN, *Monografieën BW. Schadevergoeding: algemeen*, deel 2, 68; D. ZIVKOVIC, "Proportionele aansprakelijkheid bij onzeker causaal verband. Een wenselijk en toelaatbaar alternatief voor 'alles of niets?'" in R. VAN DER POEL, D. SCHEENJES en T. VAN DER WAL (eds.), *Causaliteit*, 35.

¹⁸⁵ Cass. 17 december 2009, *NJW* 2010, 660, noot I. BOONE, *Pas*. 2009, 3056, *RGAR* 2010, nr. 14633 en *RW* 2011-12, 1466.

¹⁸⁶ H. BOCKEN, "Causaal verband in het Belgische recht" in R. VAN DER POEL, D. SCHEENJES en T. VAN DER WAL (eds.), *Causaliteit*, 123.

equivalentieleer ofwel de leer inzake de adequate oorzaak. Wanneer de equivalentieleer wordt gehanteerd, worden alle gebeurtenissen als gelijkwaardig beschouwd, zoals in het Belgische systeem.¹⁸⁷

Wanneer daarentegen geopteerd wordt voor de leer inzake de adequate oorzaak, zal slechts de *conditio sine qua non* die voorzienbaar was, als juridische oorzaak weerhouden worden.¹⁸⁸ In Nederland wordt enkel de *conditio sine qua non* waaraan de schade op een redelijke wijze kan worden toegerekend, in aanmerking genomen.¹⁸⁹ Ook al heeft de *conditio sine qua non* test verschillende gevolgen in deze landen, de leer zorgt ervoor dat er een gerechtelijke zekerheid vereist is voor causaal verband wat in deze landen een negatieve impact heeft teweeggebracht.

Om deze redenen wordt in volgend hoofdstuk het alternatief bij uitstek inzake deze problematiek besproken. Ik ben het eens met de *conditio sine qua non* zoals deze in de drie landen overheerst. Alle gebeurtenissen die tot de schade hebben geleid, moeten als evenwaardig beschouwd worden. Een grens tussen de verschillende gebeurtenissen trekken is haast onmogelijk. Toch ben ik tevens voorstander van de redelijke toerekening zoals het Nederlandse systeem beoogt. Enkel die gebeurtenissen die op een redelijke wijze kunnen worden toegerekend, dienen in beschouwing te worden genomen. Het houdt geen steek als men gebeurtenissen gaan aanhalen die amper of zelfs niet kunnen worden toegerekend. Naar mijn mening is een mix van systemen het meest interessant, bv. alle gebeurtenissen die op een redelijke wijze hebben bijgedragen tot de schade dienen als gelijkwaardig beschouwd te worden.

HOOFDSTUK II. VERLIES VAN EEN KANS

AFDELING I. ALGEMEEN

107. DEFINITIE - Het verlies van een kans is een leerstuk dat bijzondere aandacht vergt. Het leerstuk is zowel van toepassing bij contractuele als buitencontractuele aansprakelijkheidsproblematieken welke in België ontwikkeld werd onder invloed van het Franse recht.¹⁹⁰ Een kansverlies kan taalkundig verscheidene betekenissen hebben. Het woord 'kans' is afgeleid van het Latijnse woord '*cadere*', wat verwijst naar het vallen (van dobbelstenen). Van Dale omschrijft het woord 'kans' als 'iets hachelijks ondernemen in de hoop op een gelukkige uitslag, zijn geluk beproeven, m.n. in een loterij spelen'. In het dagelijks taalgebruik verstaat men onder 'kans' meestal 'de waarschijnlijkheid', 'de mogelijkheid dat iets gebeuren zal'. De verloren kans zorgt dus voor een bepaalde vermogensschade die voor vergoeding vatbaar is. Deze redenering wordt zowel in België, Frankrijk als Nederland aangenomen wat zeker niet evident is aangezien er verschillende landen zijn die zeer terughoudend zijn, bijvoorbeeld Zwitserland en Duitsland.¹⁹¹

¹⁸⁷ M. BACACHE-GIBELLI, *Les obligations de la responsabilité civile extracontractuelle*, Paris, Economica, 2012, 505.

¹⁸⁸ P. BRUN, *Responsabilité civile extracontractuelle*, 151-152.

¹⁸⁹ I. BLOMSMA, L. VAN KESSEL EN M. SCHELTEMA, "Bewijs en causaliteit" in R. VAN DER POEL, D. SCHEENJES EN T. VAN DER WAL, (eds.), *Causaliteit*, 17.

¹⁹⁰ H. BOCKEN, "Geen kans verloren", 288; H. BOCKEN EN I. BOONE, *Inleiding tot het schadevergoedingsrecht : buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsstelsels*, Brugge, Die Keure, 2014, 55.

¹⁹¹ H. VANDENBERGHE, "Medische aansprakelijkheid", 94; I. BOONE, "Het 'verlies van een kans' bij onzeker causaal verband", *RW* 2004-05, 92; E. DIRIX, *Het begrip schade*, Antwerpen, Maklu, 1984, 83; L. DE WILDE, "Het begrip schade" in H. VANDENBERGHE (ed.), *Onrechtmatige daad. Actuele tendensen*, Antwerpen, Kluwer, 1979, 187; A. VAN OEVELEN, "De professionele aansprakelijkheid van de advocaat en de gerechtsdeurwaarder bij de betekening van de dagvaarding", *RW* 1982-83, 439; H. BOCKEN, "Geen kans verloren. Causale onzekerheid en de rechtspraak van het Hof van Cassatie over het verlies van een kans" in X (ed.), *Aansprakelijkheid, aansprakelijkheidsverzekering en andere schadevergoedingssystemen*, Mechelen, Kluwer, 2007, 271-326; H. BOCKEN, "Toerekening van de aansprakelijkheid op grond van de equivalentieleer" in B. TILLEMEN EN I. CLAEYS (eds.), *Buitencontractuele aansprakelijkheid*, in *Recht en onderneming*, nr. 11, Brugge, Die Keure, 2004, 12.

¹⁹¹ Luik 22 december 1998, *JLMB* 2000, 242; Luik 24 juni 1999, *JLMB* 2001, 419.

108. BRONNEN – Het verlies van een kans leerstuk zal voornamelijk bestudeerd worden a.d.h.v. rechtspraak en rechtsleer. Het leerstuk is nog steeds niet geregeld in de Belgische wet. In Frankrijk en Nederland daarentegen werd het wel in de wet opgenomen, respectievelijk in de artikelen 1346 *Code Civil*¹⁹² en artikel 6:105 Nieuw Burgerlijk Wetboek.¹⁹³

109. TOEPASSINGSGBIED – Het leerstuk van het verlies van een kans wordt veelvuldig toegepast in medische aangelegenheden. Dit is niet het enige gebied waarin de theorie toepassing vindt. De rechtspraak bezit talrijke illustraties, bijvoorbeeld het verlies van een kans om geslaagd verklaard te worden op school, het verlies van promotiekansen op het werk, het verlies van een kans op een gunstigere uitspraak in hoger beroep, het verlies van een kans om een gunningsopdracht te mogen verstrekken... Het toepassingsgebied in Frankrijk is gelijklopend met dat van België. Ook in de Franse rechtspraak werden er tal van voorbeelden gegeven omtrent het verlies van een kans leer. De belangrijkste materies zijn, net zoals in België, de beroepsaansprakelijkheid van een arts en een advocaat. In Nederland heerst de grootste onduidelijkheid wat betreft de toepassing van de leer. Het leerstuk inzake het verlies van een kans wordt minder uitgebreid toegepast dan Frankrijk en België. Vooral de lagere rechtbanken passen dit leerstuk toe.¹⁹⁴

AFDELING II. VOORWAARDEN

§1. Beginselen

110. CONTRACTUELE EN BUITENCONTRACTUELE AANSPRAKELIJKHEID – Niet elk verlies van een kans leidt meteen tot schadeloosstelling. Het wordt in de meeste gevallen slechts vergoedbaar aanvaard indien de voorwaarden vervuld zijn.¹⁹⁵ Indien het een buitencontractuele aansprakelijkheid betreft, dient het slachtoffer het bewijs te leveren van fout, schade en oorzakelijk verband.¹⁹⁶ Wanneer het daarentegen gaat om een contractuele aansprakelijkheid, dient nog steeds het bewijs te worden geleverd van een geldig contract waarbij de schade is veroorzaakt door een wanprestatie in hoofde van de andere partij.¹⁹⁷

111. VOORWAARDEN IN FRANKRIJK EN NEDERLAND – Frankrijk en België hanteren dezelfde voorwaarden voor wat betreft de vergoeding voor schade veroorzaakt door een verloren kans. Het Nederlandse systeem omschrijft deze voorwaarden niet zo expliciet. De reden hiervoor zal allicht zijn oorsprong vinden in het gegeven dat het enige tijd geduurd heeft vooraleer de leer werd aanvaard. Toch zullen deze voorwaarden weliswaar dezelfde zijn aangezien het Nederlandse rechtssysteem bij de aanvaarding van de leer zich baseerde op de andere rechtsordes. Het vergoeden van een kans is een techniek die in de Franse en Belgische rechtspraak gebruikt wordt om aan de benadeelde toch vergoeding te kunnen toekennen indien het causaal verband tussen fout en schade onzeker is.¹⁹⁸

---

¹⁹² X. "L'adoption de la perte de chance par les projets de réforme du droit des obligations?", 2010, <http://www.institut-numerique.org/a-ladoption-de-la-perte-de-chance-par-les-projets-de-reforme-du-droit-des-obligations-4ce5b6208ec05>.

¹⁹³ L. VAN DOMMERING-VAN RONGEN, "Aansprakelijkheid van de advocaat", *NTBR* 1998, 82.

¹⁹⁴ Hof Den Haag 10 april 1996, *A&V* 1997, 132; Rb. Zwolle 12 oktober 1994, *Advocatenblad* 1995, 341; Rb. Middelburg 11 maart 1998, *NJ* 1999; Rb. Amsterdam 28 oktober 1998, *NJ* 1999, 406; Rb. Rotterdam 2 mei 2012, *JA* 2012, 145.

¹⁹⁵ Luik 22 december 1998, *JLMB* 2000, 242; Luik 24 juni 1999, *JLMB* 2001, 419; H. BOCKEN, "Het verlies van een kans : vergoedbare schade? Het arrest van het Hof van Cassatie van 5 juni 2008", *T. Verz.* 2008, 421.

¹⁹⁶ R. MARCHETTI, E. MONTERO EN A. PÜTZ, "La naissance handicapée par suite d'une erreur de diagnostic: un prejudice reparable? La perte d'un chance de ne pas naître?" *RGDC* 2006, 131.

¹⁹⁷ G. GENICOT, "L'indemnisation de la perte d'une chance consécutive à un manquement au devoir d'information du médecin", noot onder Luik 22 januari 2009, *JLMB* 2009, 1175.

¹⁹⁸ H. BOCKEN, "Het verlies van een kans : vergoedbare schade? Het arrest van het Hof van Cassatie van 5 juni 2008", *T. Verz.* 2008, 421.

§2. Fout

112. OMVANG - De eerste voorwaarde is dat er sprake moet zijn van een fout. Indien er een contract bestaat tussen de partijen, dient er een wanprestatie te zijn alvorens het slachtoffer schadevergoeding kan eisen (artikelen 1146-1151 BW). Wanneer het gaat om een buitencontractuele aansprakelijkheid, dan moet de fout bestaan uit een schending van een rechtsregel of een overtreding van de algemene zorgvuldigheidsnorm.¹⁹⁹ Deze voorwaarde is algemeen, m.a.w. de gemeenrechtelijke regels zijn van toepassing.

§3. Schade

113. ZEKERE SCHADE – Naast de fout, dient het slachtoffer tevens het bewijs te leveren van de schade wat reeds werd besproken. De schade bestaat volgens de leer uit de verloren kans en niet uit de werkelijke schade. Het gaat bijgevolg om een andere schadepost welke een zekere schade moet uitmaken alvorens men kan overgaan tot schadevergoeding.²⁰⁰ Naast de zekere schade dient er sprake te zijn van een verloren kans. Eens deze aanwezig is, dient deze vast te staan. Het mag dus niet gaan om louter hypothetische schade.²⁰¹ Toch is het niet nodig dat de uitkomst van de kans gekend dient te zijn, de kans moet gewoonweg vaststaan.²⁰²

114. REËLE KANS – De kans moet reëel zijn.²⁰³ Er wordt een onderscheid gemaakt tussen een reële kans en de hoop een voordeel te bekomen of een nadeel te omzeilen.²⁰⁴ Om te beoordelen of een kans reëel is, wordt onderzocht of het slachtoffer volgens de normale gang van zaken redelijke verwachtingen mocht hebben dat de kans zich zou realiseren.²⁰⁵ Wanneer dit het geval is, is er sprake van een reële kans.²⁰⁶ Het bewijs dat het om een reële kans gaat, dient bewezen te worden door het slachtoffer. Zo bestond er geen reële kans op schadevergoeding in een zaak waar de advocaat een fout beging bij het formuleren van de middelen voor het Hof van Cassatie waardoor de zaak onontvankelijk werd verklaard. Het was niet waarschijnlijk dat het Hof van Cassatie het arrest zou verbreken indien er geen sprake was van onontvankelijkheid.²⁰⁷

115. ERNSTIGE KANS – De voorwaarde van de ernstige kans kan verwarring stichten aangezien het zou kunnen wijzen op de omvang van de kans. Dit zou er op neerkomen dat niet elke reële kans voor vergoeding in aanmerking komt. Toch denkt de rechtspraak en rechtsleer hier beduidend anders over. Zij zijn van mening dat ook een kleine kans in aanmerking moet komen voor een vergoeding.²⁰⁸ De ernst van de kans heeft tevens invloed op het bewijs van het causaal verband tussen de fout en de schade. Zoals reeds werd vermeld hanteert zowel het Belgische, als Nederlandse en Franse systeem het criterium van gerechtelijke zekerheid. Dit betekent dat het voldoende waarschijnlijk is dat de fout heeft bijgedragen

---

¹⁹⁹ H. BOCKEN en I. BOONE, *Inleiding tot het schadevergoedingsrecht : buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsstelsels*, Brugge, Die Keure, 2014, 99.

²⁰⁰ D. SIMOENS, "Recente ontwikkelingen inzake schade en schadeloosstelling" in B. TILLEMEN en I. CLAEYS (eds.), *Buitencontractuele aansprakelijkheid in Recht en Onderneming nr. 11*, Brugge, die Keure, 2004, 319.

²⁰¹ Luik 15 maart 2012, *RGAR* 2013, 14953.

²⁰² G. GENICOT, "L'indemnisation de la perte d'une chance consécutive à un manquement au devoir d'information du médecin", noot onder Luik 22 januari 2009, *JLMB* 2009, 1167.

²⁰³ Luik 15 maart 2012, *RGAR* 2013, 14953.

²⁰⁴ I. BOONE, "Het verlies van een kans : voorwaarden voor recht op vergoeding en begroting van de schade", *NJW* 2010, afl. 229, 661; Kh. Brussel 4 februari 2014, *DAOR* 2014, afl. 111, 64, noot D. PHILIPPE.

²⁰⁵ Antwerpen 28 september 2009, *RW* 2012-13, 257.

²⁰⁶ D. SIMOENS, *Schade en schadeloosstelling*, 54.

²⁰⁷ Brussel 24 november 1998, *JLMB* 2000, 236.

²⁰⁸ I. SAMOY, K. en RONSIJN, Verlies van een geringe kans: geen minimum waarschijnlijkheid vereist, *TBBR* 2014, 125-127; I. BOONE, "Het verlies van een kans : voorwaarden voor recht op vergoeding en begroting van de schade", *NJW* 2010, afl. 229, 661; Kh. Brussel 4 februari 2014, *DAOR* 2014, afl. 111, 64, noot D. PHILIPPE.

tot de schade die *in concreto* heeft plaatsgevonden. De conclusie is dat de ernst van een kans geen gestaafde voorwaarde betreft om tot schadevergoeding te kunnen besluiten. Het heeft louter invloed op de begroting ervan wat later wordt besproken.²⁰⁹

§4. Oorzakelijk verband

116. CAUSAAL VERBAND – Als laatste voorwaarde dient er een causaal verband te bestaan tussen de fout en de verloren kans. Het slachtoffer moet bewijzen dat de kans geen resultaat meer kan bieden als gevolg van de fout. Opmerkelijk is dat er geen causaal verband dient geleverd te worden tussen de fout en de werkelijk geleden schade. Er moet bewijs worden geleverd van een causaal verband tussen de fout en de verloren kans.²¹⁰

117. GEEN CAUSAAL VERBAND TUSSEN DE FOUT EN DE WERKELIJKE SCHADE – Bij de toepassing van het verlies van een kans leer moet er geen causaal verband bestaan tussen de fout en de werkelijk geleden schade. Het Franse systeem bepaalt naar analogie met het Belgische rechtssysteem dat de verloren kans geen aanleiding kan geven tot integrale schadevergoeding voor de werkelijk geleden schade. Het is tenslotte niet geheel zeker of de schade zich zonder de fout ook zou hebben voorgedaan. Als dit de kwestie was, dan is het leerstuk van het verlies van een kans niet meer nuttig.²¹¹ Nederland volgt niet het principe van België en Frankrijk. De wijze van vergoeding wordt bepaald volgens de leer van de proportionele aansprakelijkheid die in dit onderzoek ter zijde wordt gelaten.

118. CAUSAAL VERBAND TUSSEN DE FOUT EN DE VERLOREN KANS – Het verlies van een reële kans op het verwerven van een voordeel of het omzeilen van een nadeel komt slechts voor vergoeding in aanmerking indien er tussen de fout en het verlies van een kans een *conditio sine qua non* verband bestaat. Het bestaan van een kans vereist immers geen zekerheid op het verwerven van het verhoopte resultaat. De benadeelde kan m.a.w. schadevergoeding ontvangen voor het verlies van een kans zelfs indien zonder de fout het verhoopte resultaat niet met zekerheid zou zijn verkregen.²¹²

Het Hof van Beroep te Gent sprak zich uit in een zaak dat handelde over de beroepsaansprakelijkheid van een advocaat. De advocaat was contractueel aansprakelijk omdat hij vergat de memorie van toelichting tijdig neer te leggen. Deze fout stond niet in oorzakelijk verband met de werkelijk ingetreden schade aangezien het niet zeker was dat er een cassatieberoep werd ingesteld. De fouten stonden daarentegen wel in oorzakelijk verband met het verlies van de kans dat het cassatieberoep zou worden ingesteld.²¹³ Het Hof van Beroep te Brussel stelde dat er geen oorzakelijk verband bestond tussen de fout van de advocaat en de verloren kans op een verbreking van het arrest door het Hof van Cassatie. De rechter in hoger beroep had nochtans een juiste interpretatie gegeven waardoor het zeer onwaarschijnlijk was dat het Hof van Cassatie het arrest zou verbreken.²¹⁴

---

²⁰⁹ H. BOCKEN, "Causaal verband in het Belgische recht", in R. VAN DER POEL, D. SCHEENJES en T. VAN DER WAL (eds.), *Causaliteit*, 139; H. BOCKEN en I. BOONE, "Causaliteit in het Belgische recht", *TPR* 2002, 1668.

²¹⁰ S. LIERMAN, "Verlies van een kans bij medische ongevallen", *NJW* 2005, 615.

²¹¹ Cass. (Fr.) 9 mei 1973, *JCP* 1974, II, 17643, noot. R. SAVATIER; Cass. (Fr.) 16 juli 1998, n.96-15380.; Cass. (Fr.) 19 april 2000, n. 98-15182; Cass. (Fr.) 7 december 2004, n. 02-10957; Cass. (Fr.) 9 februari 2010, n. 09-10953.

²¹² zie Cass. 5 juni 2008, *NJW* 2009, 31 en *RW* 2008-09, 795, noot S. LIERMAN; 15 maart 2010, *NJW* 2010, 660; 17 december 2009 *NJW* 2010, 660.

²¹³ Gent 23 juni 1998, *TBBR* 1999, 351.

²¹⁴ Brussel 24 november 1998, *JLMB* 2000, 236.

AFDELING III. VERLIES VAN EEN KANS : EVOLUTIE

§1. België

A. Algemeen

119. ZWAVELZUURARREST - In het Zwavelzuur arrest bevestigt het Hof van Cassatie klaar en duidelijk de geldigheid van de theorie inzake de verloren kans.²¹⁵ Die bevestiging was niet zonder slag of stoot daar het Hof in eerste instantie de theorie de rug toekeerde. Het Hof verbrak het bestreden arrest, dat de Belgische Staat en de stad Luik *in solidum* had veroordeeld om 80% van de schade te vergoeden omdat het niet had uitgesloten 'dat de door de verweerders aangevoerde schade zich zonder de fout van de eisers had kunnen voordoen zoals ze ontstaan is'.²¹⁶ Maar de recente cassatierechtspraak liet niet toe te beweren dat het verlies van een kans niet voor vergoeding in aanmerking komt wanneer de benadeelde dat vordert en het causaal verband tussen dit verlies en de fout aantoot.²¹⁷

B. Illustratie

120. ALGEMEEN - De verlies van een kans leer werd tevens veelvuldig toegepast in het domein van de beroepsaansprakelijkheid in hoofde van een advocaat. De meest voorkomende situaties zijn de gevallen waarin een partij een kans op hoger beroep²¹⁸ wordt ontnomen doordat er bv. onvoldoende informatie werd gegeven over termijnen, verlies van een kans op uitwinning²¹⁹, verlies van een kans op huurhernieuwing²²⁰ en de verloren kans een proces te winnen wegens laattijdig ingestelde vordering.²²¹ Deze illustraties komen uitvoerig aan bod in volgend deel.

Een ander voorbeeld betreft de volgende zaak. Wanneer een advocaat namens een vennootschap een aansprakelijkheidsvordering instelt tegen de afgevaardigde bestuurder van deze vennootschap, dan begaat hij een contractuele fout wanneer hij zich vooraf of voor de sluiting van het debat in hoger beroep niet de beslissing van de algemene vergadering van de vennootschap laat voorleggen welke de toelating geeft tot instellen van de aansprakelijkheid.²²²

§2. Frankrijk

A. La perte d'une chance

121. EERSTE TOEPASSING - Het Hof van Cassatie kende in Frankrijk reeds in 1889 een schadevergoeding toe voor la perte d'une chance om een proces te winnen.²²³ Het verlies van een kans theorie werd voor het eerst toegepast in een arrest van 24 oktober 1962 inzake medische aansprakelijkheid.²²⁴ Vanaf dan werd het meer en meer toegepast in verscheidene zaken wat betreft de beroepsaansprakelijkheid.

²¹⁵ Cass. 5 juni 2008, C.07.0199.N; Cass. 1 april 2004, AR. C.01.0211.F-C.01.0217.F, J. dr. jeun. 2004, afl. 239, 44.

²¹⁶ K. BEIRNAERT, "Verlies van een kans"- theorie terug van weggeweest?, *De Juristenkrant* 2008, 3.

²¹⁷ K. BEIRNAERT EN B. INSEL "Verlies van een kans-theorie verduidelijkt", *De Juristenkrant* 2005, afl. 102, 5.

²¹⁸ Antwerpen 7 oktober 2002, *NJW* 2003, 493.

²¹⁹ Brussel 22 april 2002, *NJW* 2003, 379.

²²⁰ Brussel 29 april 2003, *RW* 2006-07, 15.

²²¹ Rb. Antwerpen 29 november 1994, *RW* 1996-97, 1029.

²²² Antwerpen 28 september 2009, *RW* 2012-13, 257.

²²³ Cass. 17 juli 1889, *Receuil Sirey* 1897, I, 399.

²²⁴ Grenoble 24 oktober 1962, *Rev. Trim. Dr. Civ.* 1963, 334-335.

B. Illustratie

122. Het verlies van een kans leerstuk vond tevens zijn weg doorheen de beroepsaansprakelijkheid inzake advocaten. In Frankrijk veroordeelde de rechtbank van koophandel te Parijs een koppel tot betaling van een openstaand saldo ten aanzien van de vennootschap. Hun advocaat laat na beroep aan te tekenen tegen de uitspraak van de rechtbank van koophandel waarop het koppel een aansprakelijkheidsvordering tegen hun advocaat instellen.

Het Hof van Beroep te Parijs oordeelt dat het verlies van een kans op herziening van de desbetreffende uitspraak zeer onwaarschijnlijk was waarop de schadevergoeding die de advocaat verschuldigd was miniem bleek te zijn. Het Hof was van mening dat de uitkomst van het gemiste hoger beroep onzeker was omdat het koppel geen bewijs had geleverd dat rekening-courant een creditsaldo vertoonde.

Cassatie voegde nog toe dat het verlies van een kans, hoe gering ook, vergoedbaar is. Wanneer een advocaat door zijn eigen fout aan een cliënt het voordeel ontnemt van een bijkomende aanleg dan bestaat er de mogelijkheid om de vergoedbaarheid van het verlies te weigeren indien de afwezigheid van elke kans op slagen van dergelijke gemiste aanleg kan worden aangetoond.²²⁵

C. Kritiek in rechtsleer

123. KANS VERLOREN - Toch ontstond er in de rechtsleer behoorlijk veel kritiek op de toepassing van het verlies van een kans in situaties waarin het slachtoffer geen daadwerkelijke kans heeft verloren. Er wordt hierbij een onderscheid gemaakt tussen de traditionele toepassingen en de oneigenlijke toepassingen. Gevallen waarin men daadwerkelijk een kans verliest zijn bv. het verlies van een proceskans om een wedstrijd te winnen, verlies van een kans om een contract aan te gaan, verlies van een proceskans door de advocaat, verlies van een kans om te slagen voor een examen...²²⁶ Deze situaties leunen aan bij de traditionele toepassingen. In deze situaties slaat de onzekerheid op de toekomstige ontwikkeling van een kans waarvan de uitkomst onzeker is. De schade bestaat uit het feit dat de kans werd verloren. Enkel in deze categorie van toepassingsgevallen maakt de schade een kansverlies uit. Het leerstuk wordt bijgevolg toegepast indien de kans reëel is. Er is geen probleem wat betreft de causaliteit. De enige moeilijkheid waar vaak op gestuit wordt is de begroting van de schade.²²⁷

§3. Nederland

A. Arrest Baijings

124. EERSTE TOEPASSING - De analyse inzake het verlies van een kans leerstuk in Nederland is geen sinecure. Grotendeels wordt deze leer nog steeds niet aanvaard in de rechtsleer. Toch is het leerstuk enkele keren toegepast door lagere rechtspraak en maakt het nog steeds het voorwerp uit van discussie. De Hoge Raad heeft zich over dit leerstuk nog niet uitgesproken. De rechtbank van Utrecht stelde een advocaat aansprakelijk voor het verlies van een kans, omdat door zijn fout een vordering onontvankelijk werd verklaard.²²⁸ In de rechtbank van Zwolle kwam er een zaak voor met gelijklopende feiten.²²⁹ Daar

²²⁵ Cass. (Fr.) 16 januari 2013, *TBBR* 2014, afl. 3, 125, noot I. SAMOY en K. RONSIJN.

²²⁶ H. BOCKEN, "Verlies van een kans. Het cassatiearrest van 5 juni 2008. Vervolg en (voorlopig?) slot", *NJW* 2009, afl. 194, 2.

²²⁷ PH. LE TOUREAU en L. CADIET, *Droit de la responsabilité*, Paris, Dalloz, 1996, 185-190; G. VINEY en P. JOURDAIN, "Traité de droit civil. Les conditions de la responsabilité.", Paris, *LGDJ*, 1998, 197-204.

²²⁸ Rb. Utrecht, 28 oktober 1942, *NJ* 1943, 231.

²²⁹ Rb. Zwolle 12 oktober 1994, *Advocatenblad* 1995, 341.

stelde een advocaat laattijdig hoger beroep in. Een toonaangevend arrest over een beroepsfout in hoofde van een advocaat betreft de zaak Baijings van de Hoge Raad van 24 oktober 1997. De Hoge Raad oordeelde het volgende : *“Voor het antwoord op de vraag moet in beginsel worden beoordeeld hoe de appelrechter had behoren te beslissen, althans moet het te dier zake toewijsbare bedrag worden geschat aan de hand van de goede en kwade kansen die de appellant in hoger beroep, zo dit ware ingesteld, zou hebben gehad.”*

Uit dit arrest kan niet worden opgemaakt dat de Hoge Raad de proportionele aansprakelijkheid of de verlies van een kans theorie heeft aanvaard. Het gegeven dat de omvang van de schadevergoeding wordt bepaald aan de hand van goede en kwade kansen om zo een gelijk te behalen in hoger beroep, kan even goed een toepassing zijn van het ‘alles of niets’- beginsel. Anderzijds kan niet worden uitgesloten dat het verlies van een kans leer toch kan worden toegepast bij de beroepsaansprakelijkheid van de advocaat.²³⁰

B. Dicky Trading II

125. FOUT NOTARIS - Een arrest waarbij de causaliteitsonzekerheid duidelijk geïllustreerd wordt betreft de zaak Dicky Trading II dat ging over de aansprakelijkheid van een notaris. De notaris wordt verweten onvoldoende te hebben geïnformeerd naar de achtergrond van een zeer groot prijsverschil in een onroerend goed. De Hoge Raad oordeelt als volgt : *“indien door een als onrechtmatige daad of wanprestatie aan te merken gedraging een risico terzake van het ontstaan van schade in het leven is geroepen, en dit risico zich vervolgens verwezenlijkt, daarmee het causaal verband tussen die gedraging en aldus ontstane schade in beginsel is gegeven, en dat het aan degene die op grond van die gedraging wordt aangesproken is, om te stellen en te bewijzen dat die schade ook zonder die gedraging zou zijn ontstaan.”* Het gaat hier over een omkeringsregel die in bepaalde gevallen zorgt voor een omkering van bewijslast. Deze omkeringsregel wordt tevens aanvaard in nog latere arresten. Uiteindelijk wordt de omkeringsregel uitgebouwd tot een volwaardige algemene regel. Het Belgische- en Nederlandse rechtsstelsel zijn in het kader van het verlies van een kans tegenstrijdig. De omkering van bewijslast wordt niet gehanteerd in het Belgisch rechtsstelsel. Daar draagt het slachtoffer de bewijslast. Vervolgens wordt het verlies van een kans leer door het merendeel van de auteurs niet aanvaard waar het in ons rechtsstelsel wel van toepassing is.²³¹

C. Hoge Raad

126. HR 9 NOVEMBER 2012 – De feiten gingen over broers die een vennootschap onder firma hadden opgericht waarin voor gezamenlijke rekening een bakkersbedrijf werd uitgeoefend. Eiser werd op 1 januari 1993 als vennoot uitgeschreven uit het handelsregister. In 1995 werd hem medegedeeld dat zijn aandeel in geld zal worden uitgekeerd. In die procedure werd eiser tot cassatie in hoger beroep bijgestaan door advocaten van het advocatenkantoor van verweerster in cassatie. Een van deze advocaten heeft in een brief aan de vennootschap geschreven dat de voormalige raadsman van de vennootschap in eerste aanleg had nagelaten het verweer te voeren dat eiser tot cassatie sinds 1986 niet meer tot de vennootschap behoorde. Bijgevolg was het niet meer mogelijk deze fout in hoger beroep te herstellen door een niet-ontvankelijkheidsverweer aan te voeren. Het Hof heeft in zijn eindarrest het vonnis van de rechtbank bekrachtigd.²³²

---

²³⁰ HR 24 oktober 1997, LJN 1M1905, NJ 1998/257 m.nt. PAS.

²³¹ HR 26 januari 1996, NJ 1996, 607.

²³² HR 9 november 2012, LJN BX0737.

Eiser tot cassatie vordert in de onderhavige aansprakelijkheidsprocedure de veroordeling van verweerster in cassatie, *in casu* het advocatenkantoor, tot vergoeding van de schade die eiser heeft geleden ten gevolge van de beroepsfout van verweerster. De rechtbank oordeelde dat er sprake was van een beroepsfout en droeg bij tussenvonnis verweerster bewijs op van de voortzetting van de vennootschap door eiser. Verweerster ging in beroep tegen dit tussenvonnis. Het Hof vernietigde het bestreden tussenvonnis van de rechtbank. Eiser diende te bewijzen dat hij na 1986 maar voor 31 december 1990 reeds uit de vennootschap was getreden dan wel dat hij niet meer behoorde tot de vennoten die wel nog deel uitmaakten van de vennootschap. Eiser klaagt over deze bewijslast in cassatie. De Hoge Raad acht deze klacht ongegrond : *“Terecht betoogt het onderdeel, naar de kern genomen, dat het hof hiermee blijkt geeft van een onjuiste rechtsopvatting. Een zodanig toegespitste bewijsopdracht met het daaraan verbonden bewijsrisico brengt [eiser] in een lastiger bewijspositie dan gerechtvaardigd is, nu die eraan voorbijgaat dat [betrokkene 1], als de beroepsfout niet was gemaakt, in de eerste procedure zou hebben moeten bewijzen dat [eiser] de vennootschap had voortgezet en dus op dat punt het bewijsrisico zou hebben gedragen.”*

De Hoge raad vernietigt het bestreden arrest wat de gegeven bewijsopdracht betreft en formuleert een nieuwe bewijsopdracht. De eiser moet aannemelijk maken dat zijn verweer in de eerste procedure zou zijn gehonoreerd. In deze zaak ging het dus over het feit dat de cliënt moest aantonen dat er een causaal verband bestond tussen de beroepsfout van de advocaat en zijn schade.

§4. Oplossing

127. FORFAITAIR BEDRAG - Het verlies van een kans leer is een goede techniek om schade toe te kennen voor de verloren kans. België heeft het verlies van een kans leer eerst toegepast. Mijn voorkeur gaat ook uit naar deze leer aangezien we moeten voorkomen dat de cliënt in de kou blijft staan wanneer hij een soort van schade heeft geleden. Het is belangrijk dat er een onderscheid wordt gemaakt tussen de verloren kans en de werkelijke schade. Er is namelijk geen werkelijke schade, enkel een verloren kans om het proces te winnen. Ook deze moet vergoed worden. Hoewel ik de leer aanvaard, heb ik toch mijn bedenkingen. Het is niet eenvoudig om een bepaald percentage te koppelen aan de verloren kans. Mijn mening bestaat erin dat het verlies van een kans leerstuk onduidelijk is.

Om deze redenen opteer ik eerder voor een soort van forfaitair bedrag dat een vergoeding toekent naargelang de zwaarte van de geschonden plichten maar ook dit is niet eenvoudig want hoe wordt de zwaarte immers bepaald? Daarvoor moet men naar de concrete omstandigheden kijken. Men zou bijvoorbeeld vergeten hoger beroep in te stellen zwaarder kunnen sanctioneren dan het nalaten een hypothecaire inschrijving te vernieuwen. Vergeten hoger beroep in te stellen heeft namelijk de meeste nadelige gevolgen voor de cliënt. Ondertussen zijn er reeds talrijke zaken i.v.m. het verlies van een kans leerstuk behandeld. Voor de schending van deze plichten zou men al een lijst kunnen opmaken en telkens aanvullen wanneer er zich een nieuwe schending voordoet die nog niet in de lijst is opgenomen.²³³

128. INDICATIEVE TABEL - Misschien is het handig om aan de rechter een soort van indicatieve tabel toe te kennen. De plichten zouden er bijvoorbeeld in worden opgenomen met een ruime beschrijving ervan gebaseerd op wat de rechtsleer en rechtspraak onder die plichten verstaat. Aan de rechter wordt wel een ruime interpretatie voorbehouden. Wanneer de plicht wordt geschonden, wordt aan de cliënt een bepaald

---

²³³ Deze mening is gebaseerd op een gesprek met een advocate. Zie dankwoord.

bedrag toegekend in overeenstemming met hoeveel procent kans hij had op slagen. Die procent wordt dan door de rechter en eventuele deskundigen bepaald.

HOOFDSTUK III. TUSSENBSLUIT

129. CONCLUSIE - De schending van de plichten situeert zich op het niveau van de fout. Naast de fout, dient er ook schade en oorzakelijk verband tussen beide elementen te worden aangetoond alvorens men schadevergoeding kan bekomen. De schade bepalen is echter gecompliceerd. De schade is namelijk niet werkelijk ingetreden. De cliënt heeft enkel de kans misgelopen om resultaat te behalen.

Vroeger werd in de meeste rechtsstelsels bepaald dat de cliënt dan geen vergoeding kreeg en dus in de kou bleef staan. Toch zijn er enkele alternatieven ontwikkeld om de verloren kans alsnog te vergoeden. Het verlies van een kans leerstuk is een goed alternatief om hieraan tegemoet te komen. Toch is het verlies van een kans leerstuk in een aantal gevallen moeilijk te bepalen. Hoe bepaal je immers hoeveel procent kans op slagen er bestond? De rechter moet dus in alle gevallen *in concreto* beoordelen teneinde een juiste schadevergoeding toe te kennen. Naar mijn mening zou een soort van forfaitair bedrag meer rechtszekerheid kunnen bieden. Voor elke schending van de plichten wordt een bepaald bedrag toegekend naargelang de zwaarte van de plicht. Zo zal bijvoorbeeld vergeten hoger beroep in te stellen zwaarder worden gesanctioneerd dan het nalaten een hypothecaire inschrijving te vernieuwen.

DEEL IV: BEREKENING VAN DE GELEDEN SCHADE

130. PLAN – Wanneer de voorwaarden inzake fout, schade en oorzakelijk verband zoals hierboven besproken, bereikt zijn, kan het slachtoffer schadevergoeding vragen voor de kans die hem werd ontnomen. De begroting van de schadevergoeding voor de verloren kans is niet evident. Allereerst wordt gepoogd een berekening te maken. Vervolgens wordt deze berekening toegepast op enkele illustraties, met name het instellen van een laattijdige vordering, het verlies van een kans op hoger beroep, het verlies van een kans op een huurhernieuwing en tot slot het verlies van een kans op uitwinning.

HOOFDSTUK I. DE BEREKENING

AFDELING I. WAARDE VAN DE KANS

131. UITGANGSPUNT – Het uitgangspunt welke gehanteerd wordt inzake de begroting van een kans, bestaat uit het gegeven dat de kans een waarde heeft die in geld waardeerbaar is.²³⁴ Men loopt m.a.w. vermogensschade op indien deze kans verloren gaat. Deze vermogensschade komt in aanmerking voor vergoeding. Algemeen wordt er dus aanvaard dat het verlies van een gunstige kans een nadeel inhoudt die voor schadeloosstelling vatbaar is. Een nuance op deze regel is dat enkel de economische waarde van de verloren kans voor vergoeding in aanmerking komt.²³⁵ Wanneer men beslist een vergoeding toe te kennen voor het verlies van een kans dan mag die schade niet worden begroot op het volledige bedrag van het geleden nadeel.²³⁶ Dit uitgangspunt werd tevens gehanteerd in een arrest van het Hof van Cassatie.²³⁷ Het Hof concludeerde dat de waarde niet kan bestaan uit de werkelijk ingetreden waarde.

132. FEITENKWESTIE – Het vaststellen van de economische waarde is een feitenkwestie waarover soeverein wordt beslist door de bodemrechter. Toch dient de waardebepaling van de verloren kans altijd *in concreto* te worden beoordeeld. De rechter moet m.a.w. rekening houden met concrete omstandigheden eigen aan de zaak. Bij medische zaken zou de rechter eventueel rekening kunnen houden met medische statistieken maar toch zal hij in zijn achterhoofd rekening moeten houden met de concrete situatie.²³⁸ Om de schade te kunnen begroten, moet de fout worden weggedacht en moet de rechtbank nagaan wat de situatie was van de eisers indien de fout zich niet had voorgedaan. Het is de rechtbank niet toegelaten rekening te houden met hypothesen die totaal vreemd aan de fout zijn.²³⁹

AFDELING II. VERMENIGVULDIGING WAARDE VERLOREN VOORDEEL MET KANSPERCENTAGE

133. WAARDE – De economische waarde van de kans moet worden berekend volgens een welbepaald percentage. Het betreft een percentage dat overeenstemt met de waarschijnlijkheid dat de kans zich zou hebben voorgedaan, vermenigvuldigt met de objectieve waarde van het verwachte voordeel.²⁴⁰ Dit

²³⁴ L. DE SOMER, "Begroting van de schade" in X (ed.) *Handboek letselschade Gemeen recht*, A.IV-1/1-1.IV-3/27.

²³⁵ Cass. 17 december 2009, *NJW* 2010, 660, noot I BOONE, *Pas.* 2009, 3056, *RGAR* 2010, nr. 14633 en *RW* 2011-12, 1466.

²³⁶ E. DIRIX, *Het begrip schade*, Antwerpen-Apeldoorn/Brussel, Maarten Kluwer/Ced. Samsom, 1984, 83; T. VANSWEEVELT, *De civielrechtelijke aansprakelijkheid van de geneesheer en het ziekenhuis*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1997, 371.

²³⁷ Cass. 17 december 2009, *NJW* 2010, 660, noot I BOONE, *Pas.* 2009, 3056, *RGAR* 2010, nr. 14633 en *RW* 2011-12, 1466.

²³⁸ Cass. 19 februari 1968, *Arr. Cass.* 1968-69, 812; Cass. 31 maart 1969, *Arr. Cass.* 1969, 717; Cass. 4 maart 1975, *Arr. Cass.* 1975, 753; Cass. 7 april 1978, *Arr. Cass.* 1978, 910; E. DIRIX, *Het begrip schade*, Antwerpen-Apeldoorn/Brussel, Maarten Kluwer/Ced. Samsom, 1984, 83.

²³⁹ Rb. Brussel 11 september 2012, *Res Jur. Immun.* 2014, 95.

²⁴⁰ L. SCHUERMANS, A. VAN OEVELEN, C. PERSYN EN P. ERNST, "Overzicht rechtspraak onrechtmatige daad. Schade en schadeloosstelling (1983-1992)", *TPR* 1994, 1019; A. VAN OEVELEN, "De professionele aansprakelijkheid van de advocaat

betekent dat de rechter zowel moet nagaan waaruit de waarde van de voordelen bestond indien de kans zich had verwezenlijkt enerzijds en anderzijds de waarschijnlijkheidsgraad die overeenstemt met de kans op een positieve uitkomst.²⁴¹

134. PRAKTIJK - Uit voorgaande blijkt dat de rechter op een mathematische manier tewerk kan gaan om zo een precies bedrag te bepalen voor het verlies van een kans.²⁴² Doch, dit is enkel in theorie zo, in de praktijk is dit haast onmogelijk aangezien er niet steeds betrouwbare gegevens voorhanden zijn om de omvang van een kans in te schatten. Ook de omvang van het al dan niet verloren voordeel blijkt in de praktijk zeer moeilijk.²⁴³

AFDELING III. EX AEQUO ET BONO

135. BELGIË - Het is niet evident een bepaald bedrag toe te kennen inzake het verlies van een kans leerstuk. Daarom zijn we niet zo verwonderd dat rechters vaak een *ex aequo et bono* begroting hanteren.²⁴⁴ De begroting van de schade die voortvloeit uit het verlies van een kans wordt evenwel bijna altijd naar billijkheid begroot. In de meeste uitspraken wordt er geen kanspercentage gehanteerd. België maakt dus in de meeste gevallen gewag van een schadebegroting naar billijkheid doch is deze slechts subsidiair.²⁴⁵ De rechter moet altijd trachten een precieze berekening van de schade weer te geven.²⁴⁶

136. NEDERLAND - De schadebegroting is tevens in Nederland problematisch. Toch mag de ingewikkelde procedure geen dekmantel zijn om geen vergoeding toe te kennen aan het slachtoffer. Deze heeft immers schade opgelopen welke zeker is en bijgevolg vergoed dient te worden. Uit het Nederlandse Burgerlijk Wetboek, nl. 6:97 kan worden afgeleid dat moeilijkheden bij de begroting van de vermogensschade ten gevolge van het verlies van een kans geen beletsel mogen uitmaken om schadevergoeding toe te kennen.²⁴⁷

137. FRANKRIJK - Wat betreft de begroting van de schade, hanteren ze beiden een *ex aequo et bono* begroting. Het enige verschil bestaat erin dat het Belgische rechtstelsel opteert voor een precieze begroting waardoor een *ex aequo et bono* beoordeling slechts kan worden toegepast in ondergeschikte orde. Frankrijk heeft geen enkele bepaling omtrent het subsidiair karakter van de begroting naar billijkheid.²⁴⁸

---

en de gerechtsdeurwaarder bij de betekening van een dagvaarding", *RW* 1982-83, 439; H. BOCKEN, "Toerekening van aansprakelijkheid op grond van de equivalentie-leer" in B. TILLEMANS EN I. CLAEYS, *Buitencontractuele aansprakelijkheid in Recht en Onderneming* nr. 11, Brugge, Die Keure, 2004, nr. 11.

²⁴¹ A. VAN OEVELEN, "De professionele aansprakelijkheid van de advocaat en de gerechtsdeurwaarder bij de betekening van een dagvaarding" (noot onder Gent 26 februari 1981), *RW* 1982-83, (446) 450.

²⁴² K. BEIRNAERT EN B. INSEL, "Verlies van een kans-theorie verduidelijkt?", *De Juristenkrant* 2005, afl. 102, 5.

²⁴³ M. FAURE, "Het verlies van een kans in België" in A. AKKERMANS, M. FAURE EN T. HARTLIEF (eds.), *Proportionele aansprakelijkheid*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2000, (161) 168-169.

²⁴⁴ Antwerpen 10 november 2003, *RW* 2006-07, 1524; H. BOCKEN EN I. BOONE, "Causaliteit in het Belgische recht", *TPR* 2002, 1669-1670.

²⁴⁵ L. SCHUERMANS, A. VAN OEVELEN, C. PERSYN EN P. ERNST, "Overzicht rechtspraak onrechtmatige daad. Schade en schadeloosstelling (1983-19992)", *TPR* 1994, 1019.

²⁴⁶ I. DURANT, "À propos de ce lien qui doit unir la faute au dommage" in B. DUBUISSON EN P. HENRY (eds.), *Droit de la responsabilité. Morceaux choisis*, Brussel, De Boeck & Larcier, 2004, 42.

²⁴⁷ C. VAN DIJK, "Onzeker causaal verband in de rechtspraak" in A. AKKERMANS, M. FAURE EN T. HARTLIEF (eds.), *Proportionele aansprakelijkheid*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers 2000, (27) 29.

²⁴⁸ Cass. (Fr.), 18 juli 2000, n. 98-20430.

HOOFDSTUK II. ADVOCATEN

138. PLAN - Het leerstuk van het verlies van een kans wordt veelvuldig toegepast in het kader van advocaten. Toch geschiedt de begroting wat advocaten betreft helemaal anders dan bijvoorbeeld in medische zaken. Bovendien is er geen eenduidige manier om de verloren kans te begroten, de omstandigheden spelen een grote rol bij de bepaling van de begroting. Aangezien het onmogelijk is alle gevallen waarin het verlies van een kans toegepast op advocaten te bespreken, zal ik mij focussen op vier illustraties die gedetailleerd worden behandeld, nl. laattijdige vordering, verlies van een kans op hoger beroep, verlies van een kans op uitwinning en het verlies van een kans op huurhernieuwing.

AFDELING I. LAATTIJDIGE VORDERING

139. ALGEMEEN - De berekening van de schade geleden door een cliënt ten gevolge van een fout in hoofde van de advocaat kan geïllustreerd worden aan de hand van volgend arrest. Het ging over een advocaat die buiten de termijn een vordering had ingesteld tegen de beslissing van de gewestelijk directeur van de directe belastingen te Leuven waarbij het bezwaar van geïntimeerden tegen de aanslagen in de directe belastingen van de aanslagjaren 1997-1999 was verworpen. De advocaat werd zowel in eerste aanleg als in hoger beroep aansprakelijk gesteld voor deze professionele fout die bestond uit het niet nakomen van de resultaatsverbintenis die hij op zich had genomen om de rechtsvordering binnen de vervaltermijn in te stellen. De cliënten van deze advocaat eisten een schadevergoeding.

Zowel de rechter in eerste aanleg als deze in beroep waren van oordeel dat de schade van geïntimeerden bestond in het verlies van een kans die in eerste aanleg als "zeer groot" werd beschouwd. De schade werd begroot op 11.688, 85 EUR. In hoger beroep daarentegen werd de kans op slagen beschouwd als "minimaal" waardoor de schade begroot werd op slechts 1.000 EUR. De vraag betrof of het verlies van een kans leer geschikt is om de schade te begroten dan wel dat de rechter moet kunnen oordelen over de fiscale betwisting die de advocaat bij de rechter aanhangig had moeten maken.²⁴⁹

140. KLASSIEK TOEPASSINGSGEVAL - Een klassiek toepassingsgeval inzake het verlies van een kans bestaat in een kans op een gunstige afloop van een gerechtelijke procedure wegens een professionele fout van een advocaat, zoals werd besproken in vorige zaak, nl. een advocaat die de vervaltermijn laat passeren. In dit geval wordt de cliënt de kans ontnomen een gunstige afloop te bekomen. De rechter die zich moet uitspreken over een vordering tot schadeloosstelling wegens de verloren kans, moet nagaan wat de kans op slagen betrof indien de procedure wel geldig of tijdig was ingesteld.²⁵⁰ Hoewel die zaak niet bij hem aanhangig was gemaakt, komt het er toch op neer dat de rechter de rechtszaak ten gronde moet onderzoeken, met inachtneming van de argumenten uiteengezet door beide partijen.²⁵¹

Toch vervangt de rechter in beroep niet de plaats van de rechter die normalerwijze uitspraak had moeten doen over de vordering. Hij moet enkel nagaan of er een kans bestond die voldoende ernstig was opdat de bevoegde rechter de vordering gegrond zou verklaren.²⁵² Om deze reden kan de rechter de

---

²⁴⁹ A. VAN OEVELEN, "Schade door fout van een advocaat bij de behandeling van een fiscale zaak: verlies van een kans of integrale vergoeding", *TFR* 2014, nr. 472, 996.

²⁵⁰ J. RONSE, L. DE WILDE, A. CLAEYS en I. MALLE, "Schade en schadeloosstelling, I" in X (ed.), *APR*, E. Gent-Scientia, 1984, 76, nr. 105.

²⁵¹ E. DIRIX, *Het begrip schade*, Antwerpen-Apeldoorn, Maarten Kluwer's Internationale Uitgeversonderneming en Diegem, Ced-Samsom, 1984, 83-84.

²⁵² P. SOENS, "Termijn vergeten, kans verkeken?", *Ad Rem* 2005, (7) 8.; M. FAURE, "Het verlies van een kans in België" in A. AKKERMANS, M. FAURE EN T. HARTLIEF (eds.), *Proportionele aansprakelijkheid*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2000, (161) 173-174.

schadeloosstelling niet begroten op het bedrag dat in het oorspronkelijke geschil werd gevorderd. Toch dient deze regel genuanceerd te worden indien de rechter er vast van overtuigd is dat de kans op slagen 100% zeker was. In dat geval kan hij de gevorderde bedragen als effectieve schade in aanmerking nemen. Tegen de begroting van de schade wegens het verlies van een kans kan niet als argument worden opgeworpen dat de begroting van de verloren kans in het merendeel van de gevallen er zou op neerkomen dat de oplossing van het geschil opnieuw ter sprake zou worden gebracht. Het debat zou nu gevoerd worden door andere partijen dan tijdens het bodemgeschil. Het gaat om een partij en een derde, nl. de advocaat tegen wie een aansprakelijkheidsvordering werd ingesteld. Ook is het geschil niet aanhangig gemaakt bij de rechter in beroep.²⁵³

141. RB. BRUSSEL 5 DECEMBER 2003 - In deze zaak stelde cliënte een vordering in tegen haar advocaat aangezien deze een fout had begaan door haar dossier gedurende drie jaren niet te behandelen. Daardoor kreeg cliënte niet de mogelijkheid om compensatoire interesten te vorderen. Haar advocaat heeft niet aangetoond een vordering te hebben ingesteld tegen de verzekeringsmaatschappij van de schadeveroorzaker ondanks cliënte hiertoe verscheidene keren opdracht had gegeven. Tevens beantwoordde hij de briefwisseling uitgaande van de nieuwe raadsman niet.²⁵⁴

AFDELING II. VERLIES VAN EEN KANS OP HOGER BEROEP

142. ALGEMEEN - De meest voorkomende fout inzake de beroepsaansprakelijkheid bij advocaten, betreft het laattijdig instellen van hoger beroep. Het tijdig instellen van een hoger beroep is een resultaatsverbintenis in hoofde van de advocaat. Wanneer het hoger beroep dus niet tijdig werd ingesteld, is er sowieso een fout. De cliënt moet dus enkel bewijzen dat zijn advocaat laattijdig hoger beroep heeft ingesteld. Maar deze fout geeft slechts aanspraak op een vergoeding van de verloren kans aangezien het niet zeker was of het vonnis in hoger beroep zou worden omgevormd.²⁵⁵ De rechter bepaalt dan of de kans ernstig en reëel was. Hij is immers zelf de deskundige.²⁵⁶

143. ANTWERPEN 22 NOVEMBER 2001 - Het vonnis van de rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen bepaalde dat het niet de taak is van de rechter om na te gaan hoe de rechter in hoger beroep zou beslist hebben. Als de kans een reële kans zou betreffen, dan mag hij geen uitspraak doen zoals de rechter in hoger beroep zou hebben gedaan.²⁵⁷ De rechter kan enkel onderzoeken hoe groot hij deze kans acht. In Nederland wordt deze zienswijze niet gedeeld. De rechter dient immers eerst na te gaan hoe de rechter in hoger beroep de zaak zou beslecht hebben. Wanneer dit onmogelijk blijkt te zijn, wordt het verlies van een kans toegepast. Dan dient de rechter ook na te gaan wat de kansen op hervorming in hoger beroep zouden zijn.²⁵⁸ In België is er dus geen trial within a trial. Ook het Hof van Beroep te Luik oordeelde over deze problematiek. Zo bepaalde de rechter dat de advocaat een beroepsfout begaat wanneer hij verzuimt zijn cliënt te herinneren zijn standpunt in te nemen betreffende de inleiding van een gerechtelijke procedure. Het Hof was hierbij van mening dat het verlies van een kans enkel vergoedbaar is wanneer er een oorzakelijk verband bestaat tussen de fout en het verlies van een kans. Verlies moet hierbij met

²⁵³ Rb. Antwerpen 29 november 1994, *RW* 1996-97, 1029.

²⁵⁴ Rb. Brussel 5 december 2003, *RGAR* 2005, afl. 5, nr. 13990.

²⁵⁵ Antwerpen 7 oktober 2002, *NJW*, 493.

²⁵⁶ I. DURANT, "À propos de ce lien qui doit unir la faute au dommage" in B. DUBUISSON en P. HENRY (eds.), *Droit de la responsabilité. Morceaux choisis*, Brussel, De Boeck & Larcier, 2004, 42.

²⁵⁷ Rb. Antwerpen 22 november 2001, *TBBR* 2004, 148.

²⁵⁸ P. WANDERS, "Beroepsaansprakelijkheid en causaliteit", in R. VAN DER POEL, D. SCHEENJES EN T. VAN DER WAL, *Causaliteit*, 62.

zekerheid bewezen worden en mag niet enkel zuiver hypothetisch zijn. De verloren kans moet tenslotte werkelijk en ernstig zijn, wat onderscheiden dient te worden van louter hoop.²⁵⁹

144. NEDERLAND - Wat Nederland betreft, kan er wel gesteld worden dat er een trial within a trial mogelijk is. De Hoge Raad is van mening dat het verlies van een kans leer slechts in subsidiaire orde moet worden toegepast. Toch is het slechts in weinig gevallen dat er niet wordt teruggegrepen naar het verlies van een kans leerstuk om de verloren kans te kunnen begroten. In weinig zaken is het namelijk onmogelijk de exacte uitkomst van het hoger beroep te kennen. De omvang van de schadevergoeding dient te worden bepaald aan de hand van de kansen op succes die het in hoger beroep zou hebben gekregen wat dan weer strookt met ons eigen systeem. Tevens moet onderzocht worden of de omvang van het geldbedrag welke gevorderd werd door eiser zou worden toegekend in hoger beroep.²⁶⁰

145. PERCENTAGE - Traditioneel kennen de feitenrechters vergoeding toe voor het verlies van een kans en begroten zij dit op een bepaald percentage van de schade waarop de kans betrekking had. Dit percentage wordt berekend in overeenstemming met de waarschijnlijkheid dat het risico zich niet had voorgedaan van werkelijk geleden schade.²⁶¹ Ook in Frankrijk en Nederland wordt dergelijk percentage gehandhaafd.²⁶² Toch wordt dit percentage vaak niet gepreciseerd door de rechter. Hij zal eerder gewag maken van een begroting *ex aequo et bono*.²⁶³ Deze techniek houdt in dat in een aantal gevallen waar het oorzakelijk verband tussen fout en schade onzeker is, het slachtoffer toch niet met lege handen achterblijft. Toch moeten de rechters er op gewezen worden dat de schaderaming *ex aequo et bono* slechts in subsidiaire orde mag worden aangewend. De voorrang gaat nog steeds uit naar een precieze berekening van de schade. Indien de feitenrechter toch beslist naar billijkheid moet deze billijkheid aan twee voorwaarden voldoen. Allereerst moet de rechter de reden aangeven waarom de door de getroffensten voorgestelde berekeningswijze niet kan worden aangewend. Vervolgens moet hij vaststellen dat het niet mogelijk is de schade op een andere wijze te begroten.²⁶⁴

146. SYMBOLISCHE SCHADEVERGOEDING - Wanneer er onvoldoende elementen voorhanden zijn waarop de rechter zich kan steunen om een schadevergoeding naar billijkheid toe te kennen, is het logisch dat de rechter zich niet waagt aan de begroting van de schadevergoeding. Als alternatief kan de rechter een symbolische schadevergoeding toekennen. Een voorbeeld hiervan betreft een zaak voor het Hof van Beroep te Luik. De rechter kende één symbolische frank toe als schadevergoeding voor de verloren kans een proces te winnen wegens onvoldoende elementen.²⁶⁵

AFDELING III. VERLIES VAN EEN KANS OP HUURHERNIEUWING

147. BRUSSEL 18 OKTOBER 2007 - Het verlies van een kans leerstuk werd toegepast in een arrest voor het Hof van Beroep te Brussel. Het betrof een zaak waarbij een handelshuur diende vernieuwd te worden. De advocaat had het ontwerp van zijn cliënt inzake de vernieuwing onvoldoende onderzocht op fouten. Het gevolg hiervan bestond erin dat zijn ontwerp werd afgewezen waardoor hij schade leed die bestond in

²⁵⁹ Luik 15 maart 2012, *RGAR* 2013, 14953, noot N.E.

²⁶⁰ P. WANDERS, "Beroepsaansprakelijkheid en causaliteit" in R. VAN DER POEL, D. SCHEENJES EN T. VAN DER WAL (eds.), *Causaliteit*, 62.

²⁶¹ P. DEPUYDT, De aansprakelijkheid van advocaten. Tien jaar rechtspraak (1983-1992), Antwerpen, Kluwer, 1993, 30.

²⁶² Cass. (Fr.), 18 februari 2015, 14.10.460.

²⁶³ Cass. 19 januari 1984, *Arr. Cass.* 1983-1984, 585, *Pas.* 1984, 548 en R.W. 1984-85, 1806; P. DEPUYDT, De aansprakelijkheid van advocaten. Tien jaar rechtspraak (1983-1992), Antwerpen, Kluwer, 1993, 31; I. BOONE, "Causaliteit in het Belgisch recht", *TPR* 2002, 1667.

²⁶⁴ Cass. 16 februari 1956, *Pas.* 1956, I, 622.

²⁶⁵ Luik 29 oktober 2001, *JLMB* 2003, 334.

het verlies van een kans. De deskundige was van mening dat er moest worden nagegaan wat de huurprijs van het pand zou zijn geweest wanneer de verhuurders hun akkoord inzake huurhernieuwing hadden gegeven. De verloren kans op een uitzettingsvergoeding werd niet vergoed. De deskundige oordeelde dat het pand pas na drie maanden aan een derde werd verhuurd. Bovendien was het niet zeker dat deze derde enige tijd op voorhand bij de aanvraag tot een huurhernieuwing een bod had gedaan. Uit dit arrest kan worden afgeleid dat er geen percentage werd bepaald.²⁶⁶ De omvang van de schadevergoeding moet in redelijkheid en billijkheid worden begroot, met inachtneming van het voordeel dat de handelshuurder had kunnen behalen en van de graad van mogelijkheid tot verwezenlijking van de kans.²⁶⁷

AFDELING IV. VERLIES VAN EEN KANS OP UITWINNING

148. ALGEMEEN - Het verlies van een kans op uitwinning wordt niet begroot in verhouding met de verloren kans maar wel in verhouding tot de werkelijk geleden schade. Er wordt geen cijfer naar redelijkheid genomen als schadevergoeding. Er wordt m.a.w. een precieze schadevergoeding toegekend. Volgende arresten situeren de problematiek.

149. BRUSSEL 22 APRIL 2002 - De zaak ging over een advocaat die een hypothecaire inschrijving niet tijdig had laten hernieuwen, noch had hij zijn cliënten ingelicht over het belang om deze inschrijving te laten hernieuwen. Bijgevolg werd de hypothecaire inschrijving vervallen verklaard met als gevolg dat de cliënten hun zakelijk recht op de reeds verkochte goederen niet meer konden doen gelden. De reële kans om het bedrag van de schade, geraamd op 1 650 112 BEF, te recupereren via de uitvoering van het zakelijk recht, was volledig verloren gegaan door het verval van de hypothecaire inschrijving. Het Hof bepaalde dat de schadevergoeding berekent moest worden naar de waarde van de verloren kans. Deze waarde diende bepaald te worden aan de hand van de verkoopwaarde van de drie percelen. Het Hof deed weliswaar nog geen uitspraak over de waarde. Er zou een deskundige worden aangesteld om de waarde nauwkeuring te kunnen begroten.²⁶⁸

150. ANTWERPEN 17 JUNI 2003 - In deze zaak had een advocaat een fout begaan doordat hij nalatig was geweest inzake een hernieuwing van onroerend beslag binnen de wettelijk bepaalde termijn van 3 jaar. Het verzoekschrift om bewarend beslag te leggen op het huis werd laattijdig ingediend op de griffie aangezien de notariële akte van verkoop reeds was overgeschreven op het hypotheekkantoor. De fout zorgde ervoor dat de cliënt een kans verloor op een gunstige uitvoering. De prijs die bij de verkoop zou bekomen worden, was weliswaar onbekend. Enkel de prijs die door de koper onderhands werd betaald, 54 536, 57 euro, was gekend. In tegenstelling tot vorige zaak, waren in deze zaak wel voldoende elementen aanwezig om de schade te begroten. Een deskundige aanstellen zou overbodig geweest zijn. De waarde van de verloren kans op een gunstige uitvoering werd tenslotte begroot op 54 536, 58 euro.²⁶⁹

151. BEPALING KANS - Er is slechts sprake van het verlies van een kans aangezien het overgaan tot realisatie van de zekerheden niet absoluut nodig zou zijn, in het geval dat de schuldenaar zijn schuld aflost. In beide arresten kan uit de feiten die het Hof aanhaalt worden afgeleid dat het onwaarschijnlijk is dat de schuldenaar zijn vermogen aflost en de verloren kans groot wordt ingeschat. Het Hof van Beroep te Brussel bepaalde dat de solvabiliteit van de hypothecaire schuldenaar onbestaande was.²⁷⁰ het Hof van

---

²⁶⁶ Brussel 29 april 2003, *RW* 2006-07, 15.

²⁶⁷ Brussel 18 oktober 2007, *JLMB* 2008, 239.

²⁶⁸ Brussel 22 april 2002, *NJW* 2003, 379.

²⁶⁹ Antwerpen 17 juni 2003, *NJW* 2003, 379.

²⁷⁰ Brussel 22 april 2002, *NJW* 2003, 379.

Beroep te Antwerpen bepaalde dat het voorzienbaar was dat de schuldenaar het huis zou verkopen.²⁷¹ In de arrest was het duidelijk welke elementen in rekening werden genomen, doch er werd niet geëxpliciteerd hoe groot de verloren kans werd begroot.

De kansen werden dus niet mathematisch weergegeven. Toch zou dit overbodig zijn in deze gevallen. De kans komt logischerwijze overeen met die waarde die door de openbare verkoop zou verkregen zijn. Het lijkt of de werkelijk ingetreden schade wordt vergoed maar niets is minder waar. De werkelijk ingetreden schade kan gekwalificeerd worden als de openstaande schuld. Het is m.a.w. niet met zekerheid te zeggen dat de waarde die gerealiseerd werd door de verkoop de openstaande schuld in zijn totaliteit zou dekken. De maatstaven van verkoopwaarde en onderhandse verkoopprijs worden gebruikt omwille van het feit dat deze het dichtst aanleunen bij de realiteit. Als deze cijfers vaststaan is het overbodig om over te gaan tot een billijke begroting. Dergelijke begroting is slechts mogelijk indien er niet voldoende andere elementen bestaan om de schadevergoeding exact te begroten.²⁷²

HOOFDSTUK III. TUSSENBSLUIT

152. CONCLUSIE - Met deze voorbeelden in het achterhoofd, kan er gesteld worden dat de verloren kans steeds wordt berekend volgens de graad van waarschijnlijkheid in hoeverre deze zich zonder de fout ook had verwezenlijkt. Deze beoordeling gebeurt op basis van twee elementen. Allereerst wordt de waarde van het verwachte voordeel begroot. Vervolgens wordt bepaald hoe waarschijnlijk het was dat het voordeel zich zonder de fout ook had voorgedaan. Het resultaat van beide elementen wordt met elkaar vermenigvuldigd. Zoals voorgaande arresten illustreren, zal de Belgische rechter vaak gewag maken van een schadevergoeding naar billijkheid. Hij kan hiervoor opteren wanneer minstens één van de partijen een berekening voorstelt maar redenen weergeeft waarom een berekening niet aangewezen is. Ook in de situaties waarin er een gebrek aan vaststaande beoordelingsgronden zijn, zal de rechter oordelen naar billijkheid.

Bij een begroting naar billijkheid oordeelt de rechter hetzij soeverein, hetzij besluit hij een schadevergoeding toe te kennen. Voor het bepalen van de schadevergoeding kan hij zich hiervoor beroepen op het deskundigenonderzoek of in enkele gevallen op cijfermateriaal. Bij een zeer kleine kans kan hij de vordering afwijzen. Wanneer het gaat om een verloren kans die hoogstwaarschijnlijk was ingetreden zonder de fout kan er soms een oorzakelijk verband bestaan tussen de fout en de werkelijk geleden schade. In dit geval dient de werkelijk geleden schade vergoed te worden.

Het Franse rechtsstelsel maakte vroeger gebruik van de vergoeding door middel van een forfaitaire schadevergoeding. Van deze berekening is men weliswaar afgestapt. Het Franse Hof van Cassatie stelde dat het de taak van de feitenrechter is om na te gaan wat de verschillende schadeposten betreffen en tot welk percentage van de werkelijk ingetreden schade de kans dient begroot te worden.

De rechter geeft dus in elke zaak duidelijk weer welke elementen in overweging worden genomen en hoe groot deze invloed betreft. Concrete cijfers weergegeven zal vaak nog moeilijk zijn. Sommige zaken illustreren precieze cijfers maar dit is zeker niet wenselijk in elke zaak. Hierdoor kan men wel voorkomen

---

²⁷¹ Antwerpen 17 juni 2003, *NJW* 2004, 525.

²⁷² L. SCHUERMANS, A. VAN OEVELEN, C. PERSYN EN P. ERNST, "Overzicht rechtspraak onrechtmatige daad. Schade en schadeloosstelling (1983-1992)", *TPR* 1994, 1019; A. VAN OEVELEN, "De professionele aansprakelijkheid van de advocaat en de gerechtsdeurwaarder bij de betekening van een dagvaarding", *RW* 1982-83, 439.

dat de rechter gewoonweg met de natte vinger een bedrag toewijst aan de begroting. Het komt m.a.w. de transparantie ten goede. De willekeur zal verminderen aangezien de rechter verplicht wordt zijn elementen voor het toekennen van de schadevergoeding ter kennis moet brengen.

ALGEMEEN BESLUIT

Tussen een advocaat en zijn cliënt heerst er een contractuele relatie. De advocaat kan gehouden zijn tot middelen- of resultaatsverbintenissen. In het algemeen wordt aanvaard dat een advocaat belast wordt met middelenverbintenissen, hij kan geen resultaat beloven. Dit is in de meeste gevallen voorhanden wanneer hij zijn bijstandsplicht uitoefent. Hieronder wordt de adviesplicht begrepen, het pleiten,... Doch dient deze zienswijze genuanceerd te worden. Sommige aspecten inzake de opdracht van de advocaat betreffen een resultaatsverbintenis. Dit zal meestal het geval zijn wanneer de advocaat zijn informatieplicht uitoefent, bijvoorbeeld wanneer hij de cliënt inlicht omtrent de toepasselijke beroeps- en verjaringstermijnen. Wanneer deze plichten onvoldoende worden uitgeoefend, kan de cliënt schade lijden. Om schadevergoeding te bekomen dient hij fout, schade en oorzakelijk verband aan te tonen.

De cliënt dient eerst en vooral te bewijzen dat er een tekortkoming bestaat in hoofde van de advocaat. Indien het een resultaatsverbintenis betreft, dient de cliënt enkel het uitblijven van een resultaat aan te tonen. In het kader van een middelenverbintenis, dient de cliënt naast het uitblijven van een resultaat tevens aan te tonen dat er onvoldoende inspanningen werden geleverd. Een tekortkoming inzake de plichten is dus moeilijk te bewijzen. De plichten staan niet omschreven in de wet. De cliënt kan enkel steun vinden in de rechtsleer en rechtspraak. Daarom lijkt het aan te raden dat er tussen advocaat en cliënt een duidelijk welomschreven contract wordt opgemaakt waarin de plichten duidelijk omschreven worden. Zo zijn beide partijen op de hoogte van wat er verwacht wordt. Indien de advocaat een van dergelijke plichten schendt, zou een clause die een vergoeding bepaalt, interessant zijn. Op die manier zal de cliënt zijn advocaat niet voor de rechter moeten dagen wat voor beide partijen aantrekkelijk is. De advocaat wordt niet beladen met nefaste publiciteit en de cliënt krijgt alsnog zijn schadevergoeding. Doch kan dit enkel werken indien de beroepsaansprakelijkheidsverzekeraars zich akkoord verklaren.

Wanneer de tekortkoming wordt bewezen en dergelijke plichten nog niet vermeld worden in het contract, dan zal de cliënt moeten bewijzen dat hij schade heeft geleden ten gevolge van dergelijke tekortkoming. De vraag is echter hoe hij schade kan lijden indien er geen werkelijke schade is ingetreden? De cliënt weet immers niet hoe het proces had afgelopen indien zijn advocaat wél zijn plichten was nagekomen. Om de cliënt toch een soort van bescherming te bieden, werd in de rechtsleer en rechtspraak de verlies van een kans leer ontwikkeld. Deze leer zorgt ervoor dat de verloren kans alsnog wordt vergoed. De kans wordt vergoed in verhouding met de waarschijnlijkheid op een gunstige uitkomst. Hoewel men opteert voor een precieze berekening, zal de rechter zich vaak baseren op een *ex aequo et bono* vergoeding. De verlies van een kans leer lijkt op het eerste zicht een spraakmakende uitvinding maar niets is minder waar. De leer biedt namelijk enorm veel rechtsonzekerheid. Tevens wordt de verlies van een kans leer steeds *in concreto* beoordeeld. Om deze redenen lijkt het mij wenselijk een soort van forfaitair bedrag in te voeren. Naargelang de zwaarte van de schending stijgt of daalt het bedrag. Dit zorgt voor meer rechtszekerheid bij de cliënt.

Een sluitend antwoord bieden op mijn centrale onderzoeksvraag is haast onmogelijk. De informatie- en bijstandsplicht omvatten talrijke voorbeelden en elementen die steeds anders zijn. Een limitatieve lijst opstellen is dus niet wenselijk. De wet vermeldt deze plichten niet dus het systeem zou verbeterd kunnen worden als de cliënt en advocaat zelf een contract opstellen waarin de plichten omschreven worden. Zo zal er minder discussie ontstaan en minder rechtszaken, welke dan weer ten goede van de rechters komen. Het herstel van de geleden schade wordt nu geregeld door de verlies van een kans leer. Deze leer is echter onzeker en strandt vaak op een *ex aequo et bono* vergoeding. Om aan deze problematiek tegemoet te

komen, is het interessanter om in het contract een clause op te nemen waarin de advocaat verklaart schadevergoeding te betalen bij schending van zijn plichten. Indien de plichten niet werden opgenomen, dient er een soort van forfaitair bedrag door de rechter te worden toegekend, afhankelijk van de zwaarte van de geschonden plicht. Dit forfaitair bedrag zou gepaard kunnen gaan met een indicatieve tabel die door de rechter kan geraadpleegd worden. Er kan dus gezegd worden dat de aansprakelijkheid van advocaten verscheidene leemtes vertoont. Het is voor de cliënt nog zeer moeilijk om zijn advocaat aansprakelijk te stellen. Een verandering van het gehele systeem zou de cliënt een hele stap in de goede richting duwen. Het hele rechtssysteem moet gebaseerd zijn op rechtszekerheid, dus ook de aansprakelijkheid inzake advocaten.

BIBLIOGRAFIE

BELGIE

I. WETGEVING

Burgerlijk Wetboek, 21 maart 1804, *BS* 3 september 1807.

Gerechtelijk Wetboek, 10 oktober 1967, *BS* 31 oktober 1967.

Wet van 29 april 2013 betreffende de door de advocaten van de partijen medeondertekende onderhandse akte, *BS* 3 juni 2013.

II. RECHTSPRAAK

Cass. 16 februari 1956, *Pas.* 1956, I, 622.

Cass. 19 februari 1968, *Arr. Cass.* 1968-69, 812.

Cass. 21 maart 1969, *Arr. Cass.* 1969, 717.

Cass. 4 maart 1975, *Arr. Cass.* 1975, 753.

Cass. 7 april 1978, *Arr. Cass.* 1978, 910.

Cass. 17 september 1981, *Arr. Cass.* 1981-82, 95, *Pas.* 1982, I, 90 en *RGAR* 1982, nr. 10.533.

Cass. 29 oktober 1981, *Arr. Cass.* 1981-82, 315.

Cass. 19 januari 1984, *Arr. Cass.* 1983-84, 585, *Pas.* 1984, 548.

Cass. 18 november 2001, *RW* 2002-03, 1342.

Cass. 1 april 2004, *AR.* C.01.0211.F-C.01.0217.F, *J. dr. jeun.* 2004, afl. 239, 44.

Cass. 5 juni 2008, *NJW* 2009, 31, *Pas.* 2008, 1425, *RW* 2008-09, 795, noot S. LIERMAN, *T. Gez.* 2008-09, 210-212 en *T. Verz.* 2008, 418, noot H. BOCKEN.

Cass. 17 december 2009, *NJW* 2010, 660, noot I. BOONE, *Pas.* 2009, 3056, *RGAR* 2010, nr. 14633 en *RW* 2011-12, 1466.

Cass. 6 december 2013, *RW* 2014-15, 940.

Gent 7 februari 1842, *JLMB* 2011, 1339.

Gent 16 oktober 1980, A.R. nr. 7761.

Bergen 22 oktober 1980, *RGAR* 1981.

Antwerpen 7 april 1989, *Arr. Cass.* 1988-89, 893.

Antwerpen 1 april 1992, *R.W.* 1994-95, 817.

Antwerpen 17 februari 1993, *RGAR* 1994, nr. 12392.

Antwerpen 14 september 1994, *RW* 1995-96, 1312.

Bergen 28 november 1994, A.R. nr. 13.537.

Bergen 6 mei 1996, *JLMB* 1997, 432.

Gent 12 februari 1997, *RW* 1998-99, 193, noot S. DENNOO.

Gent 23 juni 1998, *TBBR* 1999, 351.

Brussel 27 oktober 1998, *JLMB* 2000, 230.

Brussel 24 november 1998, *JLMB* 2000, 236.

Luik 22 december 1998, *JLMB*, 2000, 242.

Luik 24 juni 1999, *JLMB* 2001, 419.

Bergen 15 februari 2000, *JLMB* 2001, 422.

Luik 30 juni 2000, *JLMB* 2005, 280.

Brussel 8 mei 2001, *JLMB* 2003, 1656.

Luik 18 oktober 2001, A.R. nr. 2001/RG/718.

Luik 29 oktober 2001, *JLMB* 2003, 334.

Luik 30 oktober 2001, *JLMB* 2003, 334.

Bergen 24 januari 2002, *JLMB* 2003, 1671.

Brussel 22 april 2002, *NJW* 2003, 379.

Brussel 16 mei 2002, *JLMB* 2003, 1673.

Brussel 9 september 2002, *NJW* 2003, 419.

Antwerpen 7 oktober 2002, *NJW* 2003, 493.

Brussel 10 januari 2003, *JLMB* 2005, afl. 7, 286

Brussel 29 april 2003, *RW* 2006-07, 15.

Antwerpen 17 juni 2003, *NJW* 2004, 525.

Antwerpen 10 november 2003, *RW* 2006-07, 1524.

Antwerpen 19 oktober 2005, *NJW* 2006, nr. 152, 895, noot I. BOONE.

Brussel 18 oktober 2007, *JLMB* 2008, afl. 6, 239.

Antwerpen 12 november 2007, *RW* 2009-10, afl. 26, 1087.

Brussel 27 oktober 2008, *JLMB* 2009, 230.

Antwerpen 27 april 2009, nr. 2005/AR/1164.

Bergen 14 mei 2009, *JLMB* 2010, afl. 30, 1423.

Antwerpen 8 juni 2009, *RW* 2010-11, afl. 32, 1356

Antwerpen 28 september 2009, *RW* 2012-13, nr. 7, 257.

Bergen 16 maart 2010, *JLMB* 2010, afl. 30, 1429.

Luik 21 oktober 2010, *JT* 2011, afl. 6427, 168.

Luik 20 november 2010, *JLMB* 2013, afl. 34, 1736.

Bergen 27 september 2011, *JLMB* 2012, afl. 16, 762.

Luik 15 maart 2012, *RGAR* 2013, afl. 3, nr. 14953, noot N.E.

Bergen 22 maart 2013, *JLMB* 2014, afl. 29, 1387.
Brussel 11 juni 2013, *RW* 2013-14, afl. 16, 630.
Brussel 17 september 2013, AR nr. C.12.0505.N.
Bergen 18 november 2013, *JLMB* 2014, afl. 29, 1406
Antwerpen 5 mei 2014, AR 2012/AR/2027 – X./G.V.
Rb. Brussel 21 februari 1963, *Pas.*, 1963, III, 54.
Rb. Turnhout 24 mei 1992, *RW* 1993-94, 201.
Rb. Antwerpen 20 november 1994, *RW* 1996-97, 1029.
Rb. Mechelen 14 december 1994, A.R. nr. 32.148.
Rb. Brussel 26 oktober 1995, A.R. nr. 92/7228/A.
Rb. Luik 17 maart 1998, A.R. nr. 92/104/A.
Rb. Luik 13 november 2000, A.R. nr. 97/3569/A.
Rb. Gent 17 juli 2001, *BJ* 1903.
Rb. Gent 12 januari 2001, *TBBR* 2004, 155.
Rb. Antwerpen 22 november 2001, *TBBR* 2004, 148.
Rb. Antwerpen 15 april 2002, *TBBR* 2004, 178.
Rb. Brussel 9 oktober 2005, A.R. nr. 10.853/91.
Rb. Mechelen 6 juni 2007, *P&B* 2007, 389, noot P. THIRIAR.
Rb. Brussel 28 september 2009, *T. Verz.* 2010, afl. 3, 363.
Rb. Luik 14 oktober 2009, *JLMB* 2010, afl. 30, 1434
Rb. Brussel 11 september 2012, *Res Jur. Immun.* 2014, afl. 1, 95
Kh. Brussel 22 maart 1999, A.R. nr. 96/8079.
Kh. Brussel 4 februari 2014, *DAOR* 2014, afl. 111, 64, noot D. PHILIPPE.
Vred. Zottegem 6 mei 2010, *T. Vred.* 2012, afl. 5-6, 399, noot. F. DE PAOUL.

III. RECHTSLEER

A. BOEKEN

BOCKEN, H., "Geen kans verloren. Causale onzekerheid en de rechtspraak van het Hof van Cassatie over het verlies van een kans" in K. BERNAUW EN H. BOCKEN (eds.), *XXXIIIe Postuniversitaire Cyclus Willy Delva 2006-07, Aansprakelijkheid, aansprakelijkheidsverzekering en andere schadevergoedingssystemen*, Mechelen, Kluwer, 2007, 271-325.

Bocken, H., "Toerekening van de aansprakelijkheid op grond van de equivalentieleer" in B. TILLEMAN EN I. CLAEYS (eds.), *Buitencontractuele aansprakelijkheid*, Brugge, die Keure, 213-246.

- BOCKEN, H. EN BOONE I., *Inleiding tot het schadevergoedingsrecht: buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsstelsels*, Brugge, Die Keure, 2014, 284 p.
- BOCKEN, H. en BOONE, I., *Het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingsmechanismen*, Brugge, die keure, 2010, 217 p.
- BOCKEN, H., "Causaal verband in het Belgische recht" in R. VAN DER POEL, D. SCHEENJES en T. VAN DER WAL (eds.), *Causaliteit*, 127-129.
- BOCKEN, H., "Geen kans verloren. Causale onzekerheid en de rechtspraak van het Hof van Cassatie over het verlies van een kans" in X (ed.), *Aansprakelijkheid, aansprakelijkheidsverzekering en andere schadevergoedingssystemen*, Mechelen, Kluwer, 2007, 271-326.
- BRAUN, A., *Les avocats, collection "tout savoir sur"*, Brussel, Story-Scientia, 1993, 32 p.
- CHEVALIER, P., *Les risques du métier : Les risques liés à la responsabilité civile professionnelle des avocats*, Bruxelles, Bruylant, 2007, 160 p.
- COIGNIEZ, V., "De aansprakelijkheid van de advocaat" in X (ed.), *Handboek voor advocaat-stagiair. Deontologie*, 347-381.
- DALCQ, R.-O., "La responsabilité civile de l'avocat. Évolution récente de la jurisprudence et de la doctrine", in X (ed.), *La responsabilité des avocats*, Brussel, Édition du Jeune Barreau de Bruxelles, 1992, 97.
- DE BOECK, A., SAMOY, I., STIJNS, S. en VAN RANSBEECK, R., *Knelpunten in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Brugge, die keure, 2013, 181 p.
- DE GRUYSE, L., "De beroepsaansprakelijkheid van advocaten" in H. VANDENBERGH, *Onrechtmatige daad. Actuele tendensen*, Kluwer, Antwerpen, 1979, 107-116.
- DE LEVAL, G., *Institutions judiciaires. Introduction au droit judiciaire privé*, Liège, Ed. Collection Scientifique de la Faculté de Droit de Liège, 1992, nr. 372.
- DEPUYDT, P., *De aansprakelijkheid van de advocaat*, Brussel, Larcier, 2006, 267 p.
- DEPUYDT, P., *De aansprakelijkheid van advocaten en gerechtsdeurwaarders. Civiel- proces- en verzekeringsrechtelijke aspecten*, Antwerpen, Kluwer, 1983, 267 p.
- DEPUYDT, P., "De aansprakelijkheid van de advocaat. Bespreking van enkele grensdomeinen" in H. Vandenberghe, *De professionele aansprakelijkheid*, Brugge, die Keure, 2004, 125-181.
- DEPUYDT, P., *De aansprakelijkheid van advocaten. Tien jaar rechtspraak (1983-1992)*, Antwerpen, Kluwer, 1993, 125 p.
- DEPUYDT, P., *De aansprakelijkheid van advocaten en gerechtsdeurwaarders. Civiel-, proces- en verzekeringsrechtelijke aspecten*, in X (ed.), *Recht en praktijk*, nr. 4, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1983, 304 p.
- DE PUYDT, R.M., *Deontologie van de advocaat*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 221 p.
- DE PUYDT, R.M., *Deontologie van de Vlaamse advocaat*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 263 p.

- DE SOMER, L., "Begroting van de schade" in X (ed.), *Handboek Letselschade Gemeen recht*, A.IV-1/1-1.IV-3/27.
- DE WILDE, L., "Het begrip schade" H. in VANDENBERGHE (ed.), *Onrechtmatigde daad. Actuele tendensen*, Antwerpen, Kluwer, 1979, 179-219.
- DIRIX, E., *Het begrip schade*, Antwerpen-Apeldoorn/Brussel, Maarten Kluwer/Ced. Samsom, 1984, 150 p.
- DURANT, I., "À propos de ce lien qui doit unir la faute au dommage" in B. DUBUISSON en P. HENRY (eds.), *Droit de la responsabilité. Morceaux choisis*, Brussel, De Boeck & Larcier, 2004, 7-68.
- FAGNART, J.-L., "La perte d'une chance ou la valeur de l'incertain" in R. CAPART, D., DE CALLATAY EN J.-L. FAGNART (eds.), *La réparation du dommage. Questions particulières*, Louvain-la-Neuve, Anthémis, 2006, 73-101.
- GERMEAU, J.J., "La correspondance professionnelle de l'avocat- Caractère confidentiel des correspondances de l'avocat" in Jeune Barreau de Liège (ed.) *regards sur les règles déontologiques et professionnelles de l'avocat*, Liège, ASBL, 2001. 217-239.
- HENRY, P., Le devoir de conseil de l'avocat et de l'huissier de justice in les obligations d'information, de renseignement, de mise en garde et de conseil, Bruxelles, Larcier, 2006, 51-110.
- HOFSTROSSLER, P., "De verhoogde bewijswaarde van documenten voorbereid door de advocaat" in X (ed.), *De advocatenakte*, 43-98.
- LAMBERT, P., *Règles et usages de la profession d'avocat du barreau de Bruxelles*, Brussel, Bruylant, 1994, 505 p.
- LECLERCQ, C., *Devoirs et prerogatives de l'avocat*, Bruxelles, Bruylant, 1999, 250 p.
- LIBERT, J.L., "La responsabilité civile professionnelle des avocats" in Jeune Barreau de Liège (ed.) *regards sur les règles déontologiques et professionnelles de l'avocat*, Liège ASBL, 2001, 261-289.
- LINSMEAU, J., "La responsabilité de l'avocat dans la mise en oeuvre du droit judiciaire", in *La responsabilité des avocats*, Bruxelles, Editions du Jeune barreau de Bruxelles, 1992, 17-21.
- MAHIEU, M., "La prévention de la responsabilité civile de l'avocat en matière de consultation et de négociation", in X (ed.), *La responsabilité des avocats*, Brussel, Édition du Jeune Barreau de Bruxelles, 1992, 51.
- MARECHAL, L.P., "Le mandate de l'avocat" in Jeune Barreau de Liège (ed.) *regards sur les règles déontologiques et professionnelles de l'avocat* Liège, ASBL, 151-175.
- RIGO, G., "L'avocat devant le tribunal de la jeunesse" in Jeune Barreau de Liège (ed.) *regards sur les règles déontologiques et professionnelles de l'avocat*, Liège ASBL, 2001, 252-267.
- RONSE J., DE WILDE, L., CLAEYS, A. EN MALLEMANS, I, *Schade en schadeloosstelling*, I, in X, APR, Gent, E. Story-Scientia, 1984, 76, 411 p.
- ROTTI, C., "Aansprakelijkheid van de advocaat ten opzichte van zijn cliënt", in Universitaire Kring voor Rechtstheorie Antwerpen (ed.), *De advocaat. De positie in en rond het Gerechtelijk Wetboek*, Antwerpen, Kluwer, 1978, 1-39.

SAMOY, I. EN VANDENBUSSCHE, W., "Recente ontwikkelingen in het burgerlijk bewijsrecht" in X (ed.), *Recht in beweging. 22ste VRG Alumnidag 2015*, Antwerpen, Maklu, 2015, 66-68.

SIMAR, N., *Etre avocat demain, à quel prix?*, Louvain-la-Neuve, Athemis, 2007, 461 p.

STEVENS, J., *Regels en gebruiken van de Advocatuur te Antwerpen*, Antwerpen, Kluwer, 1997, 788 p.

VANDENBERGHE, H., *Onrechtmatige daad : actuele tendensen*, Antwerpen, Kluwer, 1979, 252 p.

VAN OMMESLAGHE, P., *Droit des obligations*, III, Brussel, Bruylant, nr. 1797, 2425-2426.

VANSWEEVELT, T., *Buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en (aansprakelijkheids)verzekeringenrecht*, Antwerpen, Maklu, 2013, 544 p.

VANSWEEVELT, T. EN WEYTS, B., *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 935 p.

VANQUICKENBORNE, M., *Oorzakelijk verband tussen onrechtmatige daad en schade*, Mechelen, Kluwer, 2007, 160 p.

VERJANS E., "Knelpunten inzake verjaring" in A. DE BOECK, I. SAMOY, S. STIJNS en R. VAN RANSBEECK (eds.), *Knelpunten in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Brugge, die keure, 2013, 109-141.

WATELET P., "La responsabilité des avocats" in A.M. STORRER (ed.), *La responsabilité professionnelle et assurance des risques professionnels*, Brussel, Larcier, 1975, 282 p.

B. BIJDRAGEN IN TIJDSCHRIFTEN

BEIRNAERT K. EN INSEL B., "Verlies van een kans-theorie verduidelijkt", *Juristenkrant* 2005, 5.

BOCKEN, H., "Verlies van een kans. Het cassatiearrest van 5 juni 2008. Vervolg en (voorlopig?) slot", *NJW* 2009, 2-12.

BOCKEN, H., "Het verlies van een kans : vergoedbare schade? Het arrest van het Hof van Cassatie van 5 juni 2008", *T. Verz.* 2008, 421-424.

BOCKEN, H., en BOONE, I., "Causaliteit in het Belgisch recht", *TPR* 2002, 1625-1685.

BOONE, I., "Het verlies van een kans bij onzeker causaal verband", *RW* 2004-05, 92-97.

BOONE, I., "Het verlies van een kans : voorwaarden voor recht op vergoeding en begroting van de schade", *NJW* 2010, 661.

BOONE I., "Het verlies van een kans bij onzeker causaal verband", *RW* 2004-2005, 11-13.

BREWAEYS, E., "De advocatuur in het geding", *Juristenkrant* 2001, 10.

BREWAEYS, E., "Aansprakelijkheidsvordering tegen advocaat mag bijzonder verjaringsregime kennen", *Juristenkrant* 2001, 4.

BREWAEYS, E., "Einde opdracht is startschot voor verjaringstermijn beroepsaansprakelijkheid van advocaat", *Juristenkrant* 2003, 9.

BRULEZ, P. en VERBEKE, A.L., "Actuele tendensen aanneming. Tussen eenheid en verscheidenheid", Brugge, die Keure, 2012, 1-49.

BUYLE, J.P., "Responsabilité de l'avocat : vers un devoir permanent de prudence et de diligence", *JLMB* 2000, 246.

BUYLE, J.P., "L'avocat hors délai", *JLMB* 2003, 1667.

BUYLE, J.P., "Le recours à un collaborateur par un avocat", *JLMB* 2010, 1437-1438.

DEBAENE, M., VAN QUICKENBORNE M. EN WYNANT, L., "Overzicht van rechtspraak. Aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad (1994-1999)", *TPR* 2000, 1892-1902.

DEMUYNCK, I., "De verkoop van andermans zaak en de aansprakelijkheid van de notaris terzake", *TBBR* 1995, 68-73.

DE POULPIQUET, J. "La responsabilité du rédacteur d'un acte sous signature juridique. Ebauche d'une étude prospective", *La semaine juridique-Edition notariale et immobilière*, nr. 24, 18 juni 2010, 15.

DEPUYDT, P., "De advocatenakte : Vooral een mooie overwinning... maar wat met de beroepsaansprakelijkheid?", *Ad Rem* 2013, 33.

DEPUYDT, P., "De beroepsaansprakelijkheid van de advocaat", *TBBR* 1993, 296.

DURSIN, E., HEEB, C., NAEYAERT, P., TERRY, E. en TILLEMANS, B., "Lastgeving : kwalificatieproblemen-geldigheidsvereisten", *TPR* 2010, 601-624.

DURSIN, E., HEEB, C., NAEYAERT, P., TERRY, E. en TILLEMANS, B., "Lastgeving : vertegenwoordiging t.o.v. derden", *TPR* 2010, 676-748.

DURSIN, E., HEEB, C., NAEYAERT, P., TERRY, E. en TILLEMANS, B., "Vorm van de lastgevingsovereenkomst", *TPR* 2010, 625-645.

EYBEN, C., "La théorie de la perte d'une chance défigurée ou revisitée?", *RGDC* 2005, 307-321.

FAGNAERT, J.-L., "La responsabilité – Chronique de jurisprudence (1976-1984)", *JT* 1986, 310.

GENICOT, G., "L'indemnisation de la perte d'une chance consecutive à un manquement au devoir d'information du médecin", not onder Luik 22 januari 2009, *JLMB* 2009, 1167.

GRIBOMONT, J., "Des aspects actuels de responsabilité civile professionnelle des avocats", *JT* 1982, 589-599.

GRIMALDI, M., "l'acte de l'avocat. Première vue sur un article de l'avant-projet de loi de modernisation des professions judiciaires et juridiques réglementées", *Deffrénois*, nr. 04/10, 390.

LIERMAN, S., "Verlies van een kans bij medische ongevallen", *NJW* 2005, 615.

RENS, J., "De raadgevingsplicht van de notaris. Besluit", *TPR* 2006, 1818-1874.

REUMONT, E., "La représentation par avocat", *JT* 1947, 805.

REUMONT, E., "La collaboration entre avocats", *JT* 1954, 529.

RUTTEN, S., "De eenzijdige beëindiging door de cliënt van de overeenkomst gesloten met de beoefenaar van een vrij beroep", *TBH* 2002, 83-92.

RYNWALT, S., "De advocatenakte ontleed", *Notariaat* 2013, 1-4.

SAMOY, I. en RONSJN, K., "Verlies van een geringe kans : geen minimum waarschijnlijkheid vereist, *TBBR* 2014, 125-127.

SCHUERMANS, L, VAN OEVELEN, A. en PERSIJN, C., "Overzicht van de rechtspraak (1983-1992). Onrechtmatige daad, schade en schadeloosstelling", *TPR* 1994, 987.

SOENS, P., "Aansprakelijkheid van de advocaat : verlies van een kans, termijn vergeten, kans verkeken?", *Ad Rem* 2005, 7-13.

STORME, M., "Aansprakelijkheid voor gerechtskosten en aansprakelijkheid van de advocaat", *P & B* 1997, 2-4.

TROCH, K., "De notariële informatie- en raadgevingsplicht revisited", *TBBR* 1999, 287-302.

VAN DEN BOSCH, I., "De advocatenakte", *NNK* 2014, 33-34.

VAN OEVELEN, A., "De professionele aansprakelijkheid van de advocaat en de gerechtsdeurwaarder", *RW* 1982-83, 446-451.

VAN OEVELEN, A., "Schade door fout van een advocaat bij de behandeling van een fiscale zaak: verlies van een kans of integrale vergoeding", *TFR* 2014, 996.

VAN OEVELEN, PERSYN, C. en DE TEMMERMAN, D., "Onrechtmatige daad : schade en schadeloosstelling. Algemene beginselen", *TPR* 2007, 941-2012.

VANSWEEVELT, T., "Telefonisch advies en schade wegens verlies van een kans", *VI. T. Gez.* 1990-91, 215-216.

VAN VALCKENBORGH, E., "De kwalificatie van een verbintenis als resultaats- of middelenverbintenis", *TBBR* 2011, 222-231.

NEDERLAND

I. WETGEVING

Nieuw Burgerlijk Wetboek.

II. RECHTSPRAAK

HR 26 januari 1996, *NJ* 1996, 607.

HR 24 oktober 1997, LJN 1M1905, *NJ* 1998/257 m.nt. PAS.

HR 9 november 2012, LJN BX0737.

Hof Den Haag 10 april 1996, *A&V* 1997, 132.

Rb. Utrecht, 28 oktober 1942, *NJ* 1943, 231.

Rb. Zwolle 12 oktober 1994, *Advocatenblad* 1995, 341.

Rb. Middelburg 11 maart 1998, *NJ* 1999, 41.

Rb. Amsterdam 28 oktober 1998, *NJ* 1999, 406.

Rb. Rotterdam 2 mei 2012, *JA* 2012, 145.

III. RECHTSLEER

A. BOEKEN

AKKERMANS, A., "Theorie en praktijk van proportionele aansprakelijkheid" in A. AKKERMANS, M. FAURE EN T. HARTLIEF (red.), *Proportionele aansprakelijkheid*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2000, 85-134.

AKKERMANS, A., FAURE, M. EN HARTLIEF, T., *Proportionele aansprakelijkheid*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2000, 207 p.

AKKERMANS, A., 'Grondslagen van proportionele aansprakelijkheid bij onzeker causaal verband', in W. Boom, *Tussen 'alles' en 'niets'*, Deventer, W.E.J. Tjeen Willink, 1997, 105-120.

AKKERMANS, A., *Proportionele aansprakelijkheid bij onzeker causaal verband : een rechtsvergelijkend onderzoek naar de wenselijkheid, grondslagen en afgrenzing van aansprakelijkheid naar ratio van veroorzakingswaarschijnlijkheid*, Deventer, W.E.J. Tjeen Willink, 1997, 524 p.

BANNIER, F.A.W., *Zoals een behoorlijk advocaat betaamt*, Antwerpen-Appeldoorn, Maklu, 2011, 181.

BARENDRECHT, J.M. EN VAN DEN AKKER, E.J.A.M., *Informatieplichten van dienstverleners: van dwaling tot zelfstandig leerstuk: informatieplichten van artsen, advocaten, notarissen, banken, aannemers, verzekeraars en anderen*, Deventer, Tjeen Willink, 1993, 221 p.

BLOMSMA, I., VAN KESSEL, L. EN SCHELTEMA, M., "Bewijs en causaliteit" in R. VAN DER POEL, D. SCHEENJES, D. EN T. VAN DER WAL, T., *Causaliteit. Top-down en bottom-up in Nederlands en transnationaal perspectief*, Appeldoorn, Maklu, 2010, 13-43.

BROEKHUIZEN, J.PH., VERHEIJ, A.J. EN VAN VUGHT A.L.T., *Beroepsaansprakelijkheid*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, 1996, 118 p.

FAURE, M., "Het verlies van een kans in België" in A. AKKERMANS, M. FAURE EN T. HARTLIEF (eds.), *Proportionele aansprakelijkheid*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2000, 161-196.

HARTKAMP, A.S. EN SIEBURGH, C.H., *Mr. C. Assers handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht, Verbintenissenrecht, Deel IV, De verbintenis uit de wet*, Deventer, Kluwer 2008, 430 p.

LINDENBERGH, S.D., "Schadevergoeding, een kwestie van techniek en moraal" in LINDENBERGH (ed.), *Schade: vergoeden of beperken?*, Den Haag, Sdu, 2004, 1-14.

SCHOORDIJK, H.C.F., *Algemeen verbintenissenrecht NBW*, Pitlo-Bolweg- Verbintenissenrecht, 1979, 83-85.

VAN DIJCK, C., "Onzeker causaal verband in de rechtspraak" in A. AKKERMANS, M. FAURE EN T. HARTLIEF, *Proportionele aansprakelijkheid*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers 2000, 27-42.

B. BIJDRAGEN IN TIJDSCHRIFTEN

AKKERMANS, A., "Groen licht voor proportionele schadevergoeding bij beroepsfout advocaat", *NBW* 1998, 50-52.

AKKERMANS, A., "Schadevergoeding voor verloren proceskans", *Advocatenblad* 1998, 559-560.

DOMMERING-VAN RONGEN, L., "Aansprakelijkheid van de advocaat", *NTBR* 1998, 81-85.

HAAK, F., "Van een advocaat die vergeet in hoger beroep te gaan", Nijmegen, *Ars Aequi* 1998, 138-147.

FRANKRIJK

I. WETGEVING

La Loi n° 71-1130 du 31 décembre 1971 portant réforme de certaines professions judiciaires et juridiques
Version consolidée au 10 mai 2015.

II. RECHTSPRAAK

Cass. (Fr.) 17 juli 1889, *Receuil Sirey* 1897, I, 399.

Cass. (Fr.) 8 juli 1922, S. 1922, I, 35.

Cass. (Fr.) 9 mei 1973, *JCP* 1974, II, 17643, noot R. SAVATIER.

Cass. (Fr.) 27 april 1997, *Bull. Civ. RGAR* 1998, nr. 12935.

Cass. (Fr.) 19 april 2000, n. 98-15182.

Cass. (Fr.), 18 juli 2000, n. 98-20430.

Cass. (Fr.) 7 december 2004, n. 02-10957.

Cass. (Fr.) 9 februari 2010, n. 09-10953.

Cass. (Fr.) 16 januari 2013, n. 12-12.647.

Cass. (Fr.) 4 juni 2014, n. 13-14.363.

Cass. (Fr.), 15 januari 2015, n. 13-13.565.

Cass. (Fr.) 18 februari 2015, n. 14.10.460.

Grenoble 24 oktober 1962, *Rev.Trim.Dr.Civ.* 1963, 334-335.

III. RECHTSLEER

A. BOEKEN

AVRIL, Y., *La responsabilité de l'avocat*, Paris, Jurisprudence Générale Dalloz, 1981, 267 p.

BACACHE-GIBELLI, M., *Les obligations de la responsabilité civile extracontractuelle*, Paris, Economica, 2012, 968 p.

BRUN, P., "Responsabilité civile extracontractuelle", Paris, LexisNexis, 2009, xii+582 p.

DAVY, S., "La responsabilité professionnelle de l'avocat" in B. BEIGNIER, B. BLANCHARD en J. VILLACÈQUE (eds.), *Droit et déontologie de la professional d'avocat*, Paris, Presses Universitaires de France, 2002, 402-403.

FABRE-MAGNAN, M., *Droit des obligations 2 - Responsabilité civile et quasi-contrats*, Paris, Thémis droit, 2013, 523 p.

LE TOUREAU, PH., *Droit de la responsabilité et des contracts*, Paris, Dalloz, 2014-2015, 2026 p.

MALIVAUD P., FENOUILLET, D. EN MEKKI, M., *Droit des obligations*, Paris, LexisNexis SA, 2014, 802 p.

MOR. G., "La perte de chance", 2010, <http://www.cabinet-mor.com/la-perde-de-chance-ad9.html>.

VINEY, G. EN JOURDAIN, P., *Traité de droit civil. Les conditions de la responsabilité*, Paris, LGDJ, 1998, 197-204.

WOOG, J.-C., SARI, M.-C., WOOG, S. EN GOUDINEAU C., *Pratique professionnelle de l'avocat*, Paris, Librairie de la Cour de cassation, 2001, 1042 p.

X., "L'adoption de la perte de chance par les projets de réforme du droit des obligations?", 2010, <http://www.institut-numerique.org/a-ladoption-de-la-perde-de-chance-par-les-projets-de-reforme-du-droit-des-obligations-4ce5b6208ec05>.

Auteursrechtelijke overeenkomst

Ik/wij verlenen het wereldwijde auteursrecht voor de ingediende eindverhandeling:

De aansprakelijkheid van advocaten: Schending van de informatie- en bijstandsplicht en het herstel van de geleden schade.

Richting: **master in de rechten-rechtsbedeling**

Jaar: **2015**

in alle mogelijke mediaformaten, - bestaande en in de toekomst te ontwikkelen - , aan de Universiteit Hasselt.

Niet tegenstaand deze toekenning van het auteursrecht aan de Universiteit Hasselt behoud ik als auteur het recht om de eindverhandeling, - in zijn geheel of gedeeltelijk -, vrij te reproduceren, (her)publiceren of distribueren zonder de toelating te moeten verkrijgen van de Universiteit Hasselt.

Ik bevestig dat de eindverhandeling mijn origineel werk is, en dat ik het recht heb om de rechten te verlenen die in deze overeenkomst worden beschreven. Ik verklaar tevens dat de eindverhandeling, naar mijn weten, het auteursrecht van anderen niet overtreedt.

Ik verklaar tevens dat ik voor het materiaal in de eindverhandeling dat beschermd wordt door het auteursrecht, de nodige toelatingen heb verkregen zodat ik deze ook aan de Universiteit Hasselt kan overdragen en dat dit duidelijk in de tekst en inhoud van de eindverhandeling werd genotificeerd.

Universiteit Hasselt zal mij als auteur(s) van de eindverhandeling identificeren en zal geen wijzigingen aanbrengen aan de eindverhandeling, uitgezonderd deze toegelaten door deze overeenkomst.

Voor akkoord,

Geerinckx, Jelke

Datum: **19/05/2015**